

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
พระสุตตันตปิฎก
เล่ม ๑๓

อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ปฐมปัญณาสก
ภิกขคามวรรคที่ ๑

อนุปุพพสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภิกขคาม แคว้นวัชชี ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่า
นั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจน์นี้ว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทั้งเรา ทั้งท่านทั้งหลาย ได้เล่นไปแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปแล้ว
สิ้นกาลนานอย่างนี้ เพราะยัง ไม่รู้แจ้ง ไม่แทงตลอดซึ่งธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔
ประการเป็นไฉน คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาริที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็น
อริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ ศีลที่เป็นอริยะ
สมาริที่เป็นอริยะ ปัญญาที่เป็นอริยะ และวิมุตติที่เป็นอริยะ อันเราและท่าน
ทั้งหลายได้ตรัสรู้ ได้แทงตลอดแล้ว ถอนตัณหาในภพขึ้นได้แล้ว ตัณหาอัน
นำไปสู่ภพสิ้น ไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดา ครันตริสวैयाกรณภณษิตนี้ จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาริ ปัญญาและวิมุตติ ซึ่ง ไม่มี
ธรรมอื่นยิ่งกว่า อันพระโคตม ศาสดาผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว
พระพุทเจ้าผู้พระศาสดามีกิจทรงกระทำที่สุดทุกข ตรีสรุ
พระธรรมแล้ว ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย พระองค์เสด็จ
ปรินิพพานแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปปัตตสูตร

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เราเรียกว่า ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ศีลที่เป็น
อริยะ ๑ สมาริที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า
ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ เราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาริที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติ
ที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้

ผู้ที่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ชื่อว่าผู้ตกไป ผู้กำหนดเพราะระคะ
เป็นผู้กลับมามาก ฉะนั้น ควรทำกิจที่ควรทำ ยินดีใน
คุณชาติที่ควรยินดี จะได้บรรลุสุขทั้งโลกียสุขและโลกุตตร
สุข ฯ

จบสูตรที่ ๒

ขตสูตรที่ ๑

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็น
คนพาล ไม่เจียนแหลม ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมคุมครองตนที่ ปราศจากคุณสมบัติ
ย่อมเป็นผู้ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญ
เป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบ
แล้ว กล่าวสรรเสริญคุณของผู้ไม่เคารพสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบ
คอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่เคารพสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบ
แล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวน
ให้รอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนพาล ไม่
เจียนแหลม ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมคุมครองตนที่ปราศจากคุณสมบัติ ย่อมเป็นผู้
ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็น
อันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นบัณฑิต
เจียนแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุมครองตนให้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ เป็นผู้
หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ประการเป็นโจน คือ ใครครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควร
ติเตียน ๑ ใครครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑
ใครครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความ ไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควร
เลื่อมใส ๑ ใครครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะ
ที่ควรเลื่อมใส ๑ ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้
แล เป็นบัณฑิต เจียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนให้ประกอบไปด้วย
คุณสมบัติ เป็นผู้หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสพบุญ
เป็นอันมาก ฯ

ผู้ใด ย่อมสรรเสริญผู้ที่ควรนินทา หรือยอมนินทาผู้ที่ควร
สรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมค้นหาโทษด้วยปาก ย่อมไม่ได้
ประสพสุขเพราะโทษนั้น ความพ่ายแพ้การพนันด้วยทรัพย์สิน
ทั้งหมด พร้อมด้วยตน มีโทษน้อย การที่ยังใจให้
ประทุษร้ายในท่านผู้ดำเนินไปดีแล้วนี้แหละ เป็นโทษใหญ่
กว่า (โทษการพนัน) ผู้ที่ตั้งวาจา และใจอันเป็นบาปไว้
ติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึงนรกสิ้นแสนสามสิบหกนิริพ
พุททะ และห้าอัพพุททะ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ขตสูตรที่ ๒

[๔] ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวก เป็น
คนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติ เป็นผู้
ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก
บุคคล ๔ จำพวกใดบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของ
พระตถาคต ๑ ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล
เป็นคนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช้สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติ
เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญ
เป็นอันมาก ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวก เป็น
บัณฑิต ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษ
ทั้งนักปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสพบุญเป็นอันมาก บุคคล ๔ จำพวก
ใดบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑
ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นบัณฑิต
ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษ ทั้งนัก
ปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสพบุญเป็นอันมาก

นรชนใด ปฏิบัติผิดในมารดา บิดา พระตถาคตสัมมา
สัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต นรชนเช่นนั้น
ย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ติเตียนนรชนนั้น ในโลกนี้ที่เดียว เพราะเหตุที่ไม่ประพฤติ
ธรรม ในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่
อบาย ส่วนนรชนใดปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในพระ
ตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต
นรชนเช่นนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญนรชนนั้นในโลกนี้ที่เดียว เพราะเหตุที่ประพฤติ
ธรรมในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

อนุสัสตสูตร

[๕] ดุริการิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โจน คือ บุคคลผู้ไปตามกระแสน้ำ ๑ บุคคลผู้ไปทวนกระแสน้ำ ๑
บุคคลผู้มึนตึ๊งอยู่แล้ว ๑ บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ๑
ดุริการิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปตามกระแสน้ำเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม
เสพกามทั้งหลาย และย่อมกระทำการอันเป็นบาป นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปตาม
กระแสน้ำ ดุริการิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปทวนกระแสน้ำเป็นโจน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ย่อม ไม่เสพกาม และย่อม ไม่กระทำการอันเป็นบาป แม้มีหนานอง
ด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ เพราะประกอบด้วยทุกข์บ้าง เพราะประกอบด้วยโศกนัส
บ้าง ก็ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ได้ นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปทวน
กระแสน้ำ ดุริการิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มึนตึ๊งอยู่แล้วเป็นโจน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ผุดขึ้นเกิด ปรีณิพพานในภพนั้น มีอัน ไม่กลับมาจากโลกนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคียสังโยชน ๕ สิ้นไป นี่เราเรียกว่าบุคคลผู้มั่นคง
ตั้งอยู่แล้ว ดูการกิจทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก
เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ นี่เราเรียกว่าบุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ดูการกิจ
ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนเหล่าใดในโลกนี้ ไม่สำรวมในกามทั้งหลาย ยังไม่
ปราศจากราคะ มีปรกติบริโภตกาม ชนเหล่านั้นแล ถูกตัดหา
ครอบงำแล้ว เข้าถึงชาติและชราบ่อยๆ ชื่อว่าไปตามกระแส
เพราะฉะนั้น ชีรชนในโลกนี้ เป็นผู้มึสติดังมั่นแล้วไม่เสพ
กาม และไม่ทำกรรมอันเป็นบาป แม้ประกอบด้วยทุกขก็
ละกามได้ นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกบุคคลนั้นว่าไปทวน
กระแส นรชนใดแล ละกิเลส ๕ ประการเสียได้ เป็น
ผู้มีการศึกษาบริบูรณ์ มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ถึงความ
เป็นผู้ชำนาญในจิต มีอินทรีย์ตั้งมั่นแล้ว นรชนนั้นแล
นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่าผู้มั่นคงตั้งอยู่แล้ว ธรรมทั้งหลาย
ที่เป็นกุศลและอกุศล อันบุคคลใดกำจัดหมดแล้ว ถึงซึ่ง
อันตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่มีอยู่ บุคคลนั้นเป็นผู้จบเวท อยู่จบ
พรหมจรรย์แล้ว ถึงที่สุดแห่งโลก นักปราชญ์ทั้งหลาย
เรียกว่าผู้ถึงฝั่ง ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปสุตสูตร

[๖] ดูการกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลผู้มีสตะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสตะ ๑ บุคคลผู้มีสตะ
น้อย เข้าถึงด้วยสตะ ๑ บุคคลผู้มีสตะมาก ไม่เข้าถึงด้วยสตะ ๑ บุคคลผู้มีสตะ
มาก เข้าถึงด้วยสตะ ๑ ดูการกิจทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสตะน้อย ไม่เข้าถึงด้วย
สตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสตะ คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาการณะ
คากา อุทาน อิติวตตะกะ ชาตก อัพภูตธรรม เวทิลละน้อย เขาหาได้รู้ธรรม
รู้ธรรมแห่งสตะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ บุคคลผู้มีสตะน้อย
ไม่เข้าถึงด้วยสตะอย่างนี้แล ดูการกิจทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสตะน้อยเข้าถึงด้วย
สตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสตะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทิลละ
น้อย เขาย่อมรู้ธรรมแห่งสตะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
บุคคลผู้มีสตะน้อยเข้าถึงด้วยสตะอย่างนี้แล ดูการกิจทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสตะ
มาก ไม่เข้าถึงด้วยสตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสตะ คือ สุตตะ
เคยยะ ฯลฯ เวทิลละมาก เขาหาได้รู้ทั่วถึงธรรมทั่วถึงธรรมแห่งสตะมากนั้น
แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ บุคคลผู้มีสตะมากไม่เข้าถึงด้วยสตะอย่างนี้
แล ดูการกิจทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสตะมากเข้าถึงด้วยสตะอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ มีสตะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทิลละมาก เขารู้ทั่วถึงธรรม
รู้ทั่วถึงธรรมแห่งสตะมากนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสตะ
มากเข้าถึงด้วยสตะอย่างนี้แล ดูการกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

ถ้าบุคคลแม้มีสตะน้อย ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์
ทั้งหลายย่อมติเตียนเขา ทั้งโดยศีลและสตะทั้งสอง ถ้า
บุคคลแม้มีสตะน้อย ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อม
สรรเสริญเขาโดยศีล แต่สตะของเขาไม่สมบูรณ์ ถ้าบุคคล
แม้มีสตะมาก ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมติเตียน
เขาโดยศีล แต่สตะของเขาสมบูรณ์ ถ้าบุคคลแม้มีสตะมาก
ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขา ทั้งโดยศีล
และสตะทั้งสอง ใครควรเพื่อจะติเตียนเขาผู้เป็นพหูสูต
ผู้ทรงธรรม เป็นพุทธสาวกผู้มีปัญญา ผู้เป็นประจักษ์แห่งทอง
ชมพูณฺฑ์ แม้เทวดาก็ยอมชมเชย แม้พรหมก็สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๖

สังฆโสภณสูตร

[๗] ดูการกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับ
แนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้หลัก้า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ๔ จำพวกเป็นโจน ดูการกิจทั้งหลาย คือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตูกกนิบาต

ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก
นี้แล เป็นผู้เจียมแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้กลัวล่า เป็นพหูสูต
เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ฯ

บุคคลใด เป็นผู้ฉลาด แก้กลัวล่า เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลเช่นนั้น เราเรียกว่า
ผู้ยังหมู่ให้งาม ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เป็นผู้
มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูตเหล่านี้แล ย่อมยัง
หมู่ให้งาม แท้จริง บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ยังหมู่ให้งาม ฯ

จบสูตรที่ ๗

เวสาลีขุสสูตร

[๘] ดุรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสาลีขุสญาณเหล่าใด
ย่อมปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร
เวสาลีขุสญาณของตถาคตมี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดุรภิกษุทั้งหลาย
เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักหักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระสัมมา-
*สัมพุทธะ ธรรมเหล่านี้ยังไม่ตรัสรู้แล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตนี้ย่อมเป็นผู้ถึงความ
เกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก้กลัวล่าอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่
เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักหักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระชินาสพ
อาสวะเหล่านี้ของท่านยังไม่สิ้นแล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงความ
เกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก้กลัวล่าอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็น
นิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จัก
หักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านกล่าวธรรมเหล่าใดว่า ทำอันตราย
ธรรมเหล่านั้น ไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้ของเสพได้จริง เมื่อเราไม่เห็นนิมิตนี้
ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแก้กลัวล่าอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย
เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก
จักหักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์
อย่างใด ประโยชน์อย่างนั้นไม่เป็นทางสิ้นทุกข์โดยชอบแก่บุคคลผู้ทำตาม เมื่อ
เราไม่เห็นนิมิตนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความ
แก้กลัวล่าอยู่ ดุรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสาลีขุสญาณเหล่าใด
ปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร
เวสาลีขุสญาณของตถาคตมี ๔ ประการนี้แล ฯ

วาทะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เขาตระเตรียมไว้มาก และ
สมณพราหมณ์ทั้งหลายอาศัยวาทะใด วาทะเหล่านั้นมาถึง
พระตถาคตผู้แก้กลัวล่า ผู้ล่วงวาทะเสียได้ ย่อมหายไป
ผู้ใดครอบงำธรรมจักรอันเป็นโลกุตตรประกาศแล้ว มีปรกติ
อันเคราะห์สัตว์ทั่วหน้า สัตว์ทั้งหลายย่อมมนัสการผู้เช่นนั้น
ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ ผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ตณฺหาสูตร

[๙] ดุรภิกษุทั้งหลาย ตณฺหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นใน
ที่ใด ที่นั้นให้ชื่อว่าเป็นที่ที่เกิดขึ้นแห่งตณฺหา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
ตณฺหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิวรเป็นเหตุ ๑ เพราะบิณฑบาต
เป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ๑ เพราะเกสัชฌันประณีตและประณีตกว่า
เป็นเหตุ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ตณฺหาเมื่อจะเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นในที่ใด ที่นั้น
ย่อมชื่อว่าเป็นที่ที่เกิดขึ้นแห่งตณฺหา ๔ ประการนี้แล ฯ

บุรุษมีตณฺหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวไปตลอดกาลยืดยาว
นาน ไม่ล่วงพ้นสงสารอันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็น
อย่างอื่น ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะรู้โทษนี้ และรู้ตณฺหาเป็นที่
เกิดแห่งทุกข์ พึงเป็นผู้ปราศจากตณฺหา ไม่ถือมั่น ย่อม
เว้นรอบ ฯ

จบสูตรที่ ๙

โยคสูตร

[๑๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ
กามโยคะ ๑ ภาวโยคะ ๑ ทิฏฐิโยคะ ๑ อวิชชาโยคะ ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย
ก็กามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่ง
กามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะกาม ความผลิตเพลินเพราะ
กาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหายเพราะกาม
ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยังลงในกาม และความทะยานอยากเพราะกาม
ในกามทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่ากามโยคะ กามโยคะเป็นดังนี้ ก็
ภวโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพ
ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะภพ ความผลิตเพลินเพราะภพ
ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความ
เร่าร้อนเพราะภพ ความหยังลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพ
ทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าภวโยคะ กามโยคะ ภวโยคะเป็นดังนี้
ก็ทวิภูติโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิภูติทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อ
เขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิ
ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะทวิ ความผลิตเพลินเพราะทวิ
ความเยื่อใยเพราะทวิ ความหมกมุ่นเพราะทวิ ความกระหายเพราะทวิ ความ
เร่าร้อนเพราะทวิ ความหยังลงเพราะทวิ และความทะยานอยากเพราะทวิ ในทวิ
ทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าทวิภูติโยคะ กามโยคะ ภวโยคะ ทวิภูติโยคะ
เป็นดังนี้ ก็อริชชาโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความ
เกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการ
ตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบาย
เครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ความ
ไม่หยั่งรู้ ในผัสสาตนะ ๖ ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าอริชชาโยคะ กามโยคะ
ภวโยคะ ทวิภูติโยคะ และอริชชาโยคะ เป็นดังนี้ บุคคลผู้ประกอบด้วยอกุศล
ธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความ
กระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชราและมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เรา
จึงเรียกว่า ผู้ไม่เกษมจากโยคะ ดุรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

ดูรภิกษุทั้งหลาย ความพรากจากโยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ความพรากจากกามโยคะ ๑ ความพรากจากภวโยคะ ๑ ความ
พรากจากทวิภูติโยคะ ๑ ความพรากจากอริชชาโยคะ ๑ ดูรภิกษุทั้งหลาย ก็ความ
พรากจากกามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด
ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความ
เป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัด
ออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะกาม ความผลิต-
*เพลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหาย
เพราะกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยังลงในกาม ความทะยานอยากเพราะ
กาม ในกามทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากกามโยคะ
ความพรากจากกามโยคะเป็นดังนี้ ก็ความพรากจากภวโยคะเป็นไฉน ดูรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย
ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะภพ ความผลิตเพลินเพราะภพ ความ
เยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อน
เพราะภพ ความหยังลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพทั้งหลาย
ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากภวโยคะ ความพรากจากกามโยคะ
ความพรากจากภวโยคะ เป็นดังนี้ ก็ความพรากจากทวิภูติโยคะเป็นไฉน ดูรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทวิทั้งหลาย
ตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะทวิ ความผลิตเพลินเพราะทวิ ความ
เยื่อใยเพราะทวิ ความหมกมุ่นเพราะทวิ ความกระหายเพราะทวิ ความเร่าร้อน
เพราะทวิ ความหยังลงในทวิ และความทะยานอยากเพราะทวิ ในทวิทั้งหลาย
ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากทวิภูติโยคะ ความพรากจากกามโยคะ
ความพรากจากภวโยคะ ความพรากจากทวิภูติโยคะ เป็นดังนี้ ก็ความพรากจาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
อริชาโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่ง
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖
ประการ ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และอบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความ
ไม่รู้ ความไม่หยั่งรู้ ในผัสสาตนะ ๖ ประการ ย่อมไม่เกิดขึ้น นี่เราเรียกว่า
ความพราจจากอริชาโยคะ ความพราจจากกามโยคะ ความพราจจากภวโยคะ
ความพราจจากทิฏฐิโยคะ ความพราจจากอริชาโยคะ เป็นต้น บุคคลผู้พราจจาก
อภุคฺคธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความ
กระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชรา และมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เราจึง
เรียกว่า ผู้เกษมจากโยคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพราจจากโยคะ ๔ ประการ
นี้แล ฯ

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยกามโยคะ ภวโยคะ ทิฏฐิโยคะ
และอริชาโยคะ ย่อมเป็นผู้มีปรกติถึงชาติและมรณะ ไปสู่
สงสาร ส่วนสัตว์เหล่าใด กำหนดรู้กามทั้งหลายและภวโยคะ
โดยประการทั้งปวง ถอนขึ้นซึ่งทิฏฐิโยคะ และสํารอก
อริชาเสียได้ สัตว์เหล่านั้นแล เป็นผู้พราจจากโยคะทั้งปวง
เป็นมนุษย์ผู้ล่วงพ้นโยคะเสียได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภิกขุทศชาดกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนุพทฐสูตร ๒. ปปิตตสูตร ๓. ขตสูตรที่ ๑๔. ขตสูตรที่ ๒
๔. อนิสิตสูตร ๖. อัปสุตสูตร ๗. สังฆโสภณสูตร ๘. เวสัชชสูตร
๙. ตัณหาสูตร ๑๐. โยคสูตร

จรรวรรคที่ ๒

จรัสสูตร

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังเดินอยู่ และภิกษุยืนดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึง
ความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุเมื่อกำลังเดินอยู่เป็นอย่างนี้แล้ว
เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็น
นิจนिरันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุยืนดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศ
ซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุเมื่อยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่
มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนिरันดร ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้
นั่งอยู่ และภิกษุยืนดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น
ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุเมื่อนั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร
ไม่มีโอตตปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนिरันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื้นอยู่ และ
ภิกษุยืนดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความ
ไม่มี ภิกษุเมื่อนอนตื้นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ
เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนिरันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก
พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินอยู่ และภิกษุไม่ยืนดี ละ
บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุเมื่อกำลังเดินอยู่เป็นอย่างนี้
เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนिरันดร
มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุไม่ยืนดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตก
นั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุเมื่อยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร
มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนिरันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ นั่งอยู่
และภิกษุไม่ยืนดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความ ไม่มี
ภิกษุเมื่อนั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่าผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอัน
ปรารภแล้วเป็นนิจนिरันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้มกามวิตก
พยาบาทวิตก หรือวิหิงสวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื้นอยู่ และภิกษุไม่ยืนดี
ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความ ไม่มี ภิกษุเมื่อนอนตื้นอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้ว
เป็นนิจันรินดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ถ้าภิกษุใด เดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม ย่อม
ตรึกถึงวิตกอันลามกอิงอาศัยกิเลส ภิกษุเช่นนั้น เป็นผู้
ดำเนินไปสู่ทางผิด หมกมุ่นแล้วในอารมณ์ อันยังความ
ลุ่มหลงให้เกิด เป็นผู้ ไม่ควรเพื่อบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม
แต่ถ้าภิกษุใดเดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม ยังวิตก
ให้สงบแล้ว ยินดีในธรรม เป็นที่สงบวิตก ภิกษุเช่นนั้น
เป็นผู้ควรเพื่อบรรลุซึ่งสัมโพธิญาณอันอุดม ฯ

จบสูตรที่ ๑

ศีลสูตร

[๑๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์
สมบูรณ์ จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร
มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
เมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมในปาติโมกข์สังวร
สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทาน
ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย กิจที่ควรทำยิ่งกว่านี้ จะพึงมีอะไรเล่า ถ้าแม่ภิกษุ
กำลังเดิน ไป อภิขมาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว ละถีนมิหระได้แล้ว
ละอุทธีจกุกุกจะได้แล้ว ละวิจิกจจาได้แล้ว ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน
มัสติมัน ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มีอารมณ์เป็นหนึ่ง
ภิกษุแม่เดินอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตปปะ มีความเพียร
อันปรารภแล้วเป็นนิจันรินดร มีใจเด็ดเดี่ยว ถ้าแม่ภิกษุยืนอยู่ . . . ถ้าแม่ภิกษุ
นั่งอยู่ . . . ถ้าแม่ภิกษุนอนตื่นอยู่ อภิขมาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว
ละถีนมิหระได้แล้ว ละอุทธีจกุกุกจะได้แล้ว ละวิจิกจจาได้แล้ว ปรารภความ
เพียร ไม่ย่อหย่อน มัสติมัน ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง
มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุแม่นอนตื่นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร
มีโอตตปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจันรินดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ภิกษุพึงเดินตามสบาย พึงยืนตามสบาย พึงนั่งตามสบาย พึง
นอนตามสบาย พึงคู้ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย ตลอด
คติของโลก ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ และพิจารณา
ตลอดความเกิด และความเสื่อมไปแห่งธรรม และชั้น
ทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้น ผู้มีสติทก
เมื่อ ศึกษาปฏิบัติหาอันสมควรแก่ความสงบใจเสมอ ว่ามีใจ
เด็ดเดี่ยว ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปธานสูตร

[๑๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ปรารภความเพียร
ประกอบจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อไม่ให้กุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประกอบจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อ
ละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภ
ความเพียร ประกอบจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประกอบจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อ
ความตั้งมั่น เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อให้มียิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อเจริญ
เพื่อให้บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สัมมปธาน ๔
ประการนี้แล ฯ

พระชินาสพเหล่านั้น มีความเพียรอันชอบ ครอบจำเตภูมิกวัฏ
อันเป็นบ่วงแห่งมาร เป็นผู้อันกิเลสไม่อาศัยแล้ว ถึงฝั่ง
แห่งภัย คือชาติ และมรณะ ท่านเหล่านั้นชนะมารพร้อมทั้ง
เสนา ขึ้นชมแล้ว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ก้าวล่วงกำลังพระยามาร
เสียทั้งหมด (ถึงความสุขแล้ว) ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวรสูตร

[๑๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ความเพียร ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนापธาน ๑ อนุรักษนาปธาน ๑ ดูกุร
ภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคตตรนิกาย จตกกนิบาต
 ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสัจจกฐนทริย ที่เมื่อ
 ไม่สัจจกฐนแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัส
 ครอบงำได้ ย่อมรักษาสัจจกฐนทริย ถึงความสัจจกฐนในกฐนทริย พึงเสี่ยงด้วยหุ . . .
 ดูกถินด้วยจุมุก . . . ลิมรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องไฟภูริพพะด้วยกาย . . . ฐรรพมารมณ
 ด้วยใจแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสัจจก
 มนินทริย ที่เมื่อไม่สัจจกฐนแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌา
 และโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทริย ถึงความสัจจกฐนในมนินทริย นี้เรา
 เรียกว่าสังวรปธาน ดุริกฤษทั้งหลาย กิปปหานปธานเป็นโจน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
 ย่อมครอบงำ ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้พินาศ ย่อมให้ถึงความไม่มี
 ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว . . . ซึ่งพยาบาทวิตกเกิดขึ้นแล้ว . . . ซึ่งวิหิงสาวิตก
 เกิดขึ้นแล้ว . . . ซึ่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เราเรียกว่าปหานปธาน
 ดุริกฤษทั้งหลาย กิภาวนาปธานเป็นโจน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติ-
 * สัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ
 ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญ
 ปีติสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญปีติสัททิสัมโพชฌงค์ . . . ย่อมเจริญสมาธิสัมโพช-
 * ฌงค์ . . . ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย
 นิโรธ น้อมไปในความสละ นี้เราเรียกว่าภาวนาปธาน ดุริกฤษทั้งหลาย กิ
 อนุรักษนาปธานเป็นโจน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามรักษาสมาธินิมิตอันเจริญ
 ที่เกิดขึ้นแล้ว คือ อัญญัสสัญญา ปุพเพกสัญญา วิเนกสัญญา วิปปกสัญญา
 วิจกสัญญา อุทฺธมาตกสัญญา นี้เราเรียกว่าอนุรักษนาปธาน ดุริกฤษทั้งหลาย
 ความเพียร ๔ ประการนี้แล ฯ

ปธาน ๔ ประการนี้ คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑
 ภาวนาปธาน ๑ อนุรักษนาปธาน ๑ อันพระพุทธรเจ้าผู้เป็น
 เฝ้าพันธุ์ พระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องให้ภิกษุ
 ในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียรพึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ปัญญัติสูตร

[๑๕] ดุริกฤษทั้งหลาย การบัญญัติซึ่งสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
 เป็นโจน ดุริกฤษทั้งหลาย บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสรินทราหูเป็นเลิศ
 บรรดาบุคคลผู้บริโศกคาม พระเจ้ามุนีราชาเป็นเลิศ บรรดาผู้ใหญ่มิ่ง มารผู้มี
 บาปเป็นเลิศ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันโลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลก
 ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและ
 มนุษย์ ดุริกฤษทั้งหลาย การบัญญัติซึ่งสิ่งที่เลิศ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสรินทราหูเป็นเลิศ บรรดา
 บุคคลผู้บริโศกคาม พระเจ้ามุนีราชาเป็นเลิศ บรรดาผู้-
 ใหญ่มิ่ง มารเป็นเลิศ พระพุทธรเจ้าผู้รุ่งเรืองด้วยฤทธิ์ อัน
 โลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ ท้าวภูมิเป็น
 ที่อยู่ของสัตว์ ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ ฯ

จบสูตรที่ ๕

โสขมมสูตร

[๑๖] ดุริกฤษทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องแห่งตลอดลักษณะอันละเอียด
 ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโจน ดุริกฤษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
 ประกอบด้วยญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอย่างยิ่ง ย่อมไม่พิจารณา
 เห็นญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณ
 เป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น และไม่ปรารภญาณเป็นเครื่อง
 กำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปอื่น อันยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่อง
 กำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนด
 ลักษณะอันละเอียดในเวทนา . . . เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะ
 อันละเอียดในสัญญา . . . เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
 ละเอียดในสังขาร ย่อมไม่พิจารณาเห็นซึ่งญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
 ละเอียดในสังขารอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอัน
 ละเอียดในสังขารนั้น และไม่ปรารภญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด
 ในสังขารอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด
 ในสังขารนั้น ดุริกฤษทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด ๔
 ประการนี้แล ฯ

ภิกษุใดรู้ความที่รูปขันธ์เป็นของละเอียด รู้ความเกิดแห่ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

เวทนา รู้ความเกิดและความดับแห่งสัญญา รู้จักสังขารโดย
ความไม่เที่ยง โดยเป็นทุกข์ และโดยความเป็นอนัตตา
ภิกษุนั้นแล เป็นผู้เห็นชอบ เป็นผู้สงบ ยินดีในสันติบท
ชานะมารพร้อมทั้งเสนา ย่อมทรงไว้ซึ่งร่างกายมีในที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๖

อคตีสสูตรที่ ๑

[๑๗] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคต ๔ ประการนี้ อคต ๔ ประการ
เป็นไฉน บุคคลย่อมถึงจันตาคติ ย่อมถึงโศสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึง
ภยาคติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคต ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติกว้างธรรม เพราะความรัก ความขัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม ดุจพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๗

อคตีสสูตรที่ ๒

[๑๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคต ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน บุคคลย่อมไม่ถึงจันตาคติ ย่อมไม่ถึงโศสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ
ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคต ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติกว้างธรรม เพราะความรัก ความขัง
ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

อคตีสสูตรที่ ๓

[๑๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
บุคคลย่อมถึงจันตาคติ ย่อมถึงโศสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกุ
ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคต ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติกว้างธรรม เพราะความรัก ความขัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม เหมือนพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
บุคคลย่อมไม่ถึงจันตาคติ ย่อมไม่ถึงโศสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึง
ภยาคติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคต ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติกว้างธรรม เพราะความรัก ความขัง
ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๙

กัตตเทสกสูตร

[๒๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กัตตเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำไปวางไว้ในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กัตตเทสก์ย่อมถึง
จันตาคติ ย่อมถึงโศสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
กัตตเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำไปวางไว้ในนรก
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กัตตเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกนำไป
วางไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กัตตเทสก์ย่อมไม่ถึงจันตาคติ
ย่อมไม่ถึงโศสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
กัตตเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำไปวางไว้
ในสวรรค์ ฯ

ชนเหล่าใดเหล่านั้น ไม่สำรวมในกาม ไม่ประกอบด้วยธรรม
ไม่เคารพในธรรม มีปรกติถึงจันตาคติ โสสาคติ โมหาคติ
และภยาคติ ก็แลบุคคลนี้เราเรียกว่า เป็นหยากเยื่อในบริษัท
อันสมณะผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ชนเหล่าใดตั้งอยู่ในธรรม มี
ปรกติไม่ถึงจันตาคติ โสสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ย่อมไม่
กระทำการลามก เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นชื่อว่า เป็น
สัตบุรุษที่น่าสรรเสริญ ก็แลบุคคลนี้เราเรียกว่าเป็นผู้ผดผอง
ในบริษัท อันสมณะผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบวรรคที่ ๒

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จารสูตร ๒. สีลสูตร ๓. ปธานสูตร ๔. สังวรสูตร
๕. ปัญญิตสูตร ๖. โสขมมสูตร ๗. อคติสูตรที่ ๑ ๘. อคติสูตรที่ ๒
๙. อคติสูตรที่ ๓ ๑๐. ภัตตเทสก์สูตร ฯ

อุรวลวรรคที่ ๓

อุรวลสูตรที่ ๑

[๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน

อารามของท่านอนาถบณทิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้เรายอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรวลาประเทศ เมื่อเราหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ความปริวิตกแห่งใจได้บังเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เราจึงพึงสักการะเคารพสมณะหรือพรหมณ์คนไหนหนอแล แล้วอาศัยอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้ปริวิตกต่อไปว่า เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพรหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพรหมณ์อื่น ผู้มีศีลสมบูรณ์กว่าตน ซึ่งเราจะพึงสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพรหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพรหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งสมาธิชั้น . . . แห่งปัญญาชั้น . . . แห่งวิมุตติชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพรหมณ์อื่น ผู้มีสมาธิสมบูรณ์กว่าตน . . . มีปัญญาสมบูรณ์กว่าตน . . . มีวิมุตติสมบูรณ์กว่าตนในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มาร-

*โลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพรหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราได้ปริวิตกต่อไปว่า ไฉนหนอแล เราพึงสักการะเคารพธรรมที่เราตรัสรู้นั้นอาศัยเกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจ ได้อันตรธานจากพรหมโลกไปปรากฏข้างหน้าเรา เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดี-

*พรหมกระทำผ้าอุตราสงค์เจียรนยาข้างหนึ่ง ถูกลมพัดเข้าเบื้องขวาลงที่แผ่นดิน ประณมอัญชลีมาทางเรา แล้วกล่าวคำนี้กะเราว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นสักการะเคารพพระธรรมนั้นเทียว อาศัยอยู่แล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดจักมีในอนาคต แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น ก็จักสักการะเคารพพระธรรมนั้นเทียว อาศัยอยู่แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็จงสักการะเคารพพระธรรมนั้นและอาศัยอยู่เถิด ท้าวสหัมบดีพรหม ครั้นได้กล่าวไวยาการณภาษิตนี้จบลงแล้ว ได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตเหล่าใดด้วย พระพุทธเจ้าใน
อนาคตเหล่าใดด้วย และพระพทธเจ้าในบัดนี้ด้วย ผู้ยัง
ความโคกของสัตว์เป็นอันมากให้เสื่อมคลาย ล้วนเคารพ
พระสัทธรรมอยู่ นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
เพราะเหตุนี้แหละ กลบตรผู้รักษาตน จ้านงความเป็นใหญ่
เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงทำ
ความเคารพพระสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวประพันธ์คาถานี้ ครั้นแล้วอภิพาเรา กระทำประทัภษณแล้วหายไปในที่นั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้การที่เราทราบการเชื่อเชื่อยของพรหมแล้วสักการะเคารพอาศัยธรรมที่เราตรัสรู้นั้นนั้นแหละอยู่ เป็นการสมควรแก่ตน เมื่อใด แม้สงฆ์ประกอบไปด้วยความเป็นใหญ่แล้ว เมื่อนั้น เราก็เคารพแม้ในสงฆ์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อุรวลสูตรที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้ เรายอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรวลาประเทศ ครั้งนั้นแล พวกพรหมณ์มากด้วยกัน เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว เข้าไปหาเรา ครั้นแล้วได้สนทนาปราศรัยกับเรา ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าวกะเราว่า ท่านพระโคตม เราได้สดับมาอย่างนี้ว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
พระสมณโคดมไม่โอภาว ไม่ถูกรับพรหมณผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัย
แล้ว ทั้งไม่เชื่อเชียวด้วยอาสนะ ข้อนี้เป็นอย่างที่เราได้สดับมาหรือ การที่ท่าน
พระโคดมไม่โอภาว หรือไม่ถูกรับพวกพรหมณผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาล
ผ่านวัยแล้ว หรือไม่เชื่อเชียวด้วยอาสนะ นั้น ไม่สมควรเลย ดุรภิกษุทั้งหลาย
ความปริวิตกนี้ได้มีแก่เราว่า ท่านเหล่านั้นย่อมไม่รู้ซึ่งเถระ หรือธรรมอันกระทำให้
เป็นเถระ ถ้าแม้บุคคลผู้เฒ่ามีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่เกิดมา แต่
เขามีปรกติพูดในกาลไม่สมควร พูดไม่จริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็น
ธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาทะที่ไม่ควรจดจำไว้ ไม่มีหลักฐาน ไม่มีขอบเขต
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่ควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระ
ผู้เขลาโดยแท้ ถ้าแม้เด็กกำลังรุ่น มีผมดำสนิท ยังหนุ่มแน่น อยู่ในปฐมวัย
แต่มีปรกติพูดในกาลอันควร พูดจริง พูดเป็นประโยชน์ พูดเป็นธรรม พูดเป็น
วินัย กล่าววาทะที่ควรจดจำ มีหลักฐาน มีขอบเขต ประกอบด้วยประโยชน์
โดยกาลอันควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระผู้ฉลาดโดยแท้ ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรมอันกระทำให้เป็นเถระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโจน คือ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มิมีศีล สวรรณะรังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจระ
และโจจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขา
บททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูตร ทรงไว้ซึ่งสุตะ สังสมซึ่งสุตะ เป็นผู้ได้สดับมา
มาก ทรงจำไว้ คล่องปากขึ้นใจ เทงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ ซึ่งธรรมอันงามใน
เบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้ง
พยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดย
ไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยัง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดุรภิกษุ
ทั้งหลาย เภรภณธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดมีจิตฟุ้งซ่าน มีความดำริไม่มั่นคง เช่นกับมฤค ยืนดี
ในธรรมของอัสติบุรุษ ย่อมกล่าวคำเพื่อเจ้าเป็นอันมาก ผู้
นั้นมีความเห็นลามก ปราศจากความเอื้อเฟื้อ ตั้งอยู่ไกล
จากความเป็นผู้มั่นคง ส่วนผู้ใด สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้
สดับ มีปฏิภาณ ประกอบในธรรมอันทำความมั่นคง ย่อม
เห็นแจ้งอรรถแห่งอริยสัจด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งธรรม
ทั้งปวง ไม่มีกิเลสอันเป็นประจวบหลักต่อ มีไหวพริบ มี
ชาติและมรณะอันละได้แล้ว เป็นผู้ประพาศพรหมจรรย์
สมบูรณ์ เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นเถระ อาสวะของภิกษุใดไม่มี
เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย เราเรียกภิกษุนั้นว่าเถระ ฯ

จบสูตรที่ ๒

โลกสูตร

[๒๓] ดุรภิกษุทั้งหลาย โลกตถาคตตรัสรู้แล้ว ตถาคตพราจจากโลก
แล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตถาคตตรัสรู้แล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตถาคตละได้แล้ว
ความดับแห่งโลกตถาคตตรัสรู้แล้ว ความดับแห่งโลกตถาคตกระทำให้แจ้งแล้ว
ปฏิบัติอันยังสัตว์ให้ถึงความดับแห่งโลก ตถาคตตรัสรู้แล้ว ปฏิบัติอันยังสัตว์
ให้ถึงความดับแห่งโลกตถาคตให้เจริญแล้ว ดุรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วย
จักขุ สัททวารมณ์ที่ฟังด้วยหู คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ที่รู้ได้ด้วย
ทวารอื่นๆ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ของหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตถาคต
ได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ ตถาคตตรัสรู้รูปารมณ์ที่
เห็นได้ด้วยจักขุเป็นต้นนั้นโดยชอบ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต อนึ่ง
ตถาคตย่อมตรัสรู้ซึ่งราตรีใด และย่อมยังราตรีใดให้ดับ ตถาคตย่อมกล่าว ย่อม
หักทลาย ย่อมแสดงออกซึ่งคำใดในระหว่างนี้ คำนั้นทั้งหมดย่อมเป็นอย่างนั้น
ทีเดียว หาได้เป็นอย่างอื่นไม่ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ตถาคตมี
ปรกติกถาอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ตถาคตมีปรกติ
กล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ด้วยประการฉะนี้ เพราะ
ฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ดุรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ เป็นผู้อันใครๆ ครอบงำไม่ได้ ผู้เห็นแจ้งโดยแท้ ยังอำนาจ
ให้เป็นไป เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ฯ

ผู้ใดรู้ยิ่งแล้วซึ่งโลกทั้งปวง รู้ตามเป็นจริงในโลกทั้งปวง พราจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ไปจากโลกทั้งปวง ไม่มีกิเลสนอนเนื่องในสันดานในโลก
ทั้งปวง ผู้นั้นแล เป็นอิสรชนผู้ครอบงำอารมณ์ทั้งปวงได้ ปลด
เปลื้องกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งมวลเสียได้ เป็นผู้ถูกต้อง
นิพพานอันมีความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ผู้นี้
เป็นพระขีณาสพผู้รู้แล้ว ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้แล้ว
ถึงความสิ้นไปแห่งกรรมทั้งปวง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะความ
สิ้นไปแห่งอุปปี บุคคลนี้เป็นผู้มีโชค เป็นพุทธะ ชื่อว่า
เป็นสัพพัญญูยอดเยี่ยม ประกาศพรหมจักรให้แก่โลกทั้งเทว
โลก เพราะเหตุนี้ เทวดาและมนุษย์จึงถึงพระพรเจ้าว่า
เป็นสรณะ มาประชุมกันนมัสการพระองค์ผู้เป็นใหญ่ ผู้
ปราศจากความขลาด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจึงนมัสการ
พระองค์ผู้เป็นใหญ่ ผู้ปราศจากความขลาด กล่าวสรรเสริญ
ว่า เป็นผู้ฝึกตนประเสริฐกว่าบรรดาผู้ฝึกตนทั้งหลาย เป็น
ฤาษีผู้สงบกว่าบรรดาผู้สงบทั้งหลาย เป็นผู้พ้นชั้นเยี่ยมกว่า
บรรดาผู้พ้นทั้งหลาย เป็นผู้ข้ามฝั่งประเสริฐกว่าบรรดาผู้ข้าม
ฝั่งทั้งหลาย ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก จะหาบุคคลเปรียบ
ด้วยพระองค์ไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๓

กาฬกสูตร

[๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กาฬการาม ใกล้เมือง
สาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วยจักขุ สัททวารมณ์ที่ฟังด้วยหู
คันธารมณ์ รสารมณ์ และโณภูมิจักขารมณ์ ที่รู้ได้ด้วยทวารนั้นๆ ธรรมารมณ์
ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ของหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว
ค้นคว้าแล้วด้วยใจ เราย่อมรู้รูปารมณ์ที่เห็นได้ด้วยจักขุเป็นต้นนั้นรู้แล้วด้วยปัญญา
อันยิ่ง ตถาคตรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นแจ้งชัด รูปารมณ์เป็นต้นนั้น ไม่ปรากฏในตถาคต
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพึงกล่าวว่า . . . เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นของเรา
พึงเป็นคำเท็จ เราพึงกล่าวว่า . . . เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นด้วย ไม่รู้ด้วย แม้
คำของเรานั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นแหละ เราพึงกล่าวว่า . . . เรารู้ก็หาไม่ได้ ไม่รู้ก็หา
มิได้ ซึ่งรูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นจึงเป็นโทษแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ตถาคตเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่เห็นแล้ว ย่อมไม่สำคัญว่าเป็น
รูปที่ยัง ไม่มีใครเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่
มหาชนดูกันอยู่ ตถาคตฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ฟังแล้ว ย่อมไม่
สำคัญว่าฟังเสียงที่ยัง ไม่มีใครฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อมไม่สำคัญ
ว่าฟังเสียงที่มหาชนฟังกันอยู่ ตถาคตรู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้
คันธารมณ์เป็นต้นที่รู้แล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ยัง ไม่มีใครรู้ ย่อม
ไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่มหาชน
รู้กันอยู่ ตถาคตรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง
แล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ยัง ไม่มีใครรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้ง
ธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่มหาชนรู้แจ้งกันอยู่
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นเดียว ในธรรมทั้งหลาย คือ รูปารมณ์
สัททวารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โณภูมิจักขารมณ์ และธรรมารมณ์ และเราย่อม
กล่าววาทะบุคคลอื่นผู้คงที่ยิ่งกว่า หรือประณตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้น ไม่มี ด้วยประการ
ฉะนี้แล ฯ

รูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟังแล้ว หรือหมวด ๓ แห่งอารมณ์
มีคันธารมณ์เป็นต้นที่ทราบแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งอันดูดดื่ม อัน
ชนเหล่านั้นสำคัญว่าจริง ตถาคตเป็นผู้คงที่ในรูปเป็นต้น
เหล่านั้น อันสำรวจแล้วเอง ไม่พึงเชื่อคำคนอื่นทั้งจริงและ
เท็จ เราเห็นลูกศร คือ ทิฐีนี้อันแล้ว ย่อมรู้ ย่อมเห็น
ลูกศร คือ ทิฐีที่หมู่สัตว์หมกมุ่นข้องอยู่เช่นนั้น ความหมก
มุ่นย่อมไม่มีแก่ตถาคตทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

พรหมจริยสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตผู้ประพจน์พรหมจรรย์ เพื่อลวง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ประชาชนก็หามิได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชนก็หามิได้ เพื่ออาณิสส คือ ลาก
ลักการะ และความสรรเสริญ ก็หามิได้ เพื่ออาณิสส คือ การอวดอ้างวาทะก็
หามิได้ เพื่อความปรารถนาว่า ชนจงรู้จักเราด้วยอาการดังนี้ ก็หามิได้ โดยที่แท้
ตถาคตอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อคลายความกำหนด
เพื่อดับกิเลส ฯ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์อันเป็น
การละเว้น มีปรกติยังสัตว์ให้ยังลงภายในนิพพาน เพื่อ
สังวร เพื่อละ หนทางนี้อันท่านผู้ใหญ่ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
ดำเนินไปแล้ว อนึ่ง ชนเหล่าใดยอมดำเนินไปสู่ทางนั้น
ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าทำตาม
คำสั่งสอนของศาสดา จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

กุหสูตร

[๒๖] ดูกุริยกษทั้งหลาย กุริยกษเหล่าใด เป็นผู้หลง เป็นผู้กระด้าง
เป็นคนประจบ มีปรกติวางท่า มีมานะดูไม่อ้อทึยทึขื่น เป็นผู้ไม่มั่นคง กุริยกษ
เหล่านั้นหาใช่เป็นผู้นับถือเราไม่ เป็นผู้ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และยอมไม่ถึง
ความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ส่วนกุริยกษเหล่าใด เป็นผู้ไม่หลง ไม่
ประจบ เป็นธีรชน ไม่กระด้าง เป็นผู้มั่นคงดี กุริยกษเหล่านั้นแลชื่อว่านับถือเรา
ไม่ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และยอมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

กุริยกษเหล่าใด ล้อลวง กระด้าง ประจบ วางท่า มีมานะดู
ไม่อ้อ และไม่ตั้งมั่น กุริยกษเหล่านั้นยอมไม่องงามในธรรม-
อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ส่วนกุริยกษเหล่าใดไม่
ล้อลวง ไม่ประจบ เป็นธีรชน ไม่กระด้าง ตั้งมั่นดีแล้ว
กุริยกษเหล่านั้นแล ยอมองงามในธรรม อันพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

สันตญฐิสสูตร

[๒๗] ดูกุริยกษทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้ ทั้งน้อย หาได้ง่าย และ
หาโทษมิได้ ปัจจัย ๔ อย่างนี้เป็นโจน คือ บรรดาจิ๋ว บังสกลจิ๋ว ทั้งน้อย
หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาโภชนะ คำข้าวที่หาได้ด้วยป्लीแข็ง ทั้งน้อย
หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเสนาสนะ รุกขมูล ทั้งน้อย หาได้ง่าย
และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเภสัช มุตรเน่า ทั้งน้อย หาได้ง่าย และหาโทษ
มิได้ ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้แล ทั้งน้อย หาได้ง่าย หาโทษ
มิได้ ดูกุริยกษทั้งหลาย เพราะเหตุที่กุริยกษเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัย อันน้อยและหา
ได้ง่าย เราจึงกล่าวขื่อนี้ว่า เป็นองค์แห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่งของเธอ ฯ

เมื่อกุริยกษสันโดษด้วยปัจจัยอันหาโทษมิได้ ทั้งน้อยและหา
ได้ง่าย ปราศจากเสนาสนะ จิ๋ว ปานะ และโภชนะ จิตของเธอ
ก็ไม่คับแค้น ไม่กระทบกระเทือนทุกทิต และธรรมเหล่าใด
อันกุริยกษนั้นกล่าวแล้ว อนโลมแก่สมณธรรม ธรรมเหล่านั้น
อันกุริยกษผู้ไม่ประมาท มีความสันโดษถือเอาโดยยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

วังสสูตร

[๒๘] ดูกุริยกษทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้ นักปราชญ์สรรเสริญ
ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย
ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตยอมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะ
และพราหมณ์ไม่เกลียด อริยวงศ์ ๔ ประการเป็นโจน คือ กุริยกษในธรรมวินัยนี้
ยอมเป็นผู้สันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้ มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งสันโดษ
ด้วยจิ๋วตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะจิ๋วเป็นเหตุ เมื่อ
ไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปรกติ
เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกใช้สอยอยู่ ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะ
สันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้ นั้น จริยอยู่ กุริยกษใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
ในการสันโดษด้วยจิ๋วตามมีตามได้ นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกุริยกษ-
* ทั้งหลาย กุริยกษนี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์
สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง กุริยกษยอมเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้
มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
แสงหาอันไม่สมควรเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้ว
ก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออก
บริโภคอยู่ และยอมไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะความสิ้นโดยด้วยบิณฑบาต
ตามมีตามได้นั้น จริยอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสิ้นโดยด้วย
บิณฑบาตตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดุริการิกษุทั้งหลาย
ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญ
ว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมเป็นผู้สิ้นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้
มีปกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการสิ้นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ย่อมไม่
ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้น
ได้แล้วย่อมไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปกติเห็นโทษ มีปัญญา
เครื่องรื้อออกบริโภคอยู่และยอมไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะความสิ้นโดยด้วย
เสนาสนะตามมีตามได้นั้น จริยอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการ
สิ้นโดยด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดุริการิกษุ-
*ทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์
สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุยอมเป็นผู้มีภวานาเป็นที่มาอันดี ยินดีแล้ว
ในภวานา มีปหานะเป็นที่มาอันดี ยินดีแล้วในปหานะ ย่อมไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น
เพราะมีภวานาเป็นที่มาอันดี เพราะยินดีในภวานา เพราะมีปหานะเป็นที่มาอันดี
เพราะยินดีในปหานะนั้น จริยอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในภวานา
และปหานะนั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดุริการิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรา
กล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่า
เป็นเลิศ ดุริการิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้แล นักปราชญ์รู้ว่าเลิศ
มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย และไม่เคย
กระจัดกระจาย อันบัณฑิตยอมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะ
และพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

ดุริการิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ ถึงแม้อยู่ใน
ทิศตะวันออก เธอย่อมครอบงำความ ไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำ
เธอได้ ถึงแม้เธออยู่ในทิศตะวันตก . . . ในทิศเหนือ . . . ในทิศใต้ เธอ
ก็ย่อมครอบงำความ ไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำเธอได้ ชื่อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะเธอเป็นริษนครอบงำความไม่ยินดีและความยินดีได้ ฯ

ความยินดีย่อมครอบงำริษชนไม่ได้ ความไม่ยินดีไม่อาจ
ครอบงำริษชน ริษชนย่อมครอบงำความไม่ยินดีได้ เพราะ
ริษชนเป็นผู้ครอบงำความไม่ยินดี กิเลสอะไรจะมากันทาง
บุคคลผู้บรรเทาภิเลสเสียได้ มีปกติละกรรมทั้งปวงได้เด็ดขาด
ใครควรเพื่อจะเตือนบุคคลนั้นผู้เป็นประจักษ์แห่งทองชมพู
แม่เทวดาก็เขยชม แม่พรหมก็สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ธรรมปทสูตร

[๒๙] ดุริการิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญ
ว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัด
กระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตยอมไม่รังเกียจ และจักไม่รังเกียจ
อันวิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด บทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
บทธรรมคืออนภิชฌา ๑ บทธรรมคืออพยาบาท ๑ บทธรรมคือสัมมาสติ ๑
บทธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑ ดุริการิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิต
สรรเสริญว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่า
ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย นักปราชญ์ยอมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ
วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

บุคคลไม่พึงเป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็ง มีใจไม่พยาบาท
มีสติ มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งตั้งมั่นด้วยดีในความเป็นกลางอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๙

ปริพาชกสูตร

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลกฏใกล้กรุง
ราชคฤห์ ก็โดยสมัยนั้นแล พวกปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง มากด้วยกัน
อาศัยอยู่ในปริพาชการาม ใกล้ฝั่งแม่น้ำลปปีนิ คือ อันนการปริพาชก วรรพริพาชก
และสกุลทายปริพาชก รวมทั้งปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดังเหล่านั้นด้วย ครั้นนั้นแล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปทางปริพาชการาม
ริมฝั่งแม่น้ำสิปปินี ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวาย
ครั้นประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสกะปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย
บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศ เป็นของมีมานาน เป็น
ประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย
นักปราชญ์ย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด
บทแห่งธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บทแห่งธรรมคืออนภิขมา ๑ บทแห่งธรรม
คือ อพยาบาท ๑ บทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ ๑ บทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑
ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศ
เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย
ไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะ
และพราหมณ์ไม่เกลียด บุคคลใดเล็งฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคินบทแห่งธรรมคือ
อนภิขมานี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยอภิขมา ผู้มี
ราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันะบุคคลนั้น
อย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว จงพูดเกิด เราจักดูอานภาพของเขา ดังนี้
ข้อที่บุคคลนั้นแล บอกคินบทแห่งธรรมคืออนภิขมาแล้ว จักบัญญัติสมณะ
หรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยอภิขมา มีราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย นั้นไม่เป็น
ฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดเล็งฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคินบทแห่งธรรมคืออพยาบาท
นี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความด่าแหยใจอัน
เศร้าหมอง เราฟังกล่าวในเพราะค่านันะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว
จงพูดเกิด เราจักดูอานภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคินบท
แห่งธรรมคืออพยาบาทแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความด่าแหยใจ
อันเศร้าหมอง นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดเล็งฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอก
คินบทแห่งธรรมคือสัมมาสตินี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม
ผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา
จงกล่าว จงพูดเกิด เราจักดูอานภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคินบท
แห่งธรรมคือสัมมาสติแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม ผู้ไม่มี
สัมปชัญญะ นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดเล็งฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอก
คินบทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น
ผู้มีจิตหุนเรียน ดังนี้ เราฟังกล่าวในเพราะค่านันะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา
จงกล่าว จงพูดเกิด เราจักดูอานภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคินบท
แห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น
ผู้มีจิตหุนเรียน นั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

บุคคลใดเล็งฟังสำคัญบทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ว่า ควตติเตยน คว
กัตถัน ฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมมาถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว บทแห่งธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมกัตถันบทแห่งธรรม คือ อนภิขมา
และสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มากไปด้วยอภิขมา มีราคะแรงกล้าในกาม
ทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้า
บุคคลย่อมติเตียน ย่อมกัตถันบทแห่งธรรม คืออพยาบาท สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีจิตพยาบาท มีความด่าแหยใจอันเศร้าหมอง บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ
ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมกัตถันบทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้าบุคคล
ย่อมติเตียน ย่อมกัตถันบทแห่งธรรม คือ สัมมาสมาธิ สมณะหรือพราหมณ์
ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ผู้มีจิตหุนเรียน บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ฯ

บุคคลใดเล็งฟังสำคัญบทแห่งธรรม ๓ ประการนี้ว่า ควตติเตยน ควตถัน
ฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วยธรรม
๔ ประการนี้ ย่อมเข้าถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว ปริพาชกชื่อวัสสะและภัญญะ
ผู้อยู่ในอุกกลชนบทเป็นอเหตุกวาทะ อภิรียวาทะ นัตถิกวาทะ ได้สำคัญบทแห่ง
ธรรม ๔ ประการนี้ว่า ไม่ควตติเตยน ไม่ควตถัน ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะ
กล่าวต่อนินทา กล่าวต่อความกระทบกระเทือน และกล่าวต่อความติเตียน ฯ

บุคคลผู้ไม่พยาบาท มีสติในกาลทุกเมื่อ มีจิตตั้งมั่นใน
ภายใน ศึกษาในความกัจจอกิขมาอยู่ เราเรียกว่าเป็นผู้
ไม่ประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุทวารวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อรุณสูตรที่ ๑๒. อรุณสูตรที่ ๒๓. โลกสูตร ๔. กาฬสูตร
๕. พรหมจริยสูตร ๖. กุหลสูตร ๗. สันตฤทธิสูตร ๘. อริยวังสสูตร
๙. ธรรมปทสูตร ๑๐. ปรีพาชกสูตร ฯ

จกการวรรคที่ ๔

จกสูตร

[๓๑] ดูกฤกษทั้งหลาย จก ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่ มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึง ความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบลย์ในโกะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก จก ๔ ประการเป็นไฉน คือ ปฏิรูปเทสวสะ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ๑ สัมปรีสุปัสสยะ การคบสัตบุรุษ ๑ อุตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ และ ปุพเพกตปัญญาตา ความเป็นผู้มีบุญ ได้กระทำไว้แล้วในปางก่อน ๑ ดูกฤกษทั้งหลาย จก ๔ ประการนี้แล เป็นเครื่องเป็นไปแก่เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่ มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบลย์ ในโกะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

นรชนพึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม พึงกระทำอริยชนให้เป็นมิตร ถึงพร้อมด้วยความตั้งตนไว้ชอบ มีบุญได้กระทำไว้แล้วใน ปางก่อน ธิฐชาติ ทริพยฺ ยศ ชื่อเสียง และความสุข ย่อมหลั่งไหลมาสู่รชนนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

สังคหสูตร

[๓๒] ดูกฤกษทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อุตถจริยา ความ ประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกฤกษทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ

การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมนั้นๆ ตาม สมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้น ไม่พึงมีไซ้รमारดาหรือบิดาไม่ พึงได้รับความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่ บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้น ฉะนั้น พวกเขายังถึงความยิ่งใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สีหสูตร

[๓๓] ดูกฤกษทั้งหลาย สีหมฤคราช ย่อมออกจากที่อาศัยเวลาเย็น ครั้นออกจากที่อาศัยแล้ว ย่อมเหยียดหยัด ครั้นเหยียดหยัดแล้ว ย่อมเหลียวดู ทิศทั้ง ๔ โดยรอบ ครั้นเหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว ย่อมบันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วย่อมก้าวหน้าไปหาเหยื่อ ดูกฤกษทั้งหลาย ก็สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดแล ได้ฟังเสียงของสีหมฤคราชผู้บันลืออยู่ สัตว์เหล่านั้นโดยมากย่อมกลัว สลดใจ และหวาดสะดุ้ง จำพวกอยู่โพรงก็เข้าโพรง จำพวกอาศัยน้ำก็ลงน้ำ จำพวก อาศัยป่าก็เข้าป่า จำพวกมีปีกย่อมบินขึ้นสู่อากาศ ดูกฤกษทั้งหลาย ช้างตัว ประเสริฐแห่งพระราชแม่เหล่าใด ที่ถูกผูกไว้ในคามนิคมและราชธานีทั้งหลาย ด้วยเครื่องผูก คือเชือกหนึ่งอันมั่นคง ช้างตัวประเสริฐแม่เหล่านั้น พึงทำลาย เครื่องผูกเหล่านั้นขาดไป มีความกลัว ถึงถ้ำมูตรและกริสนิ ไปตามทางที่จะ ไปได้ ดูกฤกษทั้งหลาย สีหมฤคราชมีฤทธิ์มากอย่างนี้แล มีศักดิ์านภาพยิ่งใหญ่ กว่าเหล่าสัตว์ดิรัจฉาน ฉนใด ดูกฤกษทั้งหลาย ในกาลใด ตถาคตบังเกิดขึ้น ในโลก เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไป ดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว ในกาลนั้น ย่อมแสดงธรรมว่า สักกายะดังนี้ เหตุแห่งสักกายะดังนี้ ความดับแห่งสักกายะ ดังนี้ ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับแห่งสักกายะดังนี้ ดูกฤกษทั้งหลาย เทวดา แม่เหล่าใดมีอายุยืน มีรัศมี มีความสุขมาก สถิตอยู่ยั่งยืนในวิมานอันสูง เทวดาแม่เหล่านั้น พึงธรรมเทศนาของตถาคตแล้ว โดยมากย่อมกลัว สลดใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
หवादสัจจะว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่าพวกเราไม่เที่ยงหนอ อย่าได้สำคัญ
ว่าเที่ยง พวกเราไม่ยั่งยืนหนอ อย่าได้สำคัญว่ายั่งยืน พวกเราไม่คงที่หนอ อย่าได้
สำคัญว่าคงที่ ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงที่
นับเนื่องในสักกายะ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้แล เป็นผู้
มีศักดิ์นาภาพยิ่งใหญ่ออย่างนี้ กว่าโลกทั้งเทวโลก จินนนั้นเหมือนกันแล ฯ

พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา หาบุคคลเปรียบมิได้ ตรัสรู้
แล้ว ทรงประกาศธรรมจักรแก่โลกทั้งเทวโลก ทรงแสดง
ธรรมคือสักกายะ ได้แก่ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความ
ดับทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อันมีปรกติ
ยังสัตว์ให้ถึงความระงับทุกข์ จินใด เทวดาผู้มีอายุยืนแม่
เหลาใด มีรัศมี มียศ เป็นผู้กลัวถึงความสะอึง ดู
มฤตที่กลัวต่อราชสีห์ ก็จินนนั้น เทวดาเหล่านั้น เป็นผู้
กลัววสสักกายะเพราะสดับถ้อยคำของพระอรหันต์ ผู้หลุดพ้น
ผู้คงที่ว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปสาทสูตร

[๓๔] ดุริยภิกขุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน ดุริยภิกขุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเท่าก็ตาม ๒ เท่าก็ตาม
๔ เท่าก็ตาม มีเท่ามากกว่าตาม มีรูปหรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญาหรือไม่มีสัญญา
ก็ตาม มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเพียงใด พระ
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ชน
เหล่าใดเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และ
วิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดุริยภิกขุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัย
ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เรากล่าวว่าเลิศกว่า
ธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชนเหล่านั้น
ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ
ดุริยภิกขุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งหรือไม่ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด วิราคะ
คือ ธรรมอันย่ำยีความเมา ธรรมเครื่องกำจัดความกระหาย ความถอนเสียซึ่ง
ความอาลัย ความเข้าไปตัดวัฏฏะ ธรรมเป็นที่สิ้นตัดเหา ความคลายกำหนด
ความดับ นิพพาน เรากล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใส
ในวิราคะ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชน
ผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดุริยภิกขุทั้งหลาย หมู่กิตติ คณะกิตติ มีประมาณเท่าใด
พระสงฆ์สาวกของตถาคต คือ คู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้ คือ พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของ
ทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เรา
กล่าวว่าเลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในพระสงฆ์ ชนเหล่านั้น
ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดุริย
ภิกขุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้แล ฯ

บุญที่เลิศ อายุ วารณะ ยศ เกียรติคุณ สุข และพละ
อันเลิศ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้รู้แจ้งซึ่งธรรมอันเลิศ เลื่อมใส
โดยความเป็นของเลิศ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ผู้เป็น
ทักษิณบุคคลชั้นเยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมอันเลิศ
ซึ่งเป็นธรรมปราศจากราคะ สงบและเป็นสุข เลื่อมใส
ในพระสงฆ์ผู้เลิศ ซึ่งเป็นบุญเขตชั้นเยี่ยม ถวายทานใน
ท่านผู้เลิศนั้น ผู้มีปัญญาตั้งมั่นแล้วในธรรมอันเลิศ ให้ท่าน
แก่ท่านผู้เป็นบุญเขตอันเลิศ จะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ก็ตาม ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ บันเทิงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

วัสสการสูตร

[๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน
กลันทกนิวาปสถาน ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์
ของพระเจ้ากรุงมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัย
กับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอเป็นเครื่องให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ-

* โศดมผู้เจริญ เราย่อมบัญญัติผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นมหาบุรุษ
ผู้มีปัญญาใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ข้าแต่พระโศดมผู้เจริญ บุคคลในโลกนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เป็นผู้สดับเรื่องที่สดับแล้วนั้นๆ มาก ย่อมรู้หรือรณแห่งภยิตนั้นๆ ว่า นี่เป็นอรรถ
แห่งภยิตนี้ นี่เป็นอรรถแห่งภยิตนี้ ๑ เป็นผู้สดับ ระลึก ตามระลึกซึ่งสิ่งที่
กระทำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ๑ เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณกิจอันเป็น
ของภยิต ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นทางดำเนินใน
กรณกิจนั้น สามารถเพื่อจะทำ สามารถจะจัดแจงได้ ๑ เราย่อมบัญญัติ
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ข้าแต่
พระโคตมผู้เจริญ ถ้าข้าพระองค์พึงอนุโมทนา ขอท่านพระโคตมทรงอนุโมทนา
แก่ข้าพระองค์ แต่ถ้าข้าพระองค์พึงคัดค้าน ขอท่านพระโคตมทรงคัดค้านแก่ข้า
พระองค์ ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่อนุโมทนาแก่ท่านเลย
เราไม่คัดค้านเลย ดูกรพราหมณ์ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการแล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกร
พราหมณ์ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อ
สุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในธรรมที่ควรรู้ เป็นอริยะ ได้แก่
ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม ๑ บุคคลนั้นยอมจำนนเพื่อ
ตริกิตกใด ย่อมตริกิตกนั้น ย่อมไม่จำนนเพื่อตริกิตกใด ย่อมไม่ตริกิตกนั้น
ยอมจำนนเพื่อตริกิตกใด ย่อมตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้น ได้ ย่อมไม่จำนนเพื่อ
ตริกิตกที่พึงตริกิตกใด ย่อมไม่ตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้น เป็นผู้ถึงความชำนาญแห่งใจ
ในคลองแห่งตริกิตกทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ ๑ เป็นผู้ปฏิบัติได้ตามความปรารถนา
ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขใน
ปัจจุบัน ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรพราหมณ์
เราไม่อนุโมทนาและไม่คัดค้านแก่ท่านเลย เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ นาอัสจราย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ไม่เคย
มีมาแล้ว พระโคตมผู้เจริญตรัสคำนี้ดีแล้ว ข้าพระองค์จะจำไว้ซึ่งพระโคตม
ผู้เจริญ ว่าประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรง
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ทรงยังประชุม
ชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในภยิตธรรมอันประเสริฐ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็น
ผู้มีกุศลธรรม แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรงจำนนเพื่อตริกิตกใด ย่อม
ทรงตริกิตกนั้นได้ ไม่ทรงจำนนเพื่อตริกิตกใด ย่อมไม่ทรงตริกิตกนั้นได้
ทรงจำนนเพื่อตริกิตกที่พึงตริกิตกใด ย่อมทรงตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้นได้ ไม่ทรงจำนนเพื่อ
ตริกิตกที่พึงตริกิตกใด ย่อมไม่ทรงตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้นได้ แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ
ทรงถึงความชำนาญแห่งใจในคลองแห่งตริกิตกทั้งหลาย แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ
ทรงมีปฏิบัติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉาน ๔ อันมีใน
จิตยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน แท้จริง พระโคตมผู้เจริญ ทรง
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านกล่าววาจาวิสมอ้างแน่แท้แล และเราจัก
พยากรณ์แก่ท่าน แท้จริง เราเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก
เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในภยิตธรรมอันประเสริฐ
คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม แท้จริง เรายอมจำนนเพื่อ
ตริกิตกใด ย่อมตริกิตกนั้นได้ ไม่จำนนเพื่อตริกิตกใด ย่อมไม่ตริกิตกนั้น
ได้ ย่อมจำนนเพื่อตริกิตกที่พึงตริกิตกใด ย่อมตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้นได้ ไม่จำนนเพื่อ
ตริกิตกที่พึงตริกิตกใด ย่อมไม่ตริกิตกที่พึงตริกิตกนั้นได้ แท้จริง เราเป็นผู้ถึงความชำนาญ
แห่งใจในคลองแห่งตริกิตกทั้งหลาย แท้จริง เราเป็นผู้ปฏิบัติได้ตามความปรารถนา
ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฉาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข
ในปัจจุบัน แท้จริง เรากระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

บุคคลใด รู้แจ้งหนทางอันจะปลดปล่อยสัตว์ทั้งปวงเสียจาก
บ่วงแห่งมัจจุ ประกาศไญยธรรมอันเกื้อกูลแก่เทวดาและ
มนุษย์ อนึ่ง ชนเป็นอันมากย่อมเลื่อมใสเพราะเห็นหรือสดับ
บุคคลใด เราเรียกบุคคลนั้นซึ่งเป็นผู้ฉลาดต่อธรรมอันเป็น
ทางและมีไชยทาง ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว หาอาสวะมิได้ เป็นผู้รู้
แล้ว มีสรีระในภพเป็นที่สุดว่า เป็นมหาบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๔

โถกสูตร

[๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินทางไกลในระหว่างเมือง
อุกกัฏฐะและเมืองเสตัพพะ แม้อโถกพราหมณ์ก็เดินทางไกลในระหว่างเมือง
อุกกัฏฐะและเมืองเสตัพพะ โถกพราหมณ์ได้เห็นรอยกงจักรในรอยพระบาทของ
พระผู้มีพระภาคมีซี่ดั่งฟัน ประกอบด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง
ครั้นเห็นแล้วจึงรำพึงว่า อัจฉรย์จริงหนอท่านผู้เจริญ สิ่งไม่เคยมีมาขึ้น รอยเท้า
เหล่านี้ชะรอยจักไม่ใช่รอยเท้ามนุษย์ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแะออก
จากทาง ประทับนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ทรงคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงสติไว้
เฉพาะหน้า ครั้นนั้น โถกพราหมณ์ติดตามรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาค ได้
เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง น่าพอใจ ควรแก่ความเลื่อมใส
มีพระอินทรีย์อันสงบ มีพระทัยอันสงบ ถึงความฝึกฝนและความสงบอันยอดเยี่ยม
มีตนอันฝึกแล้วคุ้มครองแล้ว มีอินทรีย์อันรักษาแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ ครั้น
เห็นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า ท่านผู้เจริญเป็นเทวดาหรือ
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นเทวดา ฯ

โธ. ท่านผู้เจริญเป็นคนธรรพ์หรือ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นคนธรรพ์ ฯ

โธ. ท่านผู้เจริญเป็นยักษหรือ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นยักษ ฯ

โธ. ท่านผู้เจริญเป็นมนุษย์ไซ้ไหม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นมนุษย์

โธ. เราถามท่านว่า เป็นเทวดาหรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็น-

*คนธรรพ์หรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นยักษหรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เรา
ถามว่าเป็นมนุษย์หรือ ท่านก็ตอบว่าไม่ใช่ ถ้าอย่างนั้นท่านผู้เจริญเป็นอะไรแน่ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เราพึงเป็นเทวดา เพราะยังละอาสวะเหล่าใดไม่ได้
อาสวะเหล่านั้นเราจะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุตตาลยอดด้วน
กระทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรพราหมณ์ เราพึงเป็น-

*คนธรรพ์ . . . เราพึงเป็นยักษ . . . เราพึงเป็นมนุษย์ เพราะยังละอาสวะเหล่าใดไม่ได้
อาสวะเหล่านั้น เราจะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุตตาลยอดด้วน
กระทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือน
ดอกอบล ดอกปทุม หรือดอกบัวขาว เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ตั้งอยู่พื้นน้ำ แต่
น้ำมิได้แปดเปื้อน แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์ เราก็นั้นนั่นเหมือนกัน เกิดในโลก
เติบโตขึ้นในโลก อยู่ครอบงำโลก อันโลกมิได้แปดเปื้อน ดูกรพราหมณ์ ท่าน
จงทรงจำเราไว้ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ฯ

ความบังเกิดเป็นเทวดา หรือคนธรรพ์ ผู้เที่ยวไปในเวหา

พึงมีแก่เราด้วยอาสวะใด เราพึงถึงความเป็นยักษ และ

เข้าถึงความเป็นมนุษย์ด้วยอาสวะใด อาสวะเหล่านั้นของเรา

สิ้นไปแล้ว เราก็จัดเสียแล้ว กระทำให้ปราศจากเครื่อง

ผูกพัน ดอกบัวตั้งอยู่พื้นน้ำ ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำ ฉันใด

เรากีย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยโลก ฉันนั้น ดูกรพราหมณ์

เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

อปรีหานิสุต

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้
ไม่ควารเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่ายอมประพฤติใกล้นพพานทีเดียว ธรรม ๔ ประการ
เป็นไหน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๑
เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้
ประกอบเนื่องๆ ซึ่งมีความเพียรเครื่องตื่นอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้
สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มศีลสำรวมระวังในพระ
ปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้แล ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิมิต ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ
ยอมประพฤติเพื่อสำรวมจักขุทริย ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรม
อันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษจักขุทริย ชื่อว่าถึง
ความสำรวมในจักขุทริย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหู . . . ดมกลิ่นด้วย
จมูก . . . ลิ้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย . . . รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
แล้ว ไม่ถือเอาโดยนิमित ไม่ถือเอาโดยอนพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสรวม
มนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌา
และโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษามนินทรีย์ ชื่อว่าถึงความสรวมในมนินทรีย์
ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุ
เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว
ย่อมกลืนกินซึ่งอาหารมิใช่เพื่อจะเล่น มิใช่เพื่อจะมัวเมา มิใช่เพื่อประเทืองผิว
มิใช่เพื่อจะตกแต่ง เพียงเพื่อร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป
เพื่อกำจัดความลำบาก เพื่อบรรเทาหิวพรมจรรย์ ด้วยหวังว่า จักกำจัดเวทนาเก่า
และจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้บังเกิดขึ้น ความเป็นไป ความที่ร่างกายไม่มีโทษ และ
ความอยู่สรวมจักมีแก่เรา ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ
อย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ประกอบเนื้อๆ ซึ่งความเพียรเครื่องตื่น
อยู่อย่างใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นด้วยการ
เดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นด้วย
การเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสัพพัญญูโดยช้าง
เบื้องต้น ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ มนสิการความสำคัญในอันจะ
ลุกขึ้น ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้วย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรม
เครื่องกั้นด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี ภิกษุเป็นผู้
ประกอบเนื้อๆ ซึ่งความเพียรเครื่องตื่นอยู่อย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อม
ประพฤติกุศลนิพพานทีเดียว ฯ

ภิกษุผู้ดำรงอยู่ในศีล สรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้ประมาณใน
โภชนะ และย่อมประกอบเนื้อๆ ซึ่งความเพียรเครื่องตื่น
อยู่ ภิกษุผู้มีปรกติ پاکเพียรอยู่อย่างนี้ ไม่เกียจคร้านตลอด
วันและคืน บำเพ็ญกุศลธรรมเพื่อถึงความเกษมจากโยคะ
ภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาท หรือมีปรกติเห็นภัยในความ
ประมาทเป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อม ชื่อว่าประพฤติกุศล
นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปฏิสันสูตร

[๓๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทิวฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทา
ได้แล้ว มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับ เราเรียกว่า
ผู้มีการหลีกออกเร้นอยู่ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทิวฐิสัจจะแต่ละอย่าง
อันบรรเทาได้แล้วอย่างใด ทิวฐิสัจจะแต่ละอย่างเป็นอันมาก ของสมณเพราะหมณ
ผู้มีกิเลสหนาแน่นเหล่านี้ คือ เห็นว่า โลกเที่ยง หรือว่าโลกไม่เที่ยง โลกมี
ที่สุด หรือว่าโลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรรีก็อันนั้น หรือว่าชีพเป็นอัน
สรีระก็เป็นอัน สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีก หรือว่าสัตว์เบื้องหน้า
ตายแล้วย่อมไม่เกิดอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีก
ก็มี หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้
ทิวฐิสัจจะเหล่านี้ทั้งหมดอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรเทาได้แล้ว สละแล้ว
กายออกแล้ว ปล่อยแล้ว ละได้แล้ว สละคืนแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีทิวฐิสัจจะ
แต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้วอย่างนี้แล ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวง อันสละแล้วอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีการแสวงหากามอันละได้แล้ว มีการแสวงหาภพอันละ
ได้แล้ว มีการแสวงหาพรหมจรรย์อันสงบแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวง
อันสละแล้ว อย่างนี้แล ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างไร ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ บรรลวจตตถณานัน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์
และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ภิกษุ
เป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างนี้แล ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่อย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมิมานะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน
กระทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่
อย่างนี้แล ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทิวฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้ว
มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับแล้ว เราเรียกว่า
ผู้หลีกออกเร้นอยู่ ฯ

การแสวงหากาม การแสวงหาภพ กัมการแสวงหาพรหมจรรย์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ สละกินแล้ว การเชื่อถือสัจจะ และ
ฐานะแห่งที่ฐิทั้งหลาย อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ถอนขึ้นแล้ว
ด้วยประการดังนี้ ภิกษุผู้สํารอกราคะทั้งปวง ผู้หลุดพ้นเพราะ
สิ้นตัณหา สละกินการแสวงหา ถอนฐานะแห่งที่ฐิทั้งหลาย
ได้แล้ว ภิกษุนั้นแล เป็นผู้สงบ มีสติ ระวังกายสังขาร
เป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ เป็นผู้ตรัสรู้เพราะรู้เท่าถึงมานะ เราเรียกว่า
เป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

อุชชยสูตร

[๓๙] ครั้นนั้นแล อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลถามว่า แม้พระโคตมผู้เจริญก็กล่าว
สรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรพราหมณ์
เราได้สรรเสริญยัญไปทุกอย่าง และก็มีได้ติเตียนยัญไปทุกอย่าง ดุรพราหมณ์
ในยัญชนิดใดมีการ ฆ่าโค ฆ่าแพะ แกะ ฆ่าไก่ สกร สัตว์ต่างชนิดถูกฆ่า
ดุรพราหมณ์ เราไม่สรรเสริญยัญเห็นปานนี้แล อันประกอบด้วยความรักเริ่ม
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลอรหัตตมค ย่อมไม่เกี่ยวข้อง
ยัญเห็นปานนั้น อันประกอบด้วยความรักเริ่ม แต่ในยัญชนิดใด ไม่มีการฆ่าโค
ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ไม่มีการฆ่าไก่ สกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อม
สรรเสริญยัญเห็นปานนั้นแล อันปราศจากความรักเริ่ม คือ นิจทาน อนกุลยัญ
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องยัญ
เห็นปานนั้น อันปราศจากความรักเริ่ม ฯ

มหายัญที่มีการรักเริ่มใหญ่ คือ อัสสมธ ปรีสมธ การบูชา
ชื่อสัมมาปาสวาชเปยยะ และนิรคละ เหล่านั้น ไม่มีผลมาก
ในยัญใดมีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่างๆ พระอริยะ
ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ย่อมไม่เกี่ยวข้อง
ยัญนั้น แต่ยัญใดไม่มีการรักเริ่ม เป็นอนกุลยัญที่ชนทั้งหลาย
บูชาเสมอ และแพะ แกะ โค สัตว์ต่างๆ ไม่ถูกฆ่าใน
ยัญใด พระอริยะทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้แสวงหาคุณใหญ่
ย่อมสรรเสริญยัญนั้น นักปราชญ์ย่อมบูชาอย่างนี้ ยัญนี้มี
ผลมาก เพราะเมื่อบุคคลบูชาอยู่อย่างนี้ ย่อมมีแต่ความดี
ไม่มีความชั่ว และยัญย่อมไพบุลย์ ทั้งเวทดาวย่อมเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๙

อุทายสูตร

[๔๐] ครั้นนั้นแล อุทายพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้พระโคตม
ผู้เจริญยอมกล่าวสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดุรพราหมณ์ เราได้สรรเสริญยัญไปทุกอย่าง และก็มีได้ติเตียนยัญไปทุกอย่าง
ดุรพราหมณ์ ในยัญชนิดใด มีการฆ่าโค ฆ่าแพะ แกะ ฆ่าไก่ สกร สัตว์
ต่างชนิดถูกฆ่า เราไม่สรรเสริญยัญเห็นปานนี้ อันประกอบด้วยความรักเริ่ม ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมไม่เกี่ยวข้องยัญ
เห็นปานนั้น อันประกอบด้วยความรักเริ่ม แต่ในยัญชนิดใด ไม่มีการฆ่าโค ไม่
มีการฆ่าแพะ แกะ ไม่มีการฆ่าไก่ สกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อมสรรเสริญ
ยัญเห็นปานนี้ อันปราศจากความรักเริ่ม ได้แก่ นิจทาน อนกุลยัญ ข้อนั้นเพราะ
เหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องยัญเห็นปานนี้
อันปราศจากความรักเริ่ม ฯ

ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้สํารวมแล้ว ย่อม
สรรเสริญยัญชนิดที่กระทำเป็นหมวด ไม่มีความรักเริ่ม ควร
โดยกาลเช่นนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ฉลาดต่อบุญ ผู้มีกิเลส
เพียงดั่งว่าหลังคาอันเปิดแล้วในโลก ผู้ล่วงเลยตระกูลและคติ
ไปแล้ว ย่อมสรรเสริญยัญชนิดนี้ ถ้าบุคคลกระทำการบูชา
ในยัญ หรือในมตกทานตามสมควร มีจิตเลื่อมใส บูชา
ในเน่อนาอันดี คือ พรหมจารีบุคคลทั้งหลาย ยัญที่บุคคล
บูชาดีแล้ว เช่นสรวงดีแล้ว สมบูรณ์แล้ว อันบุคคลกระทำ
แล้วในทักษิณียบุคคลทั้งหลาย ย่อมเป็นยัญไพบุลย์ และ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เทวดาย่อมเลื่อมใส บัณฑิตผู้มีเมธาเป็นผู้มีศรัทธา มีใจ
อันสละแล้ว บุชชาอยู่อย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันปราศจาก
ความเบียดเบียน เป็นสุข ฯ

จบสูตรที่ ๑๐
จบจกักรวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จกักรสูตร ๒. สังคหสูตร ๓. สีหสูตร ๔. ปสาทสูตร
๕. วัสสการสูตร ๖. โทณสูตร ๗. อปริหานิสูตร ๘. ปฏิสินสูตร
๙. อุชชยสูตร ๑๐. อุทายสูตร ฯ

โรหิตัสสวรรคที่ ๕
สมาธิสูตร

[๔๑] ดูกุริยกษทั้งหลาย สมาริภาวนา ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป
เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันมีอยู่ ๑ สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มาก
แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะมีอยู่ ๑ สมาริภาวนาอันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะมีอยู่ ๑ สมาริภาวนา
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะมีอยู่ ๑
ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน ภิษในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจาก
อกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรล
ทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก
ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระ
อริยะสรรเสริญว่า ผู้ใดมีฌานนี้ เป็นผู้มื่อเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลจตุตถฌาน
ไม่มีหิทุกข ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโสมนัสก่อนๆ ได้
มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกุริยกษทั้งหลาย สมาริภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะเป็นไฉน ภิษในธรรมวินัยนี้ มนสิการอาโลก-

* สัณญา อธิษฐานทิวาสัณญา ๑- ว่า กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือน
กลางวัน มีใจอันสงัด ปราศจากเครื่องรัดรั้ง อบรมจิตให้มีความสว่างอยู่ ดูกุ-

* ภิษทั้งหลาย สมาริภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็น
ไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ ดูกุริยกษทั้งหลาย ก็สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว

๔๑. ความสำคัญหมายว่ากลางวัน

กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะเป็นไฉน ภิษในธรรมวินัยนี้
รู้แจ้งเวทนาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งเวทนาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งเวทนาที่ดับไป รู้แจ้งสัญญาที่
เกิดขึ้น รู้แจ้งสัญญาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งสัญญาที่ดับไป รู้แจ้งวิตกที่เกิดขึ้น
รู้แจ้งวิตกที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งวิตกที่ดับไป ดูกุริยกษทั้งหลาย สมาริภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ ดูกุริยกษทั้งหลาย
ก็สมาริภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้น
อาสวะเป็นไฉน ภิษในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความ
เสื่อมไปในอุปาทานชั้น ๕ อยู่ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้
ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นดังนี้ ความ
ดับแห่งเวทนาเป็นดังนี้ สัญญาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นดังนี้
ความดับแห่งสัญญาเป็นดังนี้ สังขารเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นดังนี้
ความดับแห่งสังขารเป็นดังนี้ วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้
ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ดูกุริยกษทั้งหลาย สมาริภาวนานี้ อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกุริยกษทั้งหลาย
สมาริภาวนา ๔ ประการนี้แล ดูกุริยกษทั้งหลาย อนึ่ง คำต่อไปนี้ เรากล่าวแล้ว
ในปุณณปัญหในปรายนวรรค หมายเอาข้อความนี้ว่า

ความหวั่นไหวไม่มีแก่บุคคลใด ในโลกไหนๆ เพราะรู้ความ
สูงต่ำในโลก บุคคลนั้นเป็นผู้สงบปราศจากควันคือความโกรธ
เป็นผู้ไม่มีความคับแค้น เป็นผู้หมดหวัง เรากล่าวว่า ชำม
ชาติและชราได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปัญหาสูตร

[๔๒] ดูกุริกษทั้งหลาย ปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ ปัญหาที่พึงพยากรณ์โดยส่วนเดียวมีอยู่ ๑ ปัญหาที่พึงจำแนกพยากรณ์มีอยู่ ๑ ปัญหาที่ต้องสอบถามแล้วพยากรณ์มีอยู่ ๑ ปัญหาที่ควรงดมีอยู่ ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย ปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่าง นี้นี้แล ฯ

๑. กล่าวแก่โดยส่วนเดียว ๒. จำแนกกล่าวแก่ ๓. ย้อนถาม กล่าวแก่ ๔. การงดกล่าวแก่ อนึ่ง กุริกษใดย่อมรู้ความสมควรแก่ธรรมในฐานนั้นๆ แห่งปัญหาเหล่านั้น บัณฑิตทั้งหลายกล่าวกุริกษอย่างนั้นว่า เป็นผู้ฉลาดต่อปัญหาทั้ง ๔ กุริกษผู้ใดใครๆ ไม่ปัญหาได้ยาก ครอบจำได้ยาก เป็นผู้ลึกซึ้งให้พ่ายแพ้ได้ยาก และเป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์ทั้ง ๒ คือ ทั้งในด้านเจริญและในด้านเสื่อม ย่อมเป็นผู้ฉลาดงดเว้นทางเสื่อม ถือเอาทางเจริญ เป็นวิธีชนเพราะรู้จักประโยชน์ชาวโลกชนานนามว่า บัณฑิต ฯ

จบสูตรที่ ๒

โกธสูตรที่ ๑

[๔๓] ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ เป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

กุริกษผู้หนักในความโกรธ และความลบหลู่ หนักในลาภ และสักการะ พวกเธอย่อมไม่องงามในธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธะแสดงแล้ว ส่วนกุริกษเหล่าใด เป็นผู้หนักในศีลธรรมอยู่แล้ว และกำลังเป็นผู้หนักในศีลธรรมอยู่ กุริกษเหล่านั้นแล ย่อมองงามในธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธะทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกธสูตรที่ ๒

[๔๔] ดูกุริกษทั้งหลาย อศีลธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่เป็นผู้หนักในศีลธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในศีลธรรม ๑ อศีลธรรม ๔ ประการนี้แล ดูกุริกษทั้งหลาย ศีลธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ ความเป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ ความเป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ ความเป็นผู้หนักในศีลธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑ ศีลธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

กุริกษผู้หนักในความโกรธและความลบหลู่ หนักในลาภและสักการะ ย่อมไม่องงามในพระศีลธรรม ดุจพืชที่หว่านไว้ในนาไม่ดี ส่วนกุริกษเหล่าใด เป็นผู้หนักในศีลธรรมอยู่แล้ว และกำลังเป็นผู้หนักในศีลธรรม กุริกษเหล่านั้นแล ย่อมองงามในธรรม ประดุจต้นไม้อาศัยยางองงามอยู่ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

โรหิตัสสสูตรที่ ๑

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล โรหิตัสสเทวบุตร เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสี่นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรงทราบ เพื่อจะทรงเห็น หรือเพื่อจะทรงถึงซึ่งที่สุดแห่งโลกด้วยการเสด็จไปในโอกาสนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอาวโโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึงด้วยการไป ฯ

โร. อัจจรรย พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า เท้าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรอาวโโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะ เป็นบุตรนายบ้าน มีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้นเปรียบได้กับนายขมังธนู ผู้มีธนูอันมันเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เชี่ยวชาญ เคยแสดงให้ปรากฏแล้ว พึงยังลูกศรอันเบาให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่ส่ายาก ฉะนั้น การยกย่างเท้าแต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทสด้านตะวันตกไกลจากสมุทรด้านตะวันออก ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไป เกิดขึ้นแล้วแก่ข้าพระองค์นี้ ผู้ประกอบด้วยกำลังเร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์นั้นแล เว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปีในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุดแห่งโลก ได้ทำลายเสียในระหว่างที่เดียว น้าอัจจรรย พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้นพระเจ้าข้า เท้าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกรอาวโโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว

พ. ดูกรอาวโโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป และเราย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งโลก ในอรรถภาพอันมีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญาและมีใจนี้เท่านั้น ฯ

ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลก อันใครๆ ไม่พึงถึงด้วยการไป และการปลื้มตนให้พ้นจากทุกข์ ย่อม ไม่มีเพราะไม่ถึงที่สุดแห่งโลก เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาดี ถึงที่สุดแห่งโลก มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็นผู้มีบาปอันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้และโลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๔

โรหิตัสสสูตรที่ ๒

[๔๖] ครั้งนั้นแล เมื่อราตรีนั้นผ่านไปแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว โรหิตัสสเทวบุตร มีริศมิงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตน์เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ถามเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรงทราบ เพื่อจะทรงเห็น หรือเพื่อจะทรงถึงซึ่งที่สุดแห่งโลกด้วยการไป ในโอกาสนั้น ดังนี้ เมื่อเทวบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเทวบุตรนั้นว่า ดูกรอาวโโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว โรหิตัสสเทวบุตรได้กล่าวกะเราว่า น้าอัจจรรย พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า เท้าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะ เป็นบุตรนายบ้านมีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้น เปรียบได้กับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

นายขมังธนู ผู้มีธนูอันมั่นเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เคยแสดงให้ปรากฏแล้ว
พึงยิงลูกศรอันเบาให้ผ่านเงาตาลด้านขวาไปได้โดยไม่ส่ายงาย จะนั้น การยกย่างเท้า
แต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทสด้านตะวันตกไกลจากสมุทสด้านตะวันออก
ออก จะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุด
แห่งโลกด้วยการไป ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยกำลัง
เร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์นั้นแล เว้น
จากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิม เว้นจากการถ้อยจาจาจะ ปัสสาวะ
เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี
ในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุดแห่งโลก ได้ทำการละ
เสียในระหว่างที่เดียว นาคอัครราชย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า
เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสที่ว่า ดูกุราวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่
ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น
ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป ดูกุริกะทั้งหลาย
เมื่อเทวบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเทวบุตรว่า ดูกุราวุโส สัตว์ย่อม
ไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จืด ย่อมไม่ดับ ในโอกาสใด
เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป
และเราย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก
แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก ปฏิปทาเครื่องให้ถึง
ความดับแห่งโลก ในอรรถาพจน์มีประมาณหาหนึ่ง มีสัญญาและมีจิตนี้เท่านั้น
ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลกอันใครๆ ไม่พึงถึงด้วยการไป
และการเปลื้องทุกข์ย่อมไม่มี เพราะไม่ถึงที่สุดแห่งโลก
เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาดี ถึงที่สุดแห่งโลก
มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็นผู้มัวบาปอันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลก
แล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้ และโลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุริยสูตร

[๔๗] ดูกุริกะทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการ
๔ ประการเป็นไฉน ดูกุริกะทั้งหลาย ฟ้ากับแผ่นดิน นี่เป็นสิ่งที่ไกลกัน
แสนไกลประการที่ ๑ ฝั่งนี้และฝั่งโน้นแห่งสมุทร นี่เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๒ พระอาทิตย์ยามขึ้นและยามอัสดงคตนี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๓ ธรรมของสัตว์บุรุษและธรรมของอสัตบุรุษ นี่เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกล
ประการที่ ๔ ดูกุริกะทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการนี้แล ฯ

นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ฟ้ากับดินไกลกัน ฝั่งสมุทร
ก็ไกลกัน พระอาทิตย์ส่องแสงยามอภัยกับยามอัสดงคต
ไกลกัน บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมของสัตว์บุรุษกับธรรมของ
อสัตบุรุษ ไกลกันยิ่งกว่านั้น การสมาคมของสัตว์บุรุษ
มันคงยืดยาว ย่อมเป็นอย่างนั้นตราบเท่ากาลที่พึงดำรงอยู่
ส่วนการสมาคมของอสัตบุรุษ ย่อมจืดจางเร็ว เพราะฉะนั้น
ธรรมของสัตว์บุรุษ จึงไกลจากรวมของอสัตบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๗

วิสาขสูตร

[๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ท่าน
วิสาขปัญจาสิบุตร ได้ชี้แจงภิกษุทั้งหลาย ในอุปัฏฐากศาลาให้เห็นแจ้ง ให้
สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง
สละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่
อิงวัฏฏะ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่เรือนในสาธณหัมมัย เสด็จ
ไปยังอุปัฏฐากศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปลอดไว้ ครั้นแล้วตรัสถามภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกุริกะทั้งหลาย ใครหนอ ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐากศาลา
ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันเป็นวาจา-
*ของชาวเมือง สละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่อง
ในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่าน
วิสาขปัญจาสิบุตร ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐากศาลาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน
ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวย
ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ
ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านวิสาขปัญจาสิบุตรว่า ดิละ ดิละ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
วิสาขะ เป็นการดีแล้ววิสาขะ ที่เธอชี้แจงภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน
ให้อาหาญ ให้รำเริง ด้วยธรรมิกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวย
ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อริยฐานะ ๖
คนที่ไม่พูด คนทั้งหลายย่อมรู้ไม่ได้ว่า เป็นพาลหรือบัณฑิต
ส่วนคนที่พูด คนทั้งหลายย่อมรู้ว่า เป็นผู้แสดงอมตบท
บุคคลพึงยังธรรมให้สว่างแจ่มแจ้ง พึงยกย่องธงของฤาษี
ทั้งหลาย ฤาษีทั้งหลายมีสุภาสิตเป็นธง เพราะวาทธรรมเป็น
ธงของพวกเขา ๖

จบสูตรที่ ๘

วิปัลลัสสูตร

[๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญาวิปัลลัส จิตวิปัลลัส ทิฐิวิปัลลัส ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัญญาวิปัลลัส จิตวิปัลลัส ทิฐิวิปัลลัส
ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่า
เป็นตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ๑ สัญญาวิปัลลัส จิตวิปัลลัส ทิฐิวิปัลลัส
๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญาไมวิปัลลัส จิตไมวิปัลลัส ทิฐิไม
วิปัลลัส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัญญาไมวิปัลลัส จิตไม
วิปัลลัส ทิฐิไมวิปัลลัส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์ ๑
ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าไม่ใช่ตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่าไม่งาม ๑ สัญญาไมวิปัลลัส
จิตไมวิปัลลัส ทิฐิไมวิปัลลัส ๔ ประการนี้แล ๖

เหล่าสัตว์ผู้ถูกมัจฉาทิฐิกำจัด มีจิตฟุ้งซ่าน มีความสำคัญผิด
มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์
ว่าเป็นสุข สำคัญในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน และสำคัญในสิ่งที่ไม่
งามว่างาม สัตว์คือชนเหล่านั้น ชื่อว่าประกอบแล้วในเครื่อง
ประกอบของมาร ไม่เป็นผู้เกษมจากโยคะ มีปรกติไปสู่ชาติ
และมรณะ ย่อมไปสู่สงสาร ก็ในกาลใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ผู้กระทำแสงสว่าง บังเกิดขึ้นในโลก พระพุทธเจ้าเหล่านั้น
ย่อมประกาศธรรมนี้เป็นเครื่องให้สัตว์ถึงความสงบทุกข์ ชน
เหล่านั้น ผู้มีปัญญา ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
แล้ว ได้จิตของตน ได้เห็นสิ่งไม่เที่ยงโดยความเป็นของไม่
เที่ยง ได้เห็นทุกข์โดยความเป็นทุกข์ ได้เห็นสิ่งที่ไม่ใช่ตน
ว่าไม่ใช่ตน ได้เห็นสิ่งที่ไม่งามโดยความเป็นของไม่งาม
สมาทานสัมมาทิฐิ จึงล่วงทุกข์ทั้งปวงได้ ๖

จบสูตรที่ ๙

อุปกิเลสสูตร

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องมัวหมองของพระจันทร์ และพระอาทิตย์
อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่ส่องแสง ไม่ไพโรจน์
มี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ เมฆ ๑ หมอก ๑ ควันและละออง ๑
ราหูจอมอสุร ๑ เครื่องมัวหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้
พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่สว่างไสว ไม่ไพโรจน์ ๔ ประการนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์
พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ก็มี ๔ ประการ ฉะนั้นเหมือนกัน
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง คัมภีร์และ
เมรีย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราและเมรีย นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์
ประการที่ ๑ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่งดเว้นจากเมถุน
ธรรม นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๒ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง
ยินดีทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน นี่เป็นอุปกิเลสของสมณ-
*พราหมณ์ประการที่ ๓ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพ ไม่งดเว้น
จากมัจฉาชีพ นี่เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง
ไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ๖

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ถูกราคะและโทสะ ปกคลุมแล้ว
อันวิขาหุมห่อแล้ว เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก ย่อมดื่มสุรา
และเมรีย เสพเมถุน เป็นผู้ไม่รู้จัก ยินดีรับทองและเงิน
สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ย่อมเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพ อุป-
กิเลสอันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รุ่ง-
เรือง ไม่ไพโรจน์ ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
มิลลิตกัถา เป็นผู้อันความมิดรัดรังแล้ว เป็นทาสแห่ง
ตัณหา อันตัณหาพาไปด้วยดี ย่อมยังอัตภาพอันหยาบให้
เจริญ ย่อมยินดีภพใหม่เหล่านี้ อันพระพุทธรเจ้าผู้เป็น
เผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐
จบโรหิตัสสวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาริสสูตร ๒. ปัญหาสูตร ๓. โภรสสูตรที่ ๑ ๔. โภรสสูตรที่ ๒
๕. โรหิตัสสสูตรที่ ๑ ๖. โรหิตัสสสูตรที่ ๒ ๗. สุวิสูตร ๘. วิสาขสูตร
๙. วิปัลลัสสูตร ๑๐. อุปกิลเลสูตร ฯ

จบปฐมปิณณาสก

ทุติยปิณณาสก

ปญญาภิสังขารวรรคที่ ๑

ปญญาภิสังขารสูตรที่ ๑

[๕๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความ
มาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็น
ไปเพื่อประโยชน์แก่ออกุศล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ห้วงบุญ
ห้วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริโภคจีวรของทายกใด
เข้าถึงเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณ
มิได้ นำความสมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดใน
สวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ออกุศล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร
นำพอใจ ภิกษุบริโภคบิณฑบาตของทายกใด . . . บริโภคเสนาสนะของทายกใด . . .
บริโภคเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ของทายกใด เข้าถึงเจโตสมาธิอันหา
ประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณมิได้ นำความสมา
ให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไป
เพื่อประโยชน์แก่ออกุศล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ดูกุรภิกษุ
ทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้แล นำความสมาให้ ให้อารมณ์อัน
เลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ออกุศล
เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ฯ

อนึ่ง การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ
ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสมาให้
ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์แก่ออกุศล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่
กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณ
มิได้ทีเดียว การถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาฬหกะ เท่านี้
ร้อยอาฬหกะ เท่านี้พันอาฬหกะ หรือว่าเท่านี้แสนอาฬหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย
โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ทีเดียว
แม้ฉันใด การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญห้วง
กุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสมาให้
ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์แก่ออกุศล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่
กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะ
ประมาณมิได้ทีเดียว ฉะนั้นเหมือนกันแล ฯ

แม่น้ำทั้งหลาย อันค้ำคั่งด้วยหมู่ปลาเป็นจำนวนมาก ไหล

ไปยังสาครคือทะเลใหญ่ ที่ซึ่งน้ำใหญ่ ไม่มีประมาณ

ประกอบด้วยสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่อาศัยแห่งรัตนะเป็น

อันมาก ย่อมยังสาครให้เต็ม ฉันใด ท่อธารแห่งบุญย่อมยัง

นรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าวและน้ำ ให้เครื่องบูชา

ที่นอนและที่นั่ง ให้เต็มด้วยบุญ ฉะนั้น เหมือนอย่างแม่น้ำ

คือห้วงน้ำยังสาครให้เต็มฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปญญาภิสังขารสูตรที่ ๒

[๕๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความ
มาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ ห่วงบุญ
ห่วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกิริยาทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็น
ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงสมบุรณ์
ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ชั้นเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้มิใช่ด
ห่วงบุญห่วงกุศลประการที่ ๑ นี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็น
วิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อสุขอัน
น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัส
แล้ว อันผู้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อม
เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน ห่วงบุญห่วงกุศลประการที่ ๒ นี้
นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์
ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
พระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง
เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ คือ กุเลหาบรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้คือ
พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ
เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่น
ยิ่งกว่า ห่วงบุญห่วงกุศลประการที่ ๓ นี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ
มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล
เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้
ประกอบด้วยศีล อันพระอริยะใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย
เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหาและทูลไต่ถามถูกต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิ
ห่วงบุญห่วงกุศลประการที่ ๔ นี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก
เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อสุข อันน่า
ปรารถนา นำใคร นำพอใจ ดูกิริยาทั้งหลาย ห่วงบุญห่วงกุศล ๔ ประการนี้
แล นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดใน
สวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา นำใคร
นำพอใจ ฯ

ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวในพระตถาคต มีศีลดีงาม
อันพระอริยะเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสใน
พระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า
เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่า เพราะฉะนั้น ผู้มี
ปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ควร
ประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรมไว้
เนื่องๆ เกิด ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังวาสสูตรที่ ๑

[๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินหนทางไกลในระหว่าง
เมืองมธราและเมืองเวรัญชาต่อกัน คหบดีและคหปตานีมากด้วยกัน ก็เป็นผู้
ดำเนินหนทางไกล ในระหว่างเมืองมธราและเมืองเวรัญชาต่อกัน ครั้งนั้นแล
พระผู้มีพระภาคเสด็จแวะออกจากทาง ประทับนั่งที่โคน ไม้แห่งหนึ่ง คหบดีและ
คหปตานีเหล่านั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคน ไม้แห่งหนึ่ง จึงได้พากัน
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้กะคหบดีและคหปตานีเหล่านั้น
ว่า ดูกุลคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิ ๑ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วม
กับหญิงผิ ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกุลคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย
ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ
ผิดในกาม พุดเทจ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอัมมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ต่ำและบริภาษ
สมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ประพฤติผิดในกาม พุดเทจ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอัมมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ต่ำ
และบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกุลคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย

ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่า ไม่บริภาษสมณ-

*พราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม่ภรรยาของเขาก็เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผิมาอยู่ร่วมกัน สามิเป็นผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มีศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผิ สามิเป็นผู้มีศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็นผู้ ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าหญิงผิ อยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและ สามีทั้งสองนั้น เจริญด้วยคำที่น่ายกแก่กันและกัน ย่อมมี ความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอ กัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติธรรม ในโลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวดย งามารมณ์ผลิตเพิล้นบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวาสสูตรที่ ๒

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน

คือ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิ ๑ ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิ ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความละโมภ มีจิต พยาบาท มีความเห็นผิด เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอันมลทิน คือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม่ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความละโมภ ไม่มี พยาบาท มีความเห็นชอบ มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผิอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิอย่างไร สามิในโลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้มัก ฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผิ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามิใน โลกนี้เป็นผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน แม่ภรรยาของเขาก็เป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ผู้ดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดุริยกิจทั้งหลาย ชายเทวดายู
ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่า
สมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน สามีเป็นผู้ทุศีล
มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มี
ศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา
นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผี สามีเป็นผู้มีศีล รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็น
ผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าหญิง
ผีอยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธารู้ความประสงค์
ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามี
ทั้งสองนั้น เจริญด้วยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมีความ
เจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน
รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติดุริยใน
โลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวय
กามารมณ์ผลิตเพิลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

สมชีวิสูตรที่ ๑

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสภพามฤตทายวัน

ใกล้บ้านสูงสมารัตริยะ แคว้นกัถกะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่ง
แล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของนกุลบิดาภุหบดี แล้ว
ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้งนั้นแล ภุหบดีผู้นกุลบิดาและภุหปตานี
ผู้นกุลมารดา เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ภุหบดีผู้นกุลบิดาได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนกุลภุหปตานีผู้นกุลมารดาซึ่งยังเป็น
สาวมา เพื่อเข้าพระองค์ผู้ยังเป็นหนุ่ม ข้าพระองค์มิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจ
ภุหปตานีผู้นกุลมารดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหนจะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า ข้า
พระองค์ทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ แม้ภุหป-
*ตานีผู้นกุลมารดา ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่
เวลาที่ตระกูลนำหม่อมฉันซึ่งยังเป็นสาวมา เพื่อภุหบดีผู้นกุลบิดาซึ่งยังเป็นหนุ่ม
หม่อมฉันมิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจภุหบดีผู้นกุลบิดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหนจะ
ประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า หม่อมฉันทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งใน
ปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริยภุหบดีและภุหปตานี ถ้าภรรยาและสามี
ทั้งสอง หวังจะพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพไซ้ ทั้งสองเทียว
พึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน
ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจริญด้วยคำที่น่ารักแก่
กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก
ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน
ประพฤติดุริยในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตร
เสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวयกามารมณ์ ผลิตเพิลินบันเทิงใจ
อยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

สมชีวิสูตรที่ ๒

[๔๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริยกิจทั้งหลาย ถ้าภรรยาและสามี
ทั้งสองพึงหวังพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพ ทั้งสองเทียว
พึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน
ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจริญด้วยคำที่น่ารักแก่
กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้ง
สองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน
ประพฤติดุริยในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและวัตร
เสมอกัน ย่อมเป็นผู้สวयกามารมณ์ ผลิตเพิลินบันเทิงใจอยู่ใน

เทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

สปปวาสนสูตร

[๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิคมของโกถิยราชสกุล

ชื่อปัชชนและ แคว้นโกพิยะ ครั้นนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศของโกถิยธิดาชื่อสปปวาสา ครั้นแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นนั้นแล โกถิยธิดาชื่อสปปวาสาได้อังคาส พระผู้มีพระภาคด้วยของเคี้ยวของจืดอันประณีต ด้วยมือของตน ให้อิมหนา เพียงพอแล้ว ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรนางสปปวาสา อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะ ชื่อว่ายอมให้ฐานะ ๔ แก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ เป็นไฉน คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุ อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะ อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุข อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอัน เป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรนางสปปวาสา อริยสาวิกา เมื่อให้โภชนะ ชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

อริยสาวิกา ย่อมให้โภชนะที่ปรุงแล้ว สะอาดประณีต สมบูรณ์ด้วยรส ทักซิณานันอันบุคคลให้แล้วในท่านผู้ดำเนิน ไปตรง ผู้ประกอบด้วยจรรยา ผู้ถึงความใหญ่ สืบต่อบุญกับบุญ เป็นทักษิณามีผลมาก อันพระพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งโลก สรรเสริญแล้ว ชนเหล่าใดเมื่อระลึกถึงยัญเช่นนั้น ย่อมเป็นผู้มีความโสมนัสเที่ยว ไปในโลก กิจจัตมมัตถ์คือความตระหนี่พร้อมทั้งรากเงาออกแล้ว ชนเหล่านั้น ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สุทตตสูตร

[๕๔] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่-

*ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะ ชื่อว่ายอมให้ฐานะ ๔ ประการ แก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้ วรรณะแล้ว . . . ครั้นให้สุขแล้ว . . . ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่ง พละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรคฤหบดี อริยสาวิกาเมื่อให้โภชนะ ชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

ผู้ใดยอมให้โภชนะโดยเคารพ ตามกาลอันควร แก่ท่านผู้ สรรวม บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าให้ฐานะ ทั้ง ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ นรชนผู้มีปรกติ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีบริวารยศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๘

โภชนสูตร

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่ายอมให้ฐานะ

๔ ประการแก่ปฏิคาหก ๔ ประการเป็นไฉน คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้น ให้วรรณะแล้ว . . . ครั้นให้สุขแล้ว . . . ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วน แห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่ายอมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

ผู้ใดยอมให้โภชนะ ตามกาล อันควร โดยเคารพ แก่ปฏิคาหก ผู้สรวมแล้ว ผู้บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ นรชนผู้มีปรกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้ มีอายุยืน มีบริวารยศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

คิฬามิจสูตร

[๖๐] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้
ปฏิบัติปฏิบัติปทาสมคณาการเกิดอุสสัคคิอันเป็นเหตุให้ได้ยศ และเป็นไปเพื่อเกิดใน
สวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้บำรุง
ภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร ๑ ด้วยบิณฑบาต ๑ ด้วยเสนาสนะ ๑ ด้วยเภสัชบริวารอัน
เป็นปัจจัยแก่คนไข้ ๑ ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติปทาอันสมคณาการเกิดอุสสัคคิอันเป็นเหตุให้ได้ยศ และเป็นไป
เพื่อสวรรค์ ฯ

บัณฑิตทั้งหลายบำรุงท่านผู้มีศีล ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ด้วย
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้
ชื่อว่ายอมปฏิบัติปฏิบัติปทาสมคณาการเกิดอุสสัคคิ บุญยอมเจริญ
แก่เขาทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน เขาทำกรรมอัน
เจริญแล้ว ย่อมเขาถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปญญาภิสังขารวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปญญาภิสังขารสูตรที่ ๑ ๒. ปญญาภิสังขารสูตรที่ ๒ ๓. สังวาส
สูตรที่ ๑ ๔. สังวาสสูตรที่ ๒ ๕. สมชีวิสูตรที่ ๑ ๖. สมชีวิสูตรที่ ๒
๗. สุปปาวาสสูตร ๘. สุตตตสูตร ๙. โกชนสูตร ๑๐. คิฬิสามิจสูตร ฯ

ปัตตกรรมวรรคที่ ๒

ปัตตกรรมสูตร

[๖๑] ครั้นนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มี
พระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ นำปรารภนา นำใคร นำ
พอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ขอโภคะจะเกิดขึ้นแก่
เราโดยทางธรรม นี่เป็นธรรมประการที่ ๑ อันนำปรารภนา นำใคร นำพอใจ
หาได้ยากในโลก เราได้โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ขอยศจงเฟื่องฟูแก่เรา
พร้อมด้วยญาติและมิตรสหาย นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ อันนำปรารภนา นำใคร
นำพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อม
ด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว ขอเราจงเป็นอยู่นาน จงรักษาอายุให้ยั่งยืน นี่เป็น
ธรรมประการที่ ๓ อันนำปรารภนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้
โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว เป็นอยู่
นาน รักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว เมื่อตายแล้ว ขอเราจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่
เป็นธรรมประการที่ ๔ อันนำปรารภนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยากในโลก
ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้แล นำปรารภนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยาก
ในโลก ฯ

ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการ
นี้ อันนำปรารภนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา ๑ สิลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปญญาสัมปทา ๑
ดูกรคฤหบดี ก็สัทธาสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัย ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา
เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น เป็นพระอรหันต์ . . . เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรคฤหบดี นี้เรียกว่าสัทธาสัมปทา
ก็สิลสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ
เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
นี้เรียกว่า สิลสัมปทา ก็จาคสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจ
ปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดี
ในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่รอบครองเรือน
นี้เรียกว่าจาคสัมปทา ก็ปญญาสัมปทาเป็นไฉน บุคคลมีใจอันความโลภไม่สม่ำเสมอ—
*เสมอ คือ อภิขณาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำ
เมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำอยู่ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข
บุคคลมีใจอันพยาบาทครอบงำ . . . อันถิ่นมิหะระครอบงำ . . . อันอุทัจจกุกกุจะ
ครอบงำ . . . อันวิกิจฉาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำ
ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิขณาวิสม—
*โลภะเป็นอุปกิเลสของจิต ย่อมละอภิขณาวิสมโลภะอันเป็นอุปกิเลสของจิตเสียได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
รู้ว่า พยาบาท . . . ถีนมิทระ . . . อุทธีจจกุกุจะ . . . วิจิจจนา เป็นอุปกิเลสของ
จิต ย่อมละวิจิจจนาอันเป็นอุปกิเลสของจิต ดุรคฤหบดี เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่า
อภิชฌาวิสมโลกะเป็นอุปกิเลสของจิตตั้งนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละเสียได้ เมื่อใด
อริยสาวกรู้ว่าพยาบาท . . . ถีนมิทระ . . . อุทธีจจกุกุจะ . . . วิจิจจนา เป็น
อุปกิเลสของจิตตั้งนี้แล้ว เมื่อนั้น ย่อมละเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็น
ผู้มีปัญญามาก มีปัญญานาแน่น เป็นผู้เห็นทาง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา นี้
เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ดุรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อให้
ได้ธรรม ๔ ประการนี้แล อันนำปรารภนา นำใคร นำพอใจ หาได้ยากในโลก ฯ

ดุรคฤหบดี อริยสาวกนี้แล ย่อมเป็นผู้กระทำความอันสมควร ๔
ประการ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วยกำลัง
แขน มีเหวือไทรมัดตัว ประกอบในธรรมได้มาแล้วโดยธรรม กรรม ๔ ประการ
เป็นจน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเลี้ยงตนให้เป็นสุข เอิบอิม
บริหารให้เป็นสุขโดยชอบ เลี้ยงมารดา บิดา ให้เป็นสุข เอิบอิม บริหารให้
เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงบุตร ภรรยา คนใช้ คนงาน และบริวารให้เป็นสุข
เอิบอิม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุข เอิบอิม
บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่น
เพียร ฯลฯ นี่เป็นฐานะข้อที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่
เหตุ ได้บริโภคลแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมป้องกันอันตราย
ทั้งหลายที่เกิดแต่ไฟ แต้น้ำ แต่พระราชา แต่โจร หรือแต่ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก
เห็นปานนั้น ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วย
กำลังแขน มีเหวือไทรมัดตัว ประกอบในธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม กระทำตน
ให้สวัสดี นี่เป็นฐานะข้อที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่
เหตุ ได้บริโภคลแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ทำพลี ๕ ประการ
คือ ญาติพลี อดิถิลพลี ปุพพเปตพลี ราชพลี เทวตาพลี ด้วยโภคทรัพย์ที่ตน
หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหวือไทรมัดตัว
ประกอบในธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม นี่เป็นฐานะข้อที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว
คือ ถึงแล้วโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคลแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวก
ย่อมยังทักษิณอันมีผลในเบื้องบน ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อ
เกิดในสวรรค์ ให้ตั้งไว้เฉพาะในสมณพราหมณ์ผู้งดเว้นจากความประมาทชั่วเมา
ผู้ตั้งอยู่ในขันติและโสรัจจะ ผิดคนตนผู้เดียว ยังตนผู้เดียวให้สงบ ยังตนผู้เดียว
ให้ดับกิเลส เห็นปานนั้น ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สังสมด้วยกำลังแขน มีเหวือไทรมัดตัว ประกอบในธรรมได้มาแล้วโดยธรรม นี่เป็น
ฐานะข้อที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคลแล้ว
โดยควร ดุรคฤหบดี อริยสาวกนั้นถือว่าเป็นผู้กระทำความอันสมควร ๔ ประการ
นี้ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมขึ้นด้วยกำลังแขน
มีเหวือไทรมัดตัว ประกอบในธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม ดุรคฤหบดี โภคทรัพย์
ของใครๆ ถึงความสิ้นไป นอกจากการอันสมควร ๔ ประการนี้ เราเรียกว่า
สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ สิ้นเปลืองไปโดยไม่สมควร ใช้สอยโดยไม่สมควรแก่เหตุ
ส่วนโภคทรัพย์ของใครๆ ถึงความสิ้นไปด้วยการอันสมควร ๔ ประการนี้ เรา
เรียกว่า สิ้นเปลืองไปโดยเหตุอันควร สิ้นเปลืองไปโดยสถานที่ควร ใช้สอย
โดยสมควรแก่เหตุ

โภคทรัพย์ทั้งหลายเราได้บริโภคลแล้ว คนที่ควรเลี้ยง เราได้
เลี้ยงแล้ว เราได้ข้ามพ้นอันตรายทั้งหลายไปแล้ว ทักษิณามี
ผลอันเลิศ เราได้ให้แล้ว อนึ่ง พลิกกรรม ๕ ประการ เรา
ได้กระทำแล้ว ท่านผู้มีศีล ส้ารวมอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์
เราได้บารุงแล้ว บัณฑิตอยู่ครอบครองเรือน พึงปรารภนา
โภคทรัพย์ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นเราได้บรรลุแล้ว
โดยลำดับ กรรมที่ไม่เดือดร้อนในภายหลังเราได้กระทำแล้ว
นรชนผู้มีอันจะตายเป็นสภาพ เมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ เป็นผู้ตั้ง
อยู่แล้วในธรรมของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ
เขาในโลกนี้ทีเดียว ครั้นเขาจะไปแล้ว ย่อมบันเทิงใน
โลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อันนนาถสูตร

[๖๒] ครั้นนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาค

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้ อันคฤหัสถ์ผู้บริโภคมามิได้รับตาม
กาลตามสมัย สุข ๔ ประการเป็นไฉน คือ สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ๑ สุขเกิด
แต่การจ่ายทรัพย์บริโภคม ๑ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ ๑ สุขเกิดแต่ประกอบ
การทำงานที่ปราศจากโทษ ๑ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์เป็นไฉน
โภคทรัพย์ของกุลบุตรในโลกนี้ เป็นของที่เขาหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม
เขาย่อมได้รับความสุขเสมอไม่ว่า โภคทรัพย์ที่เขาหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรมของ
เรามีอยู่ นี่เรียกว่า สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การจ่าย
ทรัพย์บริโภคมเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมใช้สอยโภคทรัพย์ และย่อมกระทำ
บุญทั้งหลาย ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วย
กำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม เขาย่อมได้รับ
ความสุขเสมอไม่ว่า เราย่อมใช้สอยโภคทรัพย์ และย่อมกระทำบุญทั้งหลายด้วย
โภคทรัพย์ ฯลฯ นี่เรียกว่า สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภคม ดูกรคฤหบดี
ก็สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้เป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมไม่เป็นหนี้อะไร
ของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม เขาย่อมได้รับความสุขเสมอไม่ว่า เราไม่เป็น
หนี้อะไรของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม นี่เรียกว่า สุขเกิดแต่ความไม่
เป็นหนี้ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษเป็นไฉน
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อัน
หาโทษมิได้ เขาย่อมได้รับความสุขเสมอไม่ว่า เราประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม
มโนกรรม อันหาโทษมิได้ นี่เรียกว่า สุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่ปราศจาก
โทษ ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้แล อันคฤหัสถ์ผู้บริโภคมามิได้รับตาม
กาลตามสมัย ฯ

นรชนผู้มีอันจะตายเป็นสภาพ รู้ความไม่เป็นหนี้ว่าเป็นสุขแล้ว
พึงระลึกถึงสุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ เมื่อใช้สอยโภคเป็นสุข
อยู่ ย่อมเห็นแจ้งด้วยปัญญา ผู้มีเมธาดี เมื่อเห็นแจ้ง ย่อมรู้
ส่วนทั้ง ๒ ว่า สุขแม้ทั้ง ๓ อย่างนี้ ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ อัน
จำแนกแล้ว ๑๖ ครั้ง ของสุขเกิดแต่การประกอบการทำงานที่
ปราศจากโทษ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สพรหมสูตร

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของ
ตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้น ชื่อว่ามีพรหม มารดา
และบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูล
เหล่านั้นชื่อว่ามีพรพจารย์ มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูล
เหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้นชื่อว่ามีพรเทพ มารดาและบิดา
เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้น
ชื่อว่ามีอาหุเนยยบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมพรพจารย์ พรพเทพ
อาหุเนยยบุคคล นี่เป็นชื่อของมารดาและบิดา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดา
และบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้ประคบประหงมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แสดงโลกนี้
แก่บุตร ฯ

มารดาและบิดาผู้อนุเคราะห์แก่บุตร ท่านเรียกว่า พรหม
พรพจารย์ และอาหุเนยยบุคคลของบุตรทั้งหลาย เพราะ
เหตุนี้แหละ บุตรผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม พึงสักการะ
ท่านด้วยข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่นอน ที่นั่ง อบกาย ให้อาบน้ำ
และชำระเท้า เพราะเหตุที่บุตรผู้เป็นบัณฑิตได้บำรุงบำเรอใน
มารดาและบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา ครั้นเขา
ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

นิริยสูตร

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัก
ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุตเทจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมา
โยนลง ฯ

การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การคบหาภรรยาของผู้อื่น การ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
พุทธเจ้า เราว่า เป็นกรรมกิเลส บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ไม่สรรเสริญเลย ฯ

จบสูตรที่ ๔

รูปสูตร

[๖๕] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวก
เป็นไฉนคือ ผู้ถือประมาณในรูป เลื่อมใสในรูป ๑ ผู้ถือประมาณในเสียง เลื่อม
ใสในเสียง ๑ ผู้ถือประมาณในความเศร้าหมอง เลื่อมใสในความเศร้าหมอง ๑
ผู้ถือประมาณในธรรม เลื่อมใสในธรรม ๑ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก
นี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

ก็ชนเหล่าใด ถือประมาณในรูป และชนเหล่าใด คล้อยไป
ตามเสียง ชนเหล่านั้น เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของฉันทราคะ
ย่อมไม่รู้จักชนนั้น คือ ย่อมไม่รู้คุณภายในของเขา และ
ไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา บุคคลนั้นแล เป็นคน
เขลา ถูกห้อมล้อมไว้โดยรอบ อันเสียงย่อมพัดไป อนึ่ง
บุคคล ไม่รู้คุณภายใน และไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา
แม้บุคคลนั้นเห็นผลในภายนอก ก็ยังถูกเสียงพัดไป ส่วน
บุคคลรู้ทั่วถึงคุณภายในของเขา และเห็นแจ้งข้อปฏิบัติภาย
นอกของเขา บุคคลนั้นเป็นผู้เห็นธรรมอันปราศจากเครื่องกั้น
ย่อมไม่ถูกเสียงพัดไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

สรวาสสูตร

[๖๖] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีราคะ ๑ มีโทสะ ๑ มีโมหะ ๑ มีมานะ ๑
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนทั้งหลาย กำหนดนึกในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด
เพลิดเพลินในรูปที่น่ารัก เป็นสัตว์เลวทราม อันโมหะผูกไว้
ย่อมยังเครื่องผูกให้เจริญ เป็นผู้ไม่ฉลาด ย่อมกระทำอกุศล
กรรมอันเกิดแต่ราคะบ้าง เกิดแต่โทสะบ้าง เกิดแต่โมหะบ้าง
มีความคับแค้น ให้ทุกข์ต่อไป สัตว์ทั้งหลายอันอริชชาหุ้ม
ห่อแล้ว เป็นผู้มิดมน ไม่มีจักขุ พวกเขาย่อมไม่สำคัญ
ว่าเราเป็นผู้มีสภาพเหมือนธรรม ๓ ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

อหิสสูตร

[๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุ
รูปหนึ่งในกรุงสาวัตถีถูกงูกัด ทำกาลละแล้ว ครั้งนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากพากัน
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปหนึ่งใน
เมืองสาวัตถีนี้ถูกงูกัด ทำกาลละแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
ภิกษุนั้นจะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ ก็ถ้าเธอพึงแผ่
เมตตาจิตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ ไชรี เธอก็ไม่พึงถูกงูกัดทำกาลละ ตระกูลพญางู ๔
เป็นไฉน คือ ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักข ๑ ตระกูลพญางูชื่อเอราปถะ ๑ ตระกูล
พญางูชื่อฉัพพาปตตะ ๑ ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ ๑ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย
ภิกษุนั้นจะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางู ๔ จำพวกนี้เป็นแน่ ก็ถ้าเธอ
พึงแผ่เมตตาไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ ไชรี เธอก็ไม่พึงถูกงูกัดทำกาลละ ดูกุ
ริยกษัตริย์ทั้งหลาย เรออนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางู ๔ จำพวกนี้
เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน ฯ

ความเป็นมิตร ของเรา จงมีกับ สกุลพญางู ทั้งหลาย ชื่อวิรูปักข
ความเป็นมิตรของเรามาจะมีกับ สกุลพญางู ทั้งหลาย ชื่อเอราปถะ
ความเป็นมิตร ของเรามาจะมีกับ สกุลพญางู ทั้งหลาย ชื่อฉัพพา-
ปตตะ ความเป็นมิตรของเรามาจะมีกับสกุลพญางูทั้งหลายชื่อ
กัณหาโคตมกะ ความเป็นมิตรของเรามาจะมีกับสัตว์ทั้งหลายที่
ไม่มีเท้า ความเป็นมิตรของเรามาจะมีกับสัตว์จำพวก ๒ เท้า
ความเป็นมิตรของเรามาจะมีกับสัตว์จำพวก ๔ เท้า ความเป็น
มิตรของเรามาจะมีกับสัตว์จำพวกมีเท้ามาก สัตว์ไม่มีเท้าอย่า
เบียดเบียนเรา สัตว์ ๒ เท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์ ๔ เท้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
อย่าเบียดเบียนเรา สัตว์มีเท้ามากอย่าเบียดเบียนเรา ขอ
สรรพสัตว์ทั้งปวงที่มีลมปราณ มีชีวิตเป็นอยู่ จงได้พบ
เห็นความเจริญเกิด อย่าได้มาถึงโทษอันลามกน้อยหนึ่งเลย ฯ

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีคุณหาประมาณมิได้
พระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมลงปอง
จะخاب แมลงมม ตั๊กแตน หนู ล้วนมีประมาณ ความรักหาอันเรากระทำแล้ว
ความป้องกันอันเรากระทำแล้ว ขอหมู่อสัตว์ทั้งหลายจงหลีกเลี่ยงไปเสีย เรานั้น
กำลังนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอยู่ กำลังนอบน้อมพระสมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗
พระองค์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

เทวทัตตสูตร

[๖๘] สมัยหนึ่ง เมื่อพระเทวทัตต์หลีกเลี่ยงไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงปรารภพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาก สักการะ
และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ตันกล้าย่อมผลิตผลเพื่อฆ่าตน เมื่อความพินาศ แม่นั่นใด ลาก
สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ
ก็ฉนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่ไผ่ย่อมตกขยเพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ
แม่นั่นใด ลาก สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน
เพื่อความพินาศ ฉนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่อ้อยย่อมผลิดอกเพื่อฆ่า
ตน เพื่อความพินาศ แม่นั่นใด ลาก สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่
พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ฉนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แม่น้ำอัสตระย่อมตั้งครกเพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ แม่นั่นใด ลาก สักการะ
และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ก็ฉนั้น
เหมือนกันแล ฯ

ผลกล้าย่อมฆ่าตนกล้าย ขยไผ่ย่อมฆ่าตนไผ่ ดอกอ้อ
ย่อมฆ่าตนอ้อ ลูกไม้้อศระย่อมฆ่าไม้้อศระ ฉนั้นใด
สักการะย่อมฆ่าบุรุษชั่ว ฉนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปธานสูตร

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภวานาปธาน ๑
อนุรักษนาปธาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร
ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลบาปธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น
นี้เรียกว่า สังวรปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหานปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้
เพื่อละอกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า ปหานปธาน ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็ภวานาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด
พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลกรรมที่ยังไม่เกิด
ให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า ภวานาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนุรักษนาปธานเป็น
ไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร
ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความดำรงอยู่ เพื่อไม่หลงลืม เพื่อความเจริญยิ่งขึ้น
เพื่อความไพบูลย์ เพื่อเพิ่มพูน เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
นี้เรียกว่า อนุรักษนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการ
นี้แล ฯ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียร พึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ด้วย
ปธานเหล่านี้ ปธาน ๔ ประการเหล่านี้ คือ สังวรปธาน ๑
ปหานปธาน ๑ ภวานาปธาน ๑ อนุรักษนาปธาน ๑ อัน
พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดง
ไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

ธรรมิกสูตร

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
สมัยนั้น แม้พวกข้าราชการ ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้ง
อยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
 พราหมณ์และคฤหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม่ชำนินคมและชาวชนบท ก็
 เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชำนินคมและชาวชนบทไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์
 และพระอาทิตย์ย่อมหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุน
 เวียน ไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ เมื่อคืนและวัน
 หมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็หมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ เมื่อ
 เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ
 เมื่อฤดูและปีหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ ลมย่อมพัด ไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัด ไม่
 สม่ำเสมอ ลมก็เดินผิดทาง ไม่สม่ำเสมอ ย่อมพัดเวียน ไป เมื่อลมเดินผิดทาง ไม่สม่ำเสมอ
 ย่อมพัดเวียน ไป เทวดาย่อมกำเริบ เมื่อเทวดากำเริบฝนย่อม ไม่ตกต้องตามฤดูกาล
 เมื่อฝน ไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุก ไม่เสมอกัน ดุรภิกษุทั้งหลาย
 มนุษย์ผู้บริโภคน้ำที่สุก ไม่เสมอกัน ย่อมเป็นผู้มีอายุน้อย มีผิวพรรณเศร้าหมอง
 มีกำลังน้อย มีอาพาธมาก ดุรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม
 สมัยนั้น แม่ข้าราชการก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม
 สมัยนั้น แม่พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และ
 คฤหบดีตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม่ชำนินคมและชาวชนบท ก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่
 ในธรรม เมื่อชำนินคมและชาวชนบทเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระ
 อาทิตย์ก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอ
 เสมอกัน หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรหมุนเวียน
 สม่ำเสมอ คืนและวันก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันย่อมหมุนเวียน
 สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อ
 เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนสม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียน ไปสม่ำเสมอ
 เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปสม่ำเสมอ ลมย่อมพัดสม่ำเสมอ เมื่อลม
 พัดสม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไปถูกต้องตามฤดูกาล เมื่อลมพัดไปถูกต้องตามฤดูกาล
 เทวดาย่อม ไม่กำเริบ เมื่อเทวดาไม่กำเริบ ฝนย่อมตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝน
 ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าก็สุกเสมอกัน ดุรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ผู้บริโภคน้ำ
 กล้าที่สุกเสมอกัน ย่อมมีอายุนาน มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีอาพาธน้อย ฯ

เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อม
 ไปคดทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปคด ในมนุษย์ก็เหมือนกัน
 ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติธรรมเหมือนกัน แวันแคว้น
 ทั้งหมดจะได้ประสบความทุกข์ ถ้าพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่
 ในธรรม เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง โคเหล่านี้น่อม
 ไปตรงทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปตรง ในหมู่มนุษย์
 ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติ
 ธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน แวัน
 แคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสุข ถ้าพระราชาเป็นผู้
 ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปิตตกรรมวารคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวารคนี้ คือ

๑. ปิตตกรรมสูตร ๒. อันนนาถสูตร ๓. สพรหมกสูตร
 ๔. นิรยสูตร ๕. รูปสูตร ๖. สราคสูตร ๗. อหิสสูตร ๘. เทว-
 *ทัตตสูตร ๙. ปธานสูตร ๑๐. ธรรมิกสูตร ฯ

อปินณการวรรคที่ ๓

ปธานสูตร

[๗๑] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
 เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติพาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุ เพื่อความสิ้นอาสวะ
 ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ ๑ เป็น
 พหุสุต ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
 ธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติพาอันไม่ผิด และเป็นปรารภเหตุเพื่อ
 ความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสูตร

[๗๒] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ปฏิบัติปฏิบัติพาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุ เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อพยบาทวิตก ๑ อวิหิงสา
วิตก ๑ สัมมาทิฏฐิ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
นี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติพาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะ
ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

สัปปริสสูตร

[๗๓] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึง
ทราบว่าเป็นอัสติบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อัสติบุรุษในโลกนี้ แม้
ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อ
ถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความ
เสียหายของผู้อื่นเต็มที่ย่างกว้างขวาง ดุริยกิจทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็น
อัสติบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อัสติบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของ
ผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง
อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวสรรเสริญคุณผู้อื่นโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดุริ-

* กิจทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็นอัสติบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อัสติบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสีย
หายของตน จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดย
ตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่
ดุริยกิจทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็นอัสติบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อัสติบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของ
ตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามแล้วก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อม
ค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนเต็มที่ย่างกว้างขวาง ดุริยกิจ
ทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็นอัสติบุรุษ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นอัสติบุรุษ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบ
เป็นสัตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่
เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถาม
เข้า ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว กล่าวความเสียหายของ
ผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที่ ดุริยกิจทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลก แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของผู้อื่น
จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่
หน่วงเหนี่ยว กล่าวความดีของผู้อื่นเต็มที่ย่างกว้างขวาง ดุริยกิจทั้งหลาย พึง
ทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหาย
ของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่
อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนเต็มที่ย่างกว้างขวาง
ดุริยกิจทั้งหลาย พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของตน
จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม
หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดุริยกิจทั้งหลาย พึง
ทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย หญิงสาวที่ถูกลำบากหนึ่งหรือวันหนึ่งเท่านั้น นาง
ตั้งหิริและโอตตปเป ได้อย่างแรงกล้าในแม่ผัว พ่อผัว และผัว โดยที่สวดใน
คนรับใช้และคนทำงาน สมัยต่อมา นางอาศัยอยู่คนเดียว จึงกล่าวแก่แม่ผัว
บ้าง พ่อผัวบ้าง และผัวบ้าง อย่างนี้ว่า จงหลีกไป ก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้
ฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพียงออกบวชได้วันหนึ่ง
หรือคืนหนึ่งเท่านั้น เธอตั้งหิริและโอตตปเป ไร่อย่างแรงกล้า ในพวกภิกษุ
ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาทั้งหลาย โดยที่สวดในคนวัดและสามเณร สมัยต่อมา
เธออาศัยความอยู่ร่วม จึงกล่าวแก่อาจารย์บ้าง กะอุปัชฌาย์บ้าง อย่างนี้ว่า จงหลีก
ไปก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้ เพราะเหตุนี้แหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษา
อย่างนี้ว่า เราจักมีใจเสมือนหญิงสาวที่ซึ่งมาใหม่อยู่ ดุริยกิจทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

อัครสูตรที่ ๑

จปสตรที่ ๔

อัคคสัตรที่ ๒

จบสูตรที่ ๕

กสินาราสตร

ฉบับที่ ๖

อธิบดี

อจินติตาสตรา

จปสตรที่ ๗

ทักษิณาสตร

ก็ชักชวนบริษัทยาฝ่ายปฏิทาหก ไม่บริษัทยาฝ่ายทาหกเป็นอย่างไร คือ
ทาหกในโลกนี้ เป็นคนทศีล มีบาปธรรม ส่วนปฏิทาหกเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

*ธรรม ทักขินาบริสฺสทฺธิฝ่ายปฏิคาหก โมบริสฺสทฺธิฝ่ายทายกอย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขินาโมบริสฺสทฺธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกในโลกนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง มีบาปธรรม แม้ปฏิคาหกก็เป็นผู้มั่งคั่ง มีบาปธรรม ทักขินาโมบริสฺสทฺธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหก อย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขินาบริสฺสทฺธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกในโลกนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง กัลยาณธรรม แม้ปฏิคาหกก็เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม ทักขินาบริสฺสทฺธิทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักขินาบริสฺสทฺธิ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

วณฺชิชฺชสูตร

[๓๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายขาดทุน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์ เขากลับไม่ถวายปัจจัยที่เขาปวารณา ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมขาดทุน อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์ แต่เขาถวายปัจจัยที่เขาปวารณาไว้ไม่เป็นไปตามประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขาถวายปัจจัยที่เขาปวารณาไว้ตามที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว ปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขาถวายปัจจัยที่เขาปวารณาไว้ยิ่งกว่าที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้น มาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ดูกรสารีบุตร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายขาดทุน นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

กัมโมชฺชสูตร

[๔๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้

เมืองโกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มัจฉคามนั่งในสภาไม่ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ ๑- พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ มัจฉคามมักโกรธ มักริษยา มีความตระหนี่ มีปัญญาทราม ดูกรอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มัจฉคามนั่งในสภาไม่ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอภินณกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปธานสูตร ๒. ทิฏฐิสูตร ๓. สัมปยุตตสูตร ๔. อัคคสูตรที่ ๑
๕. อัคคสูตรที่ ๒ ๖. กุสินาราสูตร ๗. อจินติตตสูตร ๘. ทักขินาสสูตร
๙. วณฺชิชฺชสูตร ๑๐. กัมโมชฺชสูตร ฯ

๑๑. ไปเก็บเงินใกล้ๆ ไม่ได้

มจลวรรคที่ ๔

ปาณาติปาตสูตร

[๔๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุดเท็จ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ จากการลักทรัพย์ ๑ จากการประพฤติผิดในกาม ๑ จากการพุดเท็จ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๑

มสาสูตร

[๔๒] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักพุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพื่อเจ้อ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการพุดเท็จ ๑ จากการพุดส่อเสียด ๑ จากการพุดคำหยาบ ๑ จากการพุดเพื่อเจ้อ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๒

วิณณสูตร

[๔๓] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวสรรเสริญ บุคคลที่ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญ ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลุกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกธสูตร

[๔๔] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๔

ตมสูตร

[๔๕] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้มีดีมาแล้ว มีมีดต่อไปจำพวก ๑ ผู้มีดีมาแล้ว มีสว้างต่อไปจำพวก ๑ ผู้สว้างมาแล้ว มีมีดต่อไปจำพวก ๑ ผู้สว้างมาแล้ว มีสว้างต่อไปจำพวก ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีดีมาแล้ว มีมีดต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือในตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็นตระกูล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

เขี้ยว มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยผิดเคือง หาของบริโภคน้ำและผ้าห่มไม่ได้โดยผิดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่นาคู เป็นคนแคะ มีโรคมาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือพิการไปแถบหนึ่ง ไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้าห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร เขาฆ่าประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้มีตมาแล้ว มีมิตต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีตมาแล้ว มีสวางต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็นตระกูลเขี้ยว มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยผิดเคือง หาของบริโภคน้ำและผ้าห่มไม่ได้โดยผิดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่นาคู เป็นคนแคะ มีโรคมาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นคนพิการไปแถบหนึ่ง ไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้าห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร แต่เขาประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้มีตมาแล้ว มีสวางต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สวางมาแล้ว มีมิตต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโรคมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่นาปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สิ้นเหลือล้น อนึ่ง เขามีรูปงาม นาคู นาคู เลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม ยิ่งนัก เป็นผู้มิตได้ข้าว น้ำ ผ้าห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป แต่เขาประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้สวางมาแล้ว มีมิตต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สวางมาแล้ว มีสวางต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโรคมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่นาปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สิ้นเหลือล้น อนึ่ง เขามีรูปงาม นาคู นาคู เลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก มีมิตได้ข้าว น้ำ ผ้าห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป เขาย่อมประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้สวางมาแล้ว มีสวางต่อไปอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

โอณตสูตร

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นโณ คือ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ฯลฯ เขาประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ฯลฯ แต่เขาประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพตฺติทฺจฺริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ฯลฯ เขา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
 ประพทิตุจจิตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจครั้งประพทิตุจจิตด้วยกาย วาจา
 และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลผู้สงมา
 แล้วต่ำต่อไปอย่างนี้แล ฯ

จปสูตรที่ ๖

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ สมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ สมณะบุद्धเทริกจำพวก ๑ สมณะปทุมจำพวก ๑ สมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระเสขะ ผู้ดำเนินปฏิบัติปารรณาคความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เขฏฐโอรสของพระมหากษัตริย์ผู้ได้มรธาภิเษกแล้ว จะได้อภิเษก แต่ยังไม่มีอภิเษกก่อน เป็นผู้ถึงความแน่นอนที่จะได้อภิเษก ฉันทใด ภิกษุเป็นพระเสขะ ดำเนินปฏิบัติปารรณาคความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน บุคคลเป็นสมณะไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูภารกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภารกิจในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย สิ้นไป ด้วยปัญญานันท์เอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ และย่อมถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกาย บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่าเป็นสมณะผู้
ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้
ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้น จึง
ใช้สอยจีวรมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมใช้สอยแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคบิณฑบาตมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคเสนาสนะมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึง
บริโภคเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย
และเราย่อมอยู่กับภิกษุเหล่าใด ภิกษุเหล่านั้นย่อมประพฤติด้วยกายกรรมอันเป็นที่
พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติด้วยวาจกรรมเป็นที่
พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติดมโนกรรมเป็นที่พอใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมนำเข้ามาแต่สิ่งที่พอใจเท่านั้น ที่
ไม่พอใจน้อย อนึ่ง เวทนาเหล่าใด มีดีเป็นสมุฏฐานกิตติ มีเสมหะเป็นสมุฏฐาน
กิตติ มีลมเป็นสมุฏฐานกิตติ ประชุมกันเกิดขึ้นกิตติ เกิดแต่ฤดูแปรปรวนกิตติ เกิด
แต่การบริหารไม่สม่ำเสมอกิตติ เกิดแต่บาดเจ็บกิตติ เกิดแต่ผลกรรมกิตติ เวทนา
เหล่านั้น ไม่บังเกิดขึ้นแก่เรามากนัก เราเป็นผู้มีอาพาธน้อย อนึ่ง เราเป็นผู้มี
ปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไมยากไม่ลำบากซึ่งฉาน ๔ อันมีในจิตยัง
เป็นสุขวิหาธรรมในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึง
อยู่ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า
เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังโยชนสูตร

[๔๘] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะ
บุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะจำพวก ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน ๓ ล้นไป เป็นผู้มือน
ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่
หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน ๓ ล้นไป และทำราคะ โทสะ
โมหะให้เบาบาง จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น และจะกระทำที่สุดทุกข์ได้
บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๔ ประการสิ้นไป จักปรินิพพานในภพ
นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนี้เป็นธรรมดา บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคล
เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔
จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

ทิฏฐิสูตร

[๔๙] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะ
บุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะจำพวก ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฏฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มี
สัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิ
บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุตติ แต่ไม่ถูกต้อง
วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุตติ และถูกต้องวิโมกข์ ๘
ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องจึงบริโภคนิเวศน์มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคนิ
เวศน์น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะ พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่
สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคนิเวศน์มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อม
บริโภคนิเวศน์น้อย ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

ชั้นสุตฺต

[๙๐] ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะ-

*บุณฺทริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลอรหัตตมรรค ปราศจากความสิ้นโยคะ อันยอดเยี่ยมอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฺทริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอปาทานชั้นร์ ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ . . . สัญญาเป็นดังนี้ . . . สังขารเป็นดังนี้ . . . วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ แต่เธอหาได้ถูกต้อง วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายไม่ บุคคลเป็นสมณะบุณฺทริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอปาทานชั้นร์ ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ . . . สัญญาเป็นดังนี้ . . . สังขารเป็นดังนี้ . . . วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ และเธอถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องยอมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

ก็บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องยอมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมจลวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. มสฺสาวาทสูตร ๓. วัณณสูตร ๔. โกร-
*สูตร ๕. ตมสูตร ๖. โอนตสูตร ๗. ปุตตสูตร ๘. สังโยชนสูตร
๙. ทิฏฐิสูตร ๑๐. ชั้นสุตฺต ฯ

อสุรวรรคที่ ๕

อสุรสูตร

[๙๑] ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นเช่นกับอสุร มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวาร จำพวก ๑ เป็นเช่นกับอสุร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสุร มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสุร มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสุร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสุร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสุรเป็นบริวาร อย่างนี้แล ฯ

ดูกฺรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ของเขาก็เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นคนเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับ
เทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

สมาธิสูตรที่ ๑

[๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน แต่ไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคน
ในโลกนี้ มีปรกติได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบ
ใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน ทั้งไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคน
ในโลกนี้ มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้ปริปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

สมาธิสูตรที่ ๒

[๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปรกติได้ความสงบ
ใจในภายใน แต่ไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคล
บางคนในโลกนี้ มีปรกติได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้
ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้
ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน แต่ไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในความสงบ
ใจในภายใน กระทำความเพียรในอริยปัญญา และความเห็นแจ้งในธรรม สมัย
ต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้ปริปัญญา
และความเห็นแจ้งในธรรม บุคคลผู้มีปรกติได้ปริปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายใน พึงตั้งอยู่ในอริยปัญญา
และความเห็นแจ้งในธรรม แล้วกระทำความเพียรในความสงบแห่งใจใน
ภายใน สมัยต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้ปริปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรม ทั้งได้ความสงบใจในภายใน บุคคลไม่มีปรกติได้
ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึง
กระทำ จันทะ ความพยายาม ความอดสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่
ย่อท้อ สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้น
แหละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลมีผ้านุ่งหมกถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟ
ไหม้ พึงกระทำ จันทะ ความพยายาม ความอดสาหะ ความขะมักเขม้น
ความไม่ย่อท้อ สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ผ้าหรือ
ที่ศีรษะ จันใด บุคคลนั้นก็พึงทำ จันทะ ความพยายาม ความอดสาหะ
ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง
เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ จันนั้นเหมือนกัน สมัยต่อมา เขาย่อม
เป็นผู้มีปรกติ ได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้ปริปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน ทั้งได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในกุศลธรรม
เหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรให้ยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่ง
อาสวะทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สมาธิสูตรที่ ๓

[๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปรกติได้ความสงบ
ใจในภายใน แต่ไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปรกติได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่
ไม่ได้ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มี
ปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งใน
ธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปรกติได้ความสงบใจใน
ภายใน ทั้งได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน
แต่ไม่ได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มี
ปรกติได้ปริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แล้วถาม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

อย่างนี้ว่า พึงเห็นสังขารอย่างไรหนอ พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้ง
สังขารได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ ว่า พึงเห็น
สังขารได้อย่างนี้แล พึงพิจารณาสังขารอย่างนี้ พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัย
ต่อมา เขาเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้ง ได้อริปัญญาและความ
เห็นแจ้งในธรรม ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลผู้มีปรกติได้อริปัญญาและความเห็น
แจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายใน พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปรกติได้
ความสงบใจในภายใน แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไร พึงน้อมจิตไป
อย่างไร พึงทำจิตให้มอหามณเฑียรเกิดขึ้นได้อย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิ
ได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้
พึงน้อมจิตไปอย่างนี้ พึงทำจิตให้มอหามณเฑียรเกิดขึ้นอย่างนี้ พึงชักจูงจิตให้
เป็นสมาธิได้อย่างนี้ สมัยต่อมาเขาเป็นผู้มีปรกติได้อริปัญญาและความเห็นแจ้ง
ในธรรม ทั้ง ได้ความสงบใจในภายใน ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ไม่มีปรกติ
ได้ความสงบใจในภายใน ทั้ง ไม่ได้ อริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงเข้าไป
หาบุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้ง ได้อริปัญญาและความเห็นแจ้ง
ในธรรม แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไรหนอ พึงน้อมจิตไปอย่างไร
พึงทำจิตให้มอหามณเฑียรเกิดขึ้นอย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไร
พึงเห็นสังขารนั้นได้อย่างไร พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างไร
ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ อย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้ ฯลฯ
พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน
ทั้ง ได้อริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปรกติ
ได้ความสงบใจในภายใน ทั้ง ได้อริปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ใน
กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรให้อยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่ง
อาสวะทั้งหลาย ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ใน
โลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฉลวาทสูตร

[๙๕] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏในโลก ๔ จำพวก
เป็นโจน คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน
จำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑
ผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย
ท่อนไม้ที่ทิ้งอยู่ในป่าช้า ไฟติดสองข้าง ตรงกลางเปื้อนคอก ย่อมไม่สำเร็จ
ประโยชน์แก่เครื่องไม้ในบ้าน ทั้ง ไม่สำเร็จประโยชน์ แก่เครื่องไม้ในป่า
ฉันใดเรากล่าวบุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
เปรียบฉันนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บรรดาบุคคล ๒ จำพวกนี้
คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับ
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน บุคคลผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเป็นผู้มากกว่าและประณีตกว่า
บรรดาบุคคล ๓ จำพวก คือ บุคคล ผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน และบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่น บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
นี้ เป็นผู้มากกว่าและประณีตกว่า บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติ
ทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ เป็นประธาน
อุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ดุริยกิจทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค นมสัสมจาก
นมสด เนยข้นจากนมสัสม เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส หัวเนย
ใส โลกกล่าวว่าเลิศในบรรดาสิ่งเหล่านั้น ฉันใด บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้
บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ
เป็นประธาน อุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ฉันนั้นเหมือนกัน ดุริยกิจทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล ปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

รากสูตร

[๙๖] ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔
จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑
ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้ง ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อ

ประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูรภิกษทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ปฏิบัติกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองอย่างนี้แล ก็บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้ง ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง ทั้ง ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง ทั้ง ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้ง ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้ง ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์บุคคลอื่นอย่างนี้แล ดูรภิกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูรภิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

นิรันดร์นิสตร

Page 48

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ชาวเมือง สละสลวย หาโทษมิได้ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ และเป็นผู้ชี้แจง
ให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมทาน อาจหาญ ราชัน บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล
๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

อิตตहितสูตร

[๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑
ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

สิกขาสูตร

[๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑
ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตน ทั้งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคล
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้
งดเว้นจากการลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง แต่ไม่
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จด้วย
ตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ
สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้
งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
ที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่
ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น
ผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาทด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติ
เพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์
ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง ทั้ง
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

โปตลียสูตร

[๑๐๐] ครั้นนั้นแล ปริพาชกชื่อโปตลียะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามโปตลียะ—
*ปริพาชกฯ ดูกรโปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวก
เป็น โฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวเตือนบุคคลผู้ควรเตือนตาม
ความเป็นจริง โดยกาลอันควร เป็นผู้ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตาม
ความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าว
สรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ไม่กล่าว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งไม่กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ ดุรไปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดุรไปตลียะ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหน ว่าเป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่า ไปตลียปริพาชกกราบทูลว่า ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร แต่ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ ฯลฯ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าชอบใจบุคคลผู้ไม่กล่าวติเตียน บุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่า บุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ อุเบกขา ฯ

พ. ดุรไปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ฯลฯ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และผู้สรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรนี้ เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลในอันควรติเตียนและสรรเสริญนั้นๆ ฯ

โป. ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯลฯ ท่านพระโคตม บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าชอบใจบุคคลที่กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และกล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลในอันติเตียนและสรรเสริญนั้นๆ ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตม ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในเวลามืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอสุรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสุรัสสูตร ๒. สมาริสูตรที่ ๑ ๓. สมาริสูตรที่ ๒ ๔. สมาริสูตรที่ ๓ ๕. จลวาตสูตร ๖. รากสูตร ๗. นิสันตสูตร ๘. อตตहितสูตร ๙. ลิกขาสสูตร ๑๐. ไปตลียสูตร ฯ

จบทุติยปิณณาสก

ตติยปิณณาสก

วลาหการวรรคที่ ๑

วลาหกสูตรที่ ๑

[๑๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหก (เมฆ) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ วลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก อย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่าง ๑ ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ คำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหก ๔ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวก

นี่ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นฉนั้น คือ บุคคลจตุลลาคำรามไม่ให้
ฝนตกจำพวก ๑ จตุลลาคำรามให้ฝนตก แต่ไม่คำรามจำพวก ๑ จตุลลาคำรามทั้งไม่
คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จตุลลาคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยจำพวก ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจตุลลาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดแต่ไม่ชอบทำ บุคคลเป็นจตุลลาคำราม แต่ไม่
ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย จตุลลาคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด
เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจตุลลาคำรามให้ฝนตก
แต่ไม่คำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำ แต่ไม่ชอบพูด บุคคล
เป็นจตุลลาคำรามให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย จตุลลาคำรามให้
ฝนตก แต่ไม่คำราม แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลเป็นจตุลลาคำรามไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นคนไม่ชอบพูดทั้ง ไม่ชอบทำ บุคคลเป็นจตุลลาคำราม ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย จตุลลาคำรามไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรา
กล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจตุลลาคำรามด้วย
ให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดด้วยชอบทำด้วย
บุคคลเป็นจตุลลาคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย จตุลลาคำรามด้วยให้ฝนตกด้วย
แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยจตุลลาคำราม ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

วลาหกสูตรที่ ๒

[๑๐๒] ดุริยกิจทั้งหลาย วาหาก ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นโฉน คือ วาหากำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่กำรามอย่าง ๑ ทั้งไม่กำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ กำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย วาหาก ๔ อย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วย วาหาก ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นโฉน คือ บุคคลจวาลาหากำราม แต่ไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จวาลาหากไม่กำราม แต่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จวาลาหากทั้งไม่กำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ จวาลาหากำรามด้วยให้ฝนตกด้วยจำพวก ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจวาลาหากำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เถยยะ ไวยากรณ์ คาทา อทาน อิตฺตุตตะ ขาดก อัปภุตฺตรม เวทลละ เขาไม่รู้อะไรถึงตามความเป็นจริงว่า นีทฺข นีทฺขสมฺหัย นีทฺขนิโร นีทฺขนิโรคามินิปฺปฏิทา บุคคลเป็นจวาลาหากำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย วาหากำราม แต่ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันทใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันทนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจวาลาหากให้ฝนตก แต่ไม่กำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . เวทลละ แต่เขาไม่รู้ถึงตามความเป็นจริงว่า นีทฺข นีทฺขสมฺหัย นีทฺขนิโร นีทฺขนิโรคามินิปฺปฏิทา บุคคลเป็นจวาลาหากให้ฝนตก แต่ไม่กำรามอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย วาหากให้ฝนตก แต่ไม่กำราม แม้ฉันทใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันทนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเป็นจวาลาหากทั้ง ไม่กำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . เวทลละ ทั้งเขาไม่รู้ถึงตามความเป็นจริงว่า นีทฺข นีทฺขสมฺหัย นีทฺขนิโร นีทฺขนิโรคามินิปฺปฏิทา บุคคลเป็นจวาลาหากทั้ง ไม่กำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย วาหากทั้งไม่กำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันทใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันทนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเป็นจวาลาหากำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . เวทลละ ทั้งเขาไม่รู้ถึงตามความเป็นจริงว่า นีทฺข นีทฺขสมฺหัย นีทฺขนิโร นีทฺขนิโรคามินิปฺปฏิทา บุคคลเป็นจวาลาหากำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย วาหากำรามด้วยให้ฝนตกด้วย แม้ฉันทใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันทนั้น ดุริยกิจทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวาหาก ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

กมภสตร

Page 51

จำพวก ๑ ดงหม้อเต็มปดจำพวก ๑ ดุรภิกษุทั้งหลาย กับคณเป็นดงหม้อเปล่า
ปดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรง
สังขมาธิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนแต่น่าเลื่อมใส แต่เขา
ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นีทกข นีทกขสมถัย นีทกขนิโรธ นีทกขนิโรธ-

จบสูตรที่ ๓

[๑๐๔] ดุกรภิกขุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ

* นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดวงห้วงน้ำตื่นเงาตื่นอย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย ห่วงน้ำตื่นเงาตื่น แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดวงห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาภิภาต และจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตาม ความเป็นจริงว่า นีทกข นีทกขสมถัย นีทกขนิโร นีทกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดวงห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่างนี้แล ดุรภิกษุทั้งหลาย ห่วงน้ำลึกเงาลึก แม้นฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วย ห่วงน้ำ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อัมพสตร

[๑๐๕] ดกรภิกษทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ

Page 52

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

มะม่วงสุกผิวสูกอย่าง ๑ ดุกริกษทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลจุมมะม่วงดิบผิวสูกจำพวก ๑ จุมมะม่วงสุกผิวดิบจำพวก ๑ จุมมะม่วงดิบผิวดิบจำพวก ๑ จุมมะม่วงสุกผิวสูกจำพวก ๑ ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมมะม่วงดิบผิวสูกอย่างไร การก้าว การถ่วง การเหยียด การทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมมะม่วงดิบผิวสูกอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวสูก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมมะม่วงสุกผิวดิบอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมมะม่วงสุกผิวดิบอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมมะม่วงดิบผิวดิบอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมมะม่วงดิบผิวดิบอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมมะม่วงสุกผิวสูกอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ น่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมมะม่วงสุกผิวสูกอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวสูก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

มุสิกาสสูตร

[๑๐๖] XXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX
XXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX

[๑๐๗] ดุกริกษทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ หนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ อยู่แต่ไม่ขุดรูจำพวก ๑ ไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑ ขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑ ดุกริกษทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลจุมหนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ จุมหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูจำพวก ๑ จุมหนูไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑ จุมหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑ ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมหนูขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ กาลา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตก อัปภัตตรม เวทลละ แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมหนูขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย หนูขุดรูแต่ไม่อยู่ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ (ไม่) เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นจุมหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย หนูอยู่แต่ไม่ขุดรู แม้ฉันใด เรากล่าว

๑๑ ข้อ ๑๐๖ ไม่มี ความจริงน่าจะเป็น อุทรหสูตร ๒ สูตร ในข้อ ๑๐๔ และ ๑๐๕ เพราะ

๑๑๑ สหทานมือนั้น ข้อ ๑๐๖ เป็นอัมพสูตร

บุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ เขาไม่-
*ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นจุมหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย หนูไม่ขุดรูไม่อยู่ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจุมหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ ทั้งทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นจุมหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย หนูขุดรูด้วยอยู่ด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
บุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๙

อาสิวิสูตร

[๑๑๐] ดูกุริกษทั้งหลาย อสรพิษ ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นโจน
คือ อสรพิษมีพิษเล่นพิษ ไม่ร้ายจำพวก ๑ มีพิษร้ายพิษไม่เล่นจำพวก ๑ มีพิษ
เล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ มีพิษ ไม่เล่นพิษ ไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกุริกษ
ทั้งหลาย อสรพิษ ๔ จำพวกนี้แล ดูกุริกษทั้งหลาย จินนนั้นเหมือนกัน บุคคล
เปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็น โจน คือ
บุคคลจ้ออสรพิษมีพิษเล่นพิษ ไม่ร้ายจำพวก ๑ จ้ออสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่เล่น
จำพวก ๑ จ้ออสรพิษมีพิษเล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ จ้ออสรพิษมีพิษไม่เล่น
พิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกุริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษเล่นพิษ ไม่
ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขา
นั้นไม่นานเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษเล่นพิษ ไม่ร้ายอย่างนี้แล ดูกุ
ริกษทั้งหลาย อสรพิษมีพิษเล่นพิษ ไม่ร้าย แม้จันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบ
จันนั้น ดูกุริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่เล่นอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนืองๆ ที่เดียว แต่ความโกรธของเขานั้นนาน
เนื่องอยู่นาน ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษร้ายพิษ ไม่เล่นอย่าง
นี้แล ดูกุริกษทั้งหลาย อสรพิษมีพิษร้ายพิษ ไม่เล่น แม้จันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบจันนั้น ดูกุริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษเล่นด้วยมีพิษ
ร้ายด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ และความโกรธ
ของเขานั้นนานเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษเล่นด้วยพิษร้ายด้วยอย่าง
นี้แล ดูกุริกษทั้งหลาย อสรพิษมีพิษเล่นด้วยพิษร้ายด้วย แม้จันใด เรากล่าว
บุคคลนี้เปรียบจันนั้น ดูกุริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษ ไม่เล่น
พิษไม่ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขา
นั้นก็ไม่นานเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นจ้ออสรพิษมีพิษ ไม่เล่นพิษ ไม่ร้ายอย่างนี้แล
ดูกุริกษทั้งหลาย อสรพิษมีพิษ ไม่เล่นพิษ ไม่ร้าย แม้จันใด เรากล่าวบุคคลนี้
เปรียบจันนั้น ดูกุริกษทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบฉาวหวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วาฬกสูตรที่ ๑ ๒. วาฬกสูตรที่ ๒ ๓. กุมภสูตร
๔. อุทกรหสูตร ๖. อัมพสูตร ๗. มุสิกาสสูตร ๘. พลีพทสูตร
๙. รุกขสูตร ๑๐. อาสิวิสูตร ฯ

เกสิวรรคที่ ๒

เกสิสูตร

[๑๑๑] ครั้นนั้นแล สารถิผู้ฝึกม้าชื่อเกสิ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกุริเกสิ ท่านอันใครๆ ก็รู้กันดีแล้วว่าเป็นสารถิ
ผู้ฝึกม้า ก็ท่านฝึกหัดม้าที่ควรฝึกอย่างไร สารถิผู้ฝึกม้าชื่อเกสิกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ฝึกหัดม้าที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง
ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ฯ

พ. ดูกุริเกสิ ถ้าม้าที่ควรฝึกของท่านไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม
ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ท่านจะทำอย่างไรละม่อม ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าม้าที่ควรฝึกของข้าพระองค์ ไม่เข้าถึงการ
ฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ก็ข้ามันเสียเลย
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่าโทษมิใช่คุณอย่าได้มีแก่สกลอาจารย์ของเราเลย
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสารถิฝึกบุรุษชั้นเยี่ยม ก็พระผู้มีพระภาค
ทรงฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไร ฯ

พ. ดูกุริเกสิ เราละ ย่อมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง
ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ดูกุริเกสิ ในวิธีทั้ง ๓ นั้น การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธี
ละม่อม คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ วจิตสุจริตเป็นดังนี้
วิบากแห่งจิตสุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้
เทวดาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีรุนแรง คือกายทุจริต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
เป็นดังนี้ วิชาแห่งกายทวารเป็นดังนี้ วิทวารเป็นดังนี้ วิชาแห่งจิตทวาร
เป็นดังนี้ มโนทวารเป็นดังนี้ วิชาแห่งมโนทวารเป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์
ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีทั้งละม่อมทั้ง
รุนแรง คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิชาแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ กายทวารเป็นดังนี้
วิชาแห่งกายทวารเป็นดังนี้ วิสสุจริตเป็นดังนี้ วิชาแห่งวิสสุจริตเป็นดังนี้
วิทวารเป็นดังนี้ วิชาแห่งวิทวารเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิชาแห่ง
มโนสุจริตเป็นดังนี้ มโนทวารเป็นดังนี้ วิชาแห่งมโนทวารเป็นดังนี้ เทวตา
เป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัย
เป็นดังนี้ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของพระองค์ไม่เข้าถึงการฝึก
ด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง พระผู้มีพระภาค
จะทำอย่างไรกะเขา ฯ

พ. ดูกูเรสิ ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของเราไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม
ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง เราก็ฆ่าเขาเสียเลย ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปาณาติบาต ไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย
ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า ฆ่าเขาเสีย ฯ

พ. จริง เกสิ ปาณาติบาต ไม่สมควรแก่ตถาคต ก็แต่ว่าบุรุษที่ควร
ฝึกใด ย่อมไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อม
ทั้งรุนแรง ตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกนั้นว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้
พรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนก็ย่อมไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน ดูกูเรสิ
ข้อที่ตถาคต ไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้พรหมจารี
ผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลายก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นี่เป็นการฆ่าอย่างดี
ในวินัยของพระอริยะ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควร
ว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้พรหมจารีผู้วิญญูชนก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว
ควรสั่งสอน นั้นเป็นการฆ่าอย่างดีแน่นอน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษีของ
พระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษีของพระองค์แจ่มแจ้งนัก
พระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของ
ที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยห้วงว่า
คนมีจักษุจักเห็นรูปฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค
กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำ
ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑

ชาสูตร

[๑๑๒] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชอาปรภพ
ด้วยองค์ ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชอาปรภพ เป็นม้าต้น ย่อมถึงการนับว่า
เป็นราชพาหนะ องค์ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑
อดทนประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ
ของพระราชอาปรภพด้วยองค์ ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชอาปรภพ
เป็นม้าต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา
ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฉะนั้นเหมือนกันแล
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑ อดทน
ประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควร
ทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปโตทสูตร

[๑๑๓] ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้มีปรากฏ
อยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ พอเห็น
เงาปะกุกก็เข้าก็ยอมสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารถิผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุ
อะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกุริยกษัตริย์ทั้งหลาย ม้าอาชาไนย
ตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๑ มี
ปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะกุกแล้ว
ยอมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวชเลยทีเดียว แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะกุกที่ขมขื่น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
จึงสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารถิ์ผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำเหตอะไรหนอ
เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัว
ในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ
อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะฎัก
แล้วยอมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฎักที่ขมขื่นก็ไม่สลด
ไม่ถึงความสังเวช แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะฎักถึงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวชว่า
วันนี้นายสารถิ์ผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำเหตอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้า
อาชาไนยตัวเจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะฎัก
ก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฎักที่ขมขื่นก็ไม่สลด ไม่ถึง
ความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฎักถึงผิวหนังก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แต่เมื่อ
ถูกแทงด้วยปะฎักถึงกระดูก จึงสังเวช ถึงความสลดว่า วันนี้นายสารถิ์ผู้ฝึกมัจฉา
ให้เราทำเหตอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้า
อาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญ
ที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก
ฉันนั้นเหมือนกัน ๔ จำพวกเป็นโฉน คือ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้
ได้ฟังว่า ในบ้านหรือในที่ใดมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา
เขายอมสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้
โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และ
เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญพอเห็นเงาปะฎักยอมสลด
ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ
นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในที่ใดมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขา
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง เขาจึงสลด ถึงความสังเวช
เพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว
ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา
ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะฎักที่ขมขื่นยอมสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใด
เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนย
ผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๒
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในที่ใดมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง แต่ญาติหรือสาลิหิตของเขา
ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้
สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้ง
ซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัว
เจริญถูกแทงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนย
ผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้
แม้เห็นปานนี้ก็มิ นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่า
ในบ้านหรือในที่ใดมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้
เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง ทั้งญาติหรือสาลิหิตของเขา
ก็ไม่ถึงทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขาเองทีเดียว อันทุกขเวทนาเป็นไปทางสรีระ
กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ถูกต้องแล้ว
เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้วเริ่มตั้งความเพียรไว้โดย
แยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้ง
แทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะฎักถึงกระดูก จึงสลด
ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มิ
นี่เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษ
อาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
จบสูตรที่ ๓
นาคสูตร

[๑๑๔] ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วย
องค์ ๔ ย่อมเป็นช้างควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ
องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เป็นสัตว์
สำเนียง ๑ กำจัดได้ ๑ อุดทน ๑ ไปได้เร็ว ๑ ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ช้าง
ตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์สำเนียงอย่างไร ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ช้าง
ตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ ย่อมเอาใจใสมนสิการถึงเหตุการณ์ที่นาย-
* ความรู้ช้างจะให้กระทำ ที่ตนเคยทำก็ตาม ไม่เคยทำก็ตาม ประมวลเหตุการณ์
ทั้งหมดไว้ด้วยใจ คอยเงี่ยโสตสดับอยู่ ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐ
ของพระราชา เป็นสัตว์สำเนียงอย่างนี้แล ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์กำจัดได้
อย่างไร ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงคราม
แล้ว ย่อมกำจัดช้างบ้าง พลช้างบ้าง ม้าบ้าง พลม้าบ้าง รถบ้าง พลรถบ้าง
พลเดินเท้าบ้าง ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์
กำจัดได้อย่างนี้แล ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างไร
ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้ว
เป็นสัตว์อดทนต่อการประหารด้วยหอก ต่อการประหารด้วยดาบ ต่อการประหาร
ด้วยหหลวง ต่อเสียงระเบ็งซึ่งแซ่แห่งกลอง บัณเฑาะว์และสังข์ ดุริยิกษทั้งหลาย
ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างนี้แล

ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์ไปได้เร็ว
อย่างไร ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาในโลกนี้ นายความรู้ช้าง
จะใช้ไปสุทิดใด ตนจะเคยไปหรือไม่เคยไปก็ตาม ย่อมเป็นสัตว์ไปสุทิดนั้น
เร็วพลันทีเดียว ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์
ไปได้เร็วอย่างนี้แล ดุริยิกษทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบ
ด้วยองค์ ๔ นี้แล ย่อมเป็นสัตว์ควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ถึงการนับว่าเป็น
ราชพาหนะ ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้น
เหมือนกันแล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่
ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
สำเนียง ๑ กำจัดได้ ๑ อุดทน ๑ ไปได้ ๑ ดุริยิกษทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้
สำเนียงอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จดจำ กระทำธรรมวินัยอันพระศาสดา
ประกาศแล้ว ทรงแสดงอยู่ ไว้ในใจ ประมวลธรรมวินัยทั้งปวงไว้ด้วยใจ
เงี่ยโสตลงสดับธรรม ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สำเนียงอย่างนี้แล ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งกามวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ
ให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งพยาบาทวิตก อัน
บังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อม
บรรเทาซึ่งวิหิงสชาติก อันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี
ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งธรรมอันเป็นบาปอกุศล อันบังเกิดขึ้นแล้ว
กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้
อย่างนี้แล ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว ความระหายนะ สัมผัสแห่ง
เหลือบยุบ ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้ไม่ปรกติดอดทนต่อคำกล่าว
อันหยาบคาย ร้ายกาจ ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ต่อทุกขเวทนาเป็นไปทางสรีระ กล้าแข็ง
เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ดุริยิกษทั้งหลาย
ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างนี้แล ฯ

ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทิศใด
ที่ตนไม่เคยไป โดยกาลนานนี้ คือ ความระจับสังขารทั้งปวง ความสละคืน
อุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับ นิพพาน เป็นผู้
ไปสุทิดนั้นได้เร็ว ดุริยิกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แล ดุริยิกษทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของ
ต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มี

นานญอื่นยังไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฐานสูตร

[๑๑๕] ดุริการิกษทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ในเหตุ ๔ ประการนั้น เหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่าไม่ควรทำโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ ย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุที่เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ดุริการิกษทั้งหลาย เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ในเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ พึงทราบคนพาลและบัณฑิตได้ ในเพราะกำลังของบุรุษ ในเพราะความเพียรของบุรุษ ในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ดังนี้ เขาย่อมไม่กระทำเหตุนี้ เหตุนี้อันเขาไม่กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้ เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนี้ เหตุนี้อันเขากระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย แม้ในเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย พึงทราบคนพาลและบัณฑิต ในเพราะกำลังของบุรุษ ในเพราะความเพียรของบุรุษ ในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนี้ เหตุนี้อันเขาไม่กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย เหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ที่เดียว คือ ย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และโดยเหตุที่เมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ที่เดียว ดุริการิกษทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปมาทสูตร

[๑๑๖] ดุริการิกษทั้งหลาย ควรทำความไม่ประมาทโดยฐานะ ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละกายทุจริต จงเจริญกายสุจริต และอย่าประมาทในการละกายทุจริตและการเจริญกายสุจิตนั้น จงละวจีทุจริต จงเจริญวจีสุจริต และอย่าประมาทในการละวจีทุจริตและการเจริญวจีสุจิตนั้น จงละมโนทุจริต จงเจริญมโนสุจริต และอย่าประมาทในการละมโนทุจริตและการเจริญมโนสุจิตนั้น จงละมิจฉาทิฐิ จงเจริญสัมมาทิฐิ และอย่าประมาทในการละมิจฉาทิฐิและการเจริญสัมมาทิฐินั้น ดุริการิกษทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต ละมิจฉาทิฐิ เจริญสัมมาทิฐิได้แล้ว ในกาลนั้น เธอย่อมไม่กลัวต่อความตาย อันจะมีในภายหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

อาริกขสูตร

[๑๑๗] ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมการเกตน ในฐานะ ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมการเกตนว่า จิตของเรายากำหนดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ๑ จิตของเรายำขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ จิตของเรายำหลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ จิตของเรายำมัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดุริการิกษ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

*ทั้งหลาย ในกาลใดแล จิตของภิกษุไม่กำหนดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เพราะปราศจากความกำหนด จิตของภิกษุไม่ขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง เพราะปราศจากความขัดเคือง จิตของภิกษุไม่หลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง เพราะปราศจากความหลง จิตของภิกษุไม่มัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เพราะปราศจากความมัวเมา ในกาลนั้น เธอย่อมไม่หวาดเสียว ไม่หวั่น ไม่ไหว ไม่ถึงความสะดุ้ง และย่อมไม่ไปแม้เพราะเหตุแห่งถ้อยคำของสมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังเขปนิยสูตร

[๑๑๘] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกัลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้ ๔ แห่งเป็นไฉน คือ สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกัลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติ ณ ที่นี้ ๑ พระ-

*ตถาคตตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตทรงประกาศธรรมจักร อำนวยอดิเยยม ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกัลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

ภยสูตรที่ ๑

[๑๑๙] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ขาดภัย ๑ ขราภัย ๑ พยาธิภัย ๑ มรณภัย ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๐] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ อัคคีภัย ๑ อหกภัย ๑ ราชภัย ๑ โจรภัย ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเกสิวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เกสิสูตร ๒. ขวสูตร ๓. ปโตทสูตร ๔. นาคสูตร ๕. ฐานสูตร
๖. อัปมาทสูตร ๗. อารักขสูตร ๘. สังเขปนิยสูตร ๙. ภยสูตรที่ ๑
๑๐. ภยสูตรที่ ๒ ฯ

ภยวรรคที่ ๓

ภยสูตรที่ ๑

[๑๒๑] ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ภย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ อัตตานาพาทภัย ภยเกิดแต่การตีเตียนตนเอง ๑ ปรานาพาทภัย ภยเกิดแต่ผู้อื่นตีเตียน ๑ ทัณพาทภัย ภยเกิดแต่อาญา ๑ ทุกติภัย ภยเกิดแต่ทุกติ ๑ ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กิ้อัตตานาพาทภัย เป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ไฉนตัวเราจะไม่พึงตีเตียนเราโดยศีลได้เล่า ดังนี้ เขากลับต่อภยเกิดแต่การตีเตียนตัวเอง จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวาจทุจริต บำเพ็ญวาจสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมรักษาทนให้บริสุทธิ์ นี่เรียกว่าอัตตานาพาทภัย ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ปรานาพาทภัยเป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ไฉนคนอื่นจะไม่พึงตีเตียนเราโดยศีลได้เล่า ดังนี้ เขากลับต่อภยเกิดแต่คนอื่นตีเตียน จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวาจทุจริต บำเพ็ญวาจสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมรักษาทนให้บริสุทธิ์ นี่เรียกว่าปรานาพาทภัย ฯ

ดูกุรภิกษุทั้งหลาย ก็ทัณพาทภัยเป็นไฉน ดูกุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นเจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้ามาลงกรรมกรรมต่างๆ คือโบยด้วยแส้บ้าง เฝียนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยตะบองสั้นบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง ลงกรรมกรรมวิธีหม้อเคียวน้ำส้มบ้าง ลงกรรมกรรมวิธีขอดสังข์บ้าง ลงกรรมกรรมวิธีปากราหูบ้าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตูกกนิบาต

ลงกรรมกรณวิธีมัลลไฟบ้าง ลงกรรมกรณวิธีคมมือบ้าง ลงกรรมกรณวิธีรื้อสาย
บ้าง ลงกรรมกรณวิธีนุ่งเปลือกไม้บ้าง ลงกรรมกรณวิธียืนกวางบ้าง ลงกรรมกรณ
วิธีเหยื่อเกี่ยวเบ็ดบ้าง ลงกรรมกรณวิธีเหวี่ยงขลุ่ยบ้าง ลงกรรมกรณวิธีแปร่ง
เสบบ้าง ลงกรรมกรณวิธีถางเวียนบ้าง ลงกรรมกรณวิธีตั้งฟางบ้าง รวดด้วยน้ำมัน
กำลังเดือดบ้าง ให้สุนัขกัดบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งเป็นบ้าง ตัดศีรษะด้วย
ดาบบ้าง บุคคลนั้นจึงมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้า
มาลงกรรมกรณต่างๆ คือ โปยด้วยแส้บ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เพราะ
เหตุแห่งกรรมอันลามกเห็นปานใด ถ้าเราจะพึงทำกรรมอันลามกเห็นปานนั้นบ้าง
เจ้านายจะพึงจับเราไปลงกรรมกรณต่างๆ เห็นปานนั้น คือ โปยด้วยแส้บ้าง ฯลฯ
ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เขากลัวต่อภัยคืออาญา ไม่กล้าฉกชิงทรัพย์ของผู้อื่น
นี้เรียกว่าทัณฑภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทศกัณฐ์เป็นโจน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคน
ในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิชาของกายทุจริต ในกายหน้า ชั่วร้าย
วิชาของวจีทุจริต ในกายหน้า ชั่วร้าย วิชาของมโนทุจริต ในกายหน้า ชั่วร้าย
ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริต
ด้วยใจ ชื่อนั้นอะไรเล่า เมื่อกายแตกตายไป เราจะพึงเข้าถึงอบาย ทุกติ
วินิบาต นรก เขากลัวต่อทศกัณฐ์ ย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ย่อม
ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมบริหาร
ตนให้หมดจดได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทศกัณฐ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย
๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ คนผู้ลงน้ำจะพึงหวังได้
๔ ประการเป็นโจน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจระเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัย
คือปลาฉลาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล คนผู้ลงน้ำพึงหวังได้
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ กลบตรบางคนในโลกนี้ ผู้ออกมาขเป็น
บรรพชิตด้วยศรัทธา ในธรรมวินัยนี้พึงหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการ
เป็นโจน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจระเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัยคือปลาฉลาม ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือคลื่นเป็นโจน กลบตรบางคนในโลกนี้ ออกมาขเป็น
บรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า
แม้โจนการกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ เรอบวชอย่างนั้นแล้ว
เพื่อนสพรหมจารีตักเตือน สั่งสอนว่า ท่านพึงก้าวไปอย่างนี้ พึงถอยกลับอย่างนี้
พึงแลดูอย่างนี้ พึงเหลียวดูอย่างนี้ พึงคู้เข้าอย่างนี้ พึงเหยียดออกอย่างนี้
พึงทรงสังฆาฏี บาตรและจีวรอย่างนี้ เรื่อย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์
มีแต่จะตักเตือนสั่งสอนผู้อื่น ก็ภิกษุเหล่านี้ครวญครวญหลานของเรา สำคัญเราว่า
ควรตักเตือนสั่งสอน เราโกรธเคืองแค้นใจ บอกคืนสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า
เป็นผู้กลัวต่อภัยคือคลื่น บอกคืนสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยคือคลื่นนี้
เป็นชื่อแห่งความโกรธและความแค้นใจ นี้เรียกว่าภัยคือคลื่น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือจระเข้เป็นโจน กลบตรบางคนในโลกนี้
ออกมาขเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ เชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้โจน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เรอบวชอย่างนั้นแล้ว เพื่อนสพรหมจารีตักเตือนสั่งสอนว่า สิ่งนี้เรอควรเคียว
สิ่งนี้ไม่ควรเคียว สิ่งนี้ควรบริโภค สิ่งนี้ไม่ควรบริโภค สิ่งนี้ควรลุ่ม สิ่งนี้
ไม่ควรลุ่ม สิ่งนี้ควรดื่ม สิ่งนี้ไม่ควรดื่ม ของเป็นกัปปิยะเรอควรเคียว ของเป็น
อกัปปิยะเรอไม่ควรเคียว ของเป็นกัปปิยะเรอควรบริโภค ของเป็นอกัปปิยะเรอ
ไม่ควรบริโภค ของเป็นกัปปิยะเรอควรลุ่ม ของเป็นอกัปปิยะเรอไม่ควรลุ่ม
ของเป็นกัปปิยะเรอควรดื่ม ของเป็นอกัปปิยะเรอไม่ควรดื่ม เรอควรเคียวในกาล
เรอไม่ควรเคียวในวิกาล เรอควรบริโภคในกาล เรอไม่ควรบริโภคในวิกาล เรอ
ควรลุ่มในกาล เรอไม่ควรลุ่มในวิกาล เรอควรดื่มในกาล เรอไม่ควรดื่มในวิกาล
เรอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ ปรารภนาสิ่งใดก็เคียวสิ่งนั้น ไม่
ปรารภนาสิ่งใดก็ไม่เคียวสิ่งนั้น ปรารภนาสิ่งใดก็บริโภคสิ่งนั้น ไม่ปรารภนา
สิ่งใดก็ไม่บริโภคสิ่งนั้น ปรารภนาสิ่งใดก็ลุ่มสิ่งนั้น ไม่ปรารภนาสิ่งใดก็ไม่ลุ่ม
สิ่งนั้น ปรารภนาสิ่งใดก็ดื่มสิ่งนั้น ไม่ปรารภนาสิ่งใดก็ไม่ดื่มสิ่งนั้น ย่อมเคียว
สิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอย่างกัปปิยะบ้าง ย่อมบริโภคสิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
สิ่งที่ไม่เป็นอกัปปิยะบ้าง ย่อมลืมนั่นสิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง
ย่อมลืมนั่นสิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง ย่อมลืมในกาลบ้าง ใน
วิกาลบ้าง ย่อมบริโศกในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง ย่อมลืมนั่นในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง
ย่อมลืมนั่นในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง ถูหบดีผู้มีศรัทธาย่อมถวายของควรถวาย หรือ
ของควรบริโศกแม้ใด อันประณีต ในกลางวัน ในเวลาวิกาลแก่เราทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านี้ ย่อมกระทำเหมือนหนึ่งปิดปากแม่ในของเหล่านั้น เธอโกรธเคือง
แค้นใจ บอกคินลิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภิกษุคือจระเข้แล เป็นชื่อ
แห่งความเป็นผู้เห็นแก่ท้อง นี้เรียกว่าภิกษุคือจระเข้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุคือน้ำวนเป็นโฉน กลบุตรบางคนในโลกนี้
ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้โฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เรอบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน
หรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นถูลหบดี
ในบ้านหรือนิคมนั้น เพียบพร้อมบำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ เธอคิดอย่างนี้ว่า
เมื่อก่อนเราเป็นถูลหบดีเพียบพร้อม บำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ ก็โศกสมบัติ
ในสกุลของเราเมื่อบริโศก เราอาจจะบริโศกโศกทั้งหลายและทำบุญได้ ถ้า
กระไรเราพึงบอกคินลิกขาลาเพศ แล้วบริโศกโศกทั้งหลายและทำบุญเถิด เธอ
ย่อมบอกคินลิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กลัวต่อภิกษุคือน้ำวน บอกคินลิกขาลา
เพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภิกษุคือน้ำวนนี้ เป็นชื่อของกามคุณ ๕ นี้เรียกว่า
ภิกษุคือน้ำวน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุคือปลาจลลามเป็นโฉน กลบุตรบางคนในโลกนี้
ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์
เป็นเบื้องหน้า แม้โฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ
เรอบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้าน
หรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคาม
ในบ้านหรือนิคมนั้น นุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย รากะยอมรบกวานจิต
ของเธอ เพราะเห็นมาตุคามนุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย เธอมีจิต
อันรากะรบกวาน ย่อมบอกคินลิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กลัวต่อภิกษุ
คือปลาจลลาม บอกคินลิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภิกษุคือปลาจลลามนี้
เป็นชื่อของมาตุคาม นี้เรียกว่า ภิกษุคือปลาจลลาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ๔
ประการนี้แล กลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ใน
ธรรมวินัยนี้ จะพึงหวังได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

ฉานสูตรที่ ๑

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บุคคลนั้น
พอใจ ขอบใจปฐมฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยปฐมฌานนั้น ตั้งอยู่ใน
ปฐมฌานนั้น น้อมใจไปในปฐมฌานนั้น อยู่จนคั่นด้วยปฐมฌานนั้น ไม่เสื่อม
เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ปุถุชนดำรงอยู่
ในชั้นพรหมกายิกานั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่า
นั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวก
ของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหมนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุ
ของเทวดาเหล่านั้นทั้งหมดให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับ
ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อับติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใส
แห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์
สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ขอบใจตติยฌานนั้น
และถึงความปลื้มใจด้วยตติยฌานนั้น ตั้งอยู่ในตติยฌานนั้น น้อมใจไปใน
ตติยฌานนั้น อยู่จนคั่นด้วยตติยฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้า
ถึงความ เป็นสหายของเทวดาพวกอากัสสระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็น
ประมาณอายุของเทวดาเหล่าอากัสสระ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอากัสสระ ตราบเท่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึง
นรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรง
อยู่ในชั้นอาภิสสระนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดา
เหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็น
ความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
คือในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตตติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลาย
สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มียุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บุคคลนั้นพอใจ
ชอบใจตติยฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยตติยฌานนั้น ตั้งอยู่ในตติยฌานนั้น
น้อมใจไปในตติยฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยตติยฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุกทินะหะ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ๔ กัป
เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุกทินะหะ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นสุกทินะหะนั้น
ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อม
เข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค
ดำรงอยู่ในชั้นสุกทินะหะนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดา
เหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่แล
เป็นความพิเศษ ผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้
สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตตตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มี
สุข เพราะละสขละทุกข์และดับโสมนัสโหมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุ
ให้สติบริสุทธิ์อยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจจตตถฌานนั้น และถึงความปลื้มใจ
ด้วยจตตถฌานนั้น ตั้งอยู่ในจตตถฌานนั้น น้อมใจไปในจตตถฌานนั้น อยู่จน
คุ้นด้วยจตตถฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย
ของเทวดาเหล่าหิปปละหะ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของ
เทวดาเหล่าหิปปละหะ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นเวหิปปละหะนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยัง
ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิด
ดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นเวหิ-
*ผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไป
แล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นความพิเศษผิด
แผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อ
คติ อุบัติมีอยู่ ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

ฉานสูตรที่ ๒

[๑๒๔] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สัจจจากกม สัจจจากอกุศล
ธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณอันใด มีอยู่ในปฐมฌานนั้น บุคคลนั้นพิจารณา
เห็นธรรมเหล่านั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหวัผิ
เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็น
ของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ไชยตน บุคคลนั้นเมื่อตายไป
ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดุริยภิกษุทั้งหลาย ความ
อุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุตตติยฌาน ฯลฯ บรรลุต
ตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสขละทุกข์และ
ดับโสมนัสโหมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณอันใด มีอยู่ในจตตถฌานนั้น บุคคลนั้นย่อม
พิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
ดังโรค เป็นดังหวัผิ เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียน
เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ไชยตน
บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดุริ
ยภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔
จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

เมตตาสสูตรที่ ๑

[๑๒๕] ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔ จำพวกเป็นโจน ดุรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วย เมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจเมตตาตามนั้น และถึงความปลื้มใจด้วย เมตตาตามนั้น ยับยั้งอยู่ในเมตตาตามนั้น น้อมใจไปในเมตตาตามนั้น อยู่จนคุ้น ด้วยเมตตาตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาลละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ เทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดา เหล่าพรหมกายิกา ปุณฺชนดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยัง ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิด ดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหม กายิกานั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ ุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณาแผ่ไป ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วย กรุณาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจกรุณาตามนั้น และถึงความปลื้มใจด้วย กรุณาตามนั้น ยับยั้งอยู่ในกรุณาตามนั้น น้อมใจไปในกรุณาตามนั้น อยู่จน คุ้นด้วยกรุณาตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาลละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ เทวดาเหล่าอภิสสระ ดุรภิกษุทั้งหลาย ๒ ก็เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่า อภิสสระ ปุณฺชนดำรงอยู่ในชั้นอภิสสระนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุ ทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอภิสสระนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อม ปรินิพพานในภพนั้นเอง ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ ุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมฤตดาแผ่ไป ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบ ด้วยมฤตดาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้น พพอใจ ชอบใจมฤตตามานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยมฤตดา-
*ตามนั้น ยับยั้งอยู่ในมฤตตามานนั้น น้อมใจไปในมฤตตามานนั้นอยู่จนคุ้นด้วยมฤตดา ตามนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาลละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่า สุกกิณะ ดุรภิกษุทั้งหลาย ๔ ก็เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุกกิณะ ปุณฺชนดำรงอยู่ในชั้นสุกกิณะนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของ เทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นสุกกิณะนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยัง ประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้น เอง ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ ได้สดับกับปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ ุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไป ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบ ด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจอุเบกขามากนั้น และถึงความปลื้มใจด้วย อุเบกขามากนั้น ยับยั้งอยู่ในอุเบกขามากนั้น น้อมใจไปในอุเบกขามากนั้น อยู่จน คุ้นด้วยอุเบกขามากนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาลละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ เทวดาชั้นเวฬุผละ ดุรภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ ก็เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่า เวฬุผละ ปุณฺชนดำรงอยู่ในเวฬุผละนั้น トラบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมด ของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปตวิสัย บ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นเวฬุผละนั้น トラบเท่าตลอด อายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานใน ภพนั้นเอง ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกันระหว่างอริย-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
*สาวกผู้ได้สดับกับปฤชณผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ดุริการิกษทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

เมตตาสสูตรที่ ๒

[๑๒๖] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบ
ด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ทิศสี่เหมือนกัน ตามนัยนี้
ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุก
สถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้
ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด
มีอยู่ในเมตตาตามานั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังห้วงไฟ เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก
เป็นของเบียดเบียน เป็นของ ไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า
เป็นของไม่ใชตน บุคคลนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา
เหล่าสุทธาวาส ดุริการิกษทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปฤชณ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณา . . . ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมุติตา . . . ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไป
ตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศสาม ทิศสี่เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้อง
ล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจ
ประกอบด้วยอุเบกขานั่นไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร
ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด มีอยู่
ในอุเบกขานั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังห้วงไฟ เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก
เป็นของเบียดเบียน เป็นของ ไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า
เป็นของไม่ใชตน บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา
เหล่าสุทธาวาส ดุริการิกษทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปฤชณ ดุริ
การิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

อัจฉริยสูตรที่ ๑

[๑๒๗] ดุริการิกษทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการย่อมปรากฏ
เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการเป็นโจน
ดุริการิกษทั้งหลาย เมื่อใด พระโพธิสัตว์จุติจากชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ เสด็จ
ลงสูตรภพพระมารดา เมื่อนั้น แสงสว่างอันโอฬารหาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏใน
โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แมในโลกันตริกนรกอัน
โล่งโกลน ไม่มีอะไรปิดบัง มีดมิดมองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และ
พระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอันยิ่ง หา
ประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแมในโลกันตริกนรกนั้น ล่วงเทวานุภาพของเทวดา
ทั้งหลาย แมพวกสัตว์ที่เกิดในนรกนั้น ย่อมจำกันและกันได้ด้วยแสงสว่างนั้นว่า
ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม่สัตว์เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม่ใช่มีแต่เรา) ดุริ
การิกษทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความ
ปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสพจาก
กรรมพระมารดา ฯลฯ ดุริการิกษทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๒
ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯลฯ
ดุริการิกษทั้งหลาย นี่เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะ
ความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตประกาศอนตรธรรมจักร เมื่อนั้น
แสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทวา-

*อนุภาพของเทวดาทั้งหลาย แมในโลกันตริกนรกอันโล่งโกลน ไม่มีอะไรปิดบัง มีดมิด
มองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจ
มากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแมใน
โลกันตริกนรกนั้น ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แมพวกสัตว์ที่เกิดในนรก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
นั้น ย่อมจำกันและกันได้ด้วยแสงสว่างนั้นว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม่สัตร
เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม่ใช่มีแต่เรา) ดุริยทุกขทั้งหลาย นี่เป็นความอัครรย
ไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๗

อจฺฉริยสูตรที่ ๒

[๑๒๘] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการ
เป็นไฉน ดุริยทุกขทั้งหลาย หมุสัตรผู้มีอาลัย (คือกามคุณ) เป็นที่รินรมย์
ยินดีในอาลัย บันเทิงในอาลัย เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันหาความอาลัยมิได้
อยู่ หมุสัตรนั้นย่อมฟังด้วยดี เจียสโตสลับ ตั้งจิตเพื่อบรรลุถึง ดุริยทุกข
ทั้งหลาย นี่เป็นความอัครรยไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏ
แห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย หมุสัตรผู้มีมานะ (ความถือตัว) เป็นที่รินรมย์ ยินดี
ในมานะ บันเทิงในมานะ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามมานะ
อยู่ หมุสัตรนั้นย่อมฟังด้วยดี เจียสโตสลับ ตั้งจิตเพื่อบรรลุถึง ดุริยทุกข
ทั้งหลาย นี่เป็นความอัครรยไม่เคยมีข้อที่ ๒ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย หมุสัตรผู้มีความไม่สงบเป็นที่รินรมย์ ยินดีแล้วใน
ความไม่สงบ บันเทิงในความไม่สงบ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันกระทำความ
สงบอยู่ หมุสัตรนั้นย่อมฟังด้วยดี เจียสโตสลับ ตั้งจิตเพื่อบรรลุถึง ดุริยทุกข
ทั้งหลาย นี่เป็นความอัครรยไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏ
แห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย หมุสัตรผู้ตกอยู่ในอวิชชา เป็นผู้มืด ฤกอวิชชารัต
รังไร เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามอวิชชาอยู่ หมุสัตรนั้น
ย่อมฟังด้วยดี เจียสโตสลับ ตั้งจิตเพื่อบรรลุถึง ดุริยทุกขทั้งหลาย นี่เป็นความ
อัครรยไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันต-
* สัมมาสัมพุทธเจ้า ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อม
ปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๘

อจฺฉริยสูตรที่ ๓

[๑๒๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ใน
เพราะพระอานนท์ ๔ ประการเป็นไฉน ดุริยทุกขทั้งหลาย ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไป
เพื่อเห็นอานนท์ ภิกษุบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าว
ธรรมในบริษัทนั้น ภิกษุบริษัทนั้น ย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น ภิกษุบริษัท
นั้นเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้หนึ่ง ฯ

ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ . . . ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ . . . ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ อุบาสกบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดี
แม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในบริษัทนั้น อุบาสกบริษัทนั้นย่อมมีใจ
ยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น อุบาสกบริษัทนั้นเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้หนึ่ง
ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้แล ในเพราะ
พระอานนท์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

อจฺฉริยสูตรที่ ๔

[๑๓๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ใน
เพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ประการเป็นไฉน ดุริยทุกขทั้งหลาย ถ้าชัตติย-

* บริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ชัตติยบริษัทนั้นย่อมมีพระทัยยินดีแม้ด้วย
การเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรงในที่ประชุมชน ชัตติยบริษัทนั้นย่อมมี
พระทัยยินดี แม้ด้วยพระดำรัส ชัตติยบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อ้อมเลย ถ้าพระเจ้า
จักรพรรดิทรงนั่งเสวย ฯ

ถ้าพราหมณ์บริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ . . . ฯ

ถ้ากฤตติยบริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ . . . ฯ

ถ้าสมณบริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ สมณบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดี
แม้ด้วยการเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรงในที่ประชุมชน สมณบริษัท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
นั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยพระดำรัส สมณบริษัทนั้นย่อมเป็นผู้ไม่อिमเลย ถ้าพระ
เจ้าจักรพรรดิทรงนิ่งเสีย ดุริการิกษทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการ
นี้แล ในเพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการ ในเพราะพระอาณนที่
จันนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็น อาณนที่
ภิกษุบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอาณนที่กล่าวธรรมในที่ประชุมนั้น
ภิกษุบริษัทย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว ภิกษุบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อिमเลย ถ้าอาณนที่
นั่งอยู่ ฯ

ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอาณนที่ . . . ฯ

ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอาณนที่ . . . ฯ

ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอาณนที่ อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดี
แม้ด้วยการเห็น ถ้าอาณนที่กล่าวธรรมในที่ประชุมนั้น อุบาสิกาบริษัทย่อมมีใจ
ยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว อุบาสิกาบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อिमเลย ถ้าอาณนที่นั่งอยู่
ดุริการิกษทั้งหลาย ความอัครรยไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ในเพราะพระอาณนที่ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภยวรรคที่ ๓

ปกคลวรรคที่ ๔

[๑๓๑] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น ไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคย-
*สังโยชนไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน
อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ แต่ยังละสังโยชน
อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ ละสังโยชน
อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพ
ไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ ละสังโยชนอัน
เป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลจำพวกไหน ยังละโอรัมภาคยสังโยชนไม่ได้
ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อ
ให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระสกทาคามิ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลนี้แล ยังละ
โอรัมภาคยสังโยชนไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละ
สังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ แต่ยัง
ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อ
ให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้มีกระแสนในเบื้องบน ไปสู่อณิฏฐภพ ดุริ-

*กษทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ แต่ยังละสังโยชนอันเป็น
ปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคยสังโยชนได้
ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อ
ให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้อนัตราปริณิพพายี ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล
นี้แล ละโอรัมภาคยสังโยชนได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้
แต่ยังละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคยสังโยชนได้
ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้
ภพได้ คือ พระอรหันตชินาสพ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคย-

*สังโยชนได้ ละสังโยชนอันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชนอันเป็น
ปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่
ในโลก ฯ

[๑๓๒] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น ไฉน คือ บุคคลผู้ฉลาดผูกไม่ฉลาดแก้ ๑ ฉลาดแก้ไม่ฉลาดผูก ๑
ฉลาดทั้งผูกฉลาดทั้งแก้ ๑ ไม่ฉลาดทั้งผูกไม่ฉลาดทั้งแก้ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๓] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็น ไฉน คือ อุคฆฏัตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง ๑
วิปจิตถุญญ ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น ๑ เนยยะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ผู้พองแ่งนำได้ ๑ ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างไร ๑ ดุกริกษทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๕] ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ไม่ใช่ดำรงชีพ
ด้วยผลของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของกรรม ไม่ใช่ดำรงชีพด้วย
ผลของความหมั่น ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ทั้งดำรงชีพด้วยผล
ของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่นก็ไม่ใช่ ดำรงชีพด้วยผลของ
กรรมก็ไม่ใช่ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๕] ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลผู้มีโทษ ๑ บุคคลผู้มากด้วยโทษ ๑ บุคคล
ผู้มิโทษน้อย ๑ บุคคลผู้หาโทษมิได้ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มิโทษ
อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันมิโทษ เป็น
ผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันมิโทษ เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันมิโทษ ดุกริกษ
ทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มิโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มากด้วยโทษอย่างไร
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม
อันมิโทษเป็นส่วนมาก ที่หาโทษมิได้เป็นส่วนน้อย ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล
เป็นผู้มากด้วยโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มิโทษน้อยอย่างไร บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันไม่มีโทษ
เป็นส่วนมาก ที่มีโทษเป็นส่วนน้อย ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มิโทษน้อย
อย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบ
ด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันหาโทษมิได้ ดุกริกษทั้งหลาย
บุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๖] ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่กระทำให้
บริบูรณ์ในศีล ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา
อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แต่ไม่กระทำให้
บริบูรณ์ในสมาธิ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ แต่ไม่กระทำให้บริบูรณ์
ในปัญญา อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำให้
บริบูรณ์ในสมาธิ กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล
๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๗] ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่หนัก
ในศีล ไม่มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่
หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้หนัก
ในศีล มีศีลเป็นใหญ่ แต่เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่
เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่
แต่เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่
เป็นผู้หนักในปัญญา มีปัญญาเป็นใหญ่ ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล
มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๘] ดุกริกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลมีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออก ๑ มีกายยังไม่ออก
มีจิตออกไปแล้ว ๑ มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วย ๑ มีกายออกไป
แล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วย ๑ ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไป
แล้ว มีจิตยังไม่ออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสงัด
คือ ป่าและราวป่า เขาตริกถึงกามวิตกบ้าง ตริกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตริกถึงวิหิงสา
วิตกบ้าง ในเสนาสนะนั้น ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้ว
มีจิตยังไม่ออกอย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไป
มีจิตออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือ
ป่าและราวป่า เขาตริกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อพยาบาทวิตกบ้าง อวิหิงสวิตกบ้าง
ในที่นั้น ดุกริกษทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไป มีจิตออกไปแล้ว
อย่างนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออก
ด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

เขตรีกถึงกามวิตกบ้าง ตรีกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตรีกถึงวิหิงสชาติกบ้าง
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วยอย่างนี้แล
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้ว
ด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสัจจ คือ ปาและราวปา
เขตรีกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อพยาบาทวิตกบ้าง อวิหิงสชาติกบ้าง ในเสนาสนะ
นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วย
อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นโฉน
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ กล่าวธรรมน้อยและไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ธรรมกถึก
เห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่ง
ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมน้อยและประกอบด้วยประโยชน์
ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้
ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเป็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคน
ในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมมาก แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็น
ผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับ
ว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้
ย่อมกล่าวธรรมมากและประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์
และมีโทษประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึก
สำหรับบริษัทเห็นปานนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักพูด ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นโฉน
นักพูดย่อมจำนนโดยอรรถ แต่ไม่จำนนโดยพยัญชนะก็มี นักพูดจำนนโดย
พยัญชนะแต่ไม่จำนนโดยอรรถก็มี นักพูดจำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มี
นักพูดไม่จำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักพูด
๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ประกอบด้วยปฏิสัมมกทา ๔
พึงถึงความจำนนโดยอรรถหรือโดยพยัญชนะ นี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ฯ

จบปคคลวรรคที่ ๔

อาภาววรรคที่ ๕

[๑๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโฉน
คือ แสงสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ แสงสว่างแห่งไฟ ๑
แสงสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการนี้ แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโฉน
คือ รัศมีแห่งพระจันทร์ ๑ รัศมีแห่งพระอาทิตย์ ๑ รัศมีแห่งไฟ ๑ รัศมี
แห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บรรดารัศมี ๔ ประการนี้ รัศมีแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโฉน
คือ ความสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ ความสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความสว่าง
แห่งไฟ ๑ ความสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการ
นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความสว่าง ๔ ประการนี้ ความสว่างแห่ง
ปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอกาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโฉน
คือ โอกาสแห่งพระจันทร์ ๑ โอกาสแห่งพระอาทิตย์ ๑ โอกาสแห่งไฟ ๑
โอกาสแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอกาส ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย บรรดาโอกาส ๔ ประการนี้ โอกาสแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความโพล่ง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโฉน
คือ ความโพล่งแห่งพระจันทร์ ๑ ความโพล่งแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความโพล่ง
แห่งไฟ ๑ ความโพล่งแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความโพล่ง ๔ ประการ
นี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความโพล่ง ๔ ประการนี้ ความโพล่งแห่ง
ปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ กาล ๔ เป็นโฉน คือ การฟัง
ธรรมตามกาล ๑ การสนทนาธรรมตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑ การพิจารณา
ตามกาล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้แล ฯ

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ
ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ กาล ๔ เป็นโฉน
คือ การฟังธรรมตามกาล ๑ การสนทนาตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
การพิจารณาตามกาล ๑ กาล ๔ นี้แล อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดย
ชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อฝนเม็ดใหญ่
ตกบนภูเขา น้ำไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธารและห้วยให้เต็ม
ชอกเขา ลำธารและห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว
ย่อมยังบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว
ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังสมุทรสาครให้เต็ม
แม่น้ำในใจ กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ
ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ จันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๑๔๘] ดุริยทุกขทั้งหลาย วชิหุจริต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พุดเทจ ๑ พุดส่อเสียด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพื่อเจ้อ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย
วชิหุจริต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๔๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย วชิสุจริต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พุดจริง ๑ พุดไม่ส่อเสียด ๑ พุดอ่อนหวาน ๑ พุดด้วยปัญญา ๑
ดุริยทุกขทั้งหลาย วชิสุจริต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ สีสสาระ ๑ สมาริสาระ ๑ ปัญญาสาระ ๑ วิมุตติสาระ ๑ ดุริยทุกข
ทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาภาววรรคที่ ๔
จบตติยปิณฑาสก

จตุตถปิณฑาสก
อินทริยวรรคที่ ๑

[๑๕๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย อินทริย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ อินทริยคือศรัทธา ๑ อินทริยคือวิริยะ ๑ อินทริยคือสมาธิ ๑ อินทริย
คือปัญญา ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย อินทริย ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๒] ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือศรัทธา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือปัญญา ๑
ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๓] ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือปัญญา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑
พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๔] ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือสติ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑ พละคือ
การสงเคราะห์ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๕] ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ พละคือการพิจารณาหาทาง ๑ พละคือการบำเพ็ญ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษ
มิได้ ๑ พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๖] ดุริยทุกขทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้ ๔ ประการ
เป็นไฉน ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏฏ์ตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจ
นับได้ว่า เท้านี้ปี เท้านี้ร้อยปี เท้านี้พันปี หรือเท้านี้แสนปี ดุริยทุกข
ทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏฏ์ตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า
เท้านี้ปี เท้านี้ร้อยปี เท้านี้พันปี หรือเท้านี้แสนปี ดุริยทุกขทั้งหลาย
เมื่อใด วิวัฏฏ์ตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า เท้านี้ปี เท้านี้ร้อยปี
เท้านี้พันปี หรือเท้านี้แสนปี ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อใด วิวัฏฏ์ตั้งอยู่
เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า เท้านี้ปี เท้านี้ร้อยปี เท้านี้พันปี หรือเท้านี้
แสนปี ดุริยทุกขทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๗] ดุริยทุกขทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน
คือโรคทางกาย ๑ โรคทางใจ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ปฏิญาณความ
ไม่มีโรคด้วยโรคทางกาย ตลอดปีหนึ่งมีปรากฏ ผู้ปฏิญาณความ ไม่มีโรคตลอด
๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง
๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคแม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง มีปรากฏ
ดุริยทุกขทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครุหนึ่ง
สัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก เว้นจากพระชินาสพ ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน
ดุริยทุกขทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักมาก เป็นผู้คับแค้น ไม่สันโดษ
ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ตามมีตามได้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ภิกษุหนึ่งเมื่อเป็นผู้มกมาก มีความคับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต
เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ตามมีตามได้แล้ว ย่อมตั้งความปรารถนา
ลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะและความสรรเสริญ ภิกษุหนึ่ง
จึงเดิน ขวนขวาย พยายามเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภ สักการะและความ
สรรเสริญ เธอเข้าไปหาตระกูลทั้งหลายเพื่อให้เขานับถือ ย่อมนั่ง [ในตระกูล]
เพื่อให้เขานับถือ พุทธธรรมเพื่อให้เขานับถือ กลั่นเอจจาละปัสสาวะเพื่อให้
เขานับถือ ดุริการิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้แล ดุริการิกษุ
ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่เป็นผู้มี
ความมกมาก มีจิตคับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลาน
ปัจจัยเภสัชบริวาร จักไม่ตั้งความปรารถนาลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้
ลาภสักการะและความสรรเสริญ จักไม่วิ่งเต้น จักไม่ขวนขวาย จักไม่พยายาม
เพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะ และความสรรเสริญ จักเป็น
ผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบายต่อสัมผัสแห่งเหลือบ บุง ลม แดดและ
สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคายร้ายแรงต่างๆ เราจักเป็น
ผู้อดกลั้นต่อเวทนาทางสรีระที่บังเกิดขึ้น อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน
ไม่เป็นที่ชื่นชม ไม่เป็นที่พอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดุริการิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๑๕๘] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดุริการิกษุ
ทั้งหลายผู้มีอายุ ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวว่า ดุริการิกษุผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม
พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อม
เสื่อมจากกุตลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่าเป็นความเสื่อม ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะ ใพบูลย์ ๑
ความเป็นผู้มีโทสะ ใพบูลย์ ๑ ความเป็นผู้มีโมหะ ใพบูลย์ ๑ และไม่มีปัญญากิจยก้าว
ไปในฐานะ และฐานะอันลึกซึ้ง ๑ ดุริการิกษุผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็น
ภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความ
ตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อมเสื่อมจากกุตลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่
ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม ดุริการิกษุผู้มีอายุทั้งหลาย
ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน
ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุตลธรรมทั้งหลาย การมี
ธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ธรรม
๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะเบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโทสะ
เบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโมหะเบาบาง ๑ และมีปัญญากิจยก้าวไปในฐานะ
และฐานะอันลึกซึ้ง ๑ ดุริการิกษุผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือ
ภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจ
ในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุตลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้
พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ฯ

[๑๕๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมือง
โกสัมพี ครั้นนั้นแล ภิกษุณีรูปหนึ่งเรียกบรุษคนหนึ่งมาว่า บรุษผู้เจริญ พ่อจงมา
พ่อจงเข้าไปหาพระผู้เป็นเจ้าอานนท จงไหว้เท้าพระผู้เป็นเจ้าอานนทด้วยเศียรเกล้า
ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก นางยอมไหว้เท้าของพระผู้เป็นเจ้าอานนทด้วยเศียรเกล้า และพ่อ
จงกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท
จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั้น ยังสำนักของภิกษุณีนั้นด้วยเถิด
บรุษนั้นรับคำภิกษุณีนั้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ อุทิศแล้วนั่ง
ณ ที่ควารข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบเรียนท่านพระอานนทว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
ภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก นางยอมไหว้เท้าของพระผู้เป็น
เจ้าอานนทด้วยเศียรเกล้า และกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส
ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนทจงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั้น ยังสำนักของ
นางภิกษุณีด้วยเถิด ท่านพระอานนทรับคำด้วยดุษณีภาพ ครั้นนั้นแล ท่านพระ
อานนทคร่อมผ้าในเวลาเช้า ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณี
ภิกษุณีนั้นได้เห็นท่านพระอานนท มาแต่ไกลแล้ว จึงนอนคลุมผ้า ตลอดศีรษะ
อยู่บนเตียง ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนทเข้าไปหาภิกษุณีนั้น แล้วนั่งบนอาสนะ
ที่แต่งตั้งไว้ ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุณีนั้นว่า ดุริการิกษุผู้มีอายุนี้เกิดขึ้นด้วย
อาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหา
แล้วพึงละตัณหาเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

กายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย การละเมถุน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
เสตมมาต ๑- ดุรณ้องหญิง ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัย
อาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดุรณ้องหญิง

๔๑ การฆ่ากิเลสด้วยอริยมรรค

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว บริโภคอาหาร ไม่บริโภค
เพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อประเทืองผิว ไม่บริโภคเพื่อประดับ
บริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป เพื่อระงับความ
หิวกระหาย เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า ด้วยการบริโภคนี้
เรจักกำจัดเวทนาเก่าได้ด้วย และจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้เกิด ความดำเนินไป
ได้ ความไม่มีโทษ และความผาสุก จักมีแก่เรา สมัยต่อมา ภิกษุนั้นอาศัยอาหาร
แล้วละอาหารเสียได้ ดุรณ้องหญิง คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร
อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดุรณ้องหญิง
ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละตัณหาเสีย
ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดุรณ้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุ
ข้อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาริบัติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอคิด
อย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ แม้เรจักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาริบัติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ ดังนี้ สมัยต่อมา เธออาศัยตัณหาแล้วละตัณหาเสียได้ ดุรณ้องหญิง
คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละเสีย ดังนี้
เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดุรณ้องหญิง ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ
อาศัยมานะ แล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดุรณ้องหญิง
ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุข้อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาริบัติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุ
ข้อนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาริบัติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ ไฉนเรา
จักกระทำไม่ได้ สมัยต่อมา เธออาศัยมานะแล้วย่อมละมานะเสียเอง ดุรณ้องหญิง
คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้
เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดุรณ้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย
การละเมถุนพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เสตมมาต ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุณีนั้นลุกขึ้นจากเตียง กระทำผ้าอุตราสงค์เจียรนยาข้าง
หนึ่ง หมอบลงแทบเท้าของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า แล้วกล่าวกะท่าน
พระอานนทว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ดิฉันเป็นคนพาล เป็นคนหลง
ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนทจงยกโทษแก่ดิฉันซึ่งได้
กระทำอย่างนี้ เพื่อสำรวมต่อไป ท่านพระอานนทกล่าวว่า เอาเถื่อน้องหญิง
เธอเป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว เมื่อเธอซึ่งได้ทำ
อย่างนี้ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม เราย่อมยกโทษให้เธอ
ดุรณ้องหญิง การเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวม
ต่อไป นี่เป็นความเจริญ ในวินัยของพระอริยะ ฯ

[๑๖๐] ดุรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรง
อยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็น
อันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข
แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดุรภิกษุทั้งหลาย ก็พระสุคตเป็นไฉน
ตถาคตอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อม
ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว
เป็นผู้จำแนกธรรม ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่คือพระสุคต ดุรภิกษุทั้งหลาย
กิริยานัยของพระสุคตเป็นไฉน พระสุคตนั้นย่อมทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง
พยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ดุรภิกษุทั้งหลาย นี่คือนัยของพระสุคต
ดุรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไป
เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดุรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อน
เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาผิดลำดับ ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิด
เมื่อรรณแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิด ย่อมมีนัยผิดไปด้วย ดุริการิกษทั้งหลาย
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเสื่อมสฺยแห่งพระ
สัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมอันทำให้
เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน ไม่รับคำพราสอนโดยเคารพ ดุริการิกษทั้งหลาย
นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเสื่อมสฺยแห่งพระ
สัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษเหล่าใดเป็นพหุสฺต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมคฺติกา ริกษนั้นไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อริกษ
เหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมมีรากขาดสฺย ไม่มีที่พึ่งอาศัย ดุริการิกษ
ทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเสื่อม
สฺยแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้มักมาก มีความ
ประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวลง ทอดฺระในวิเวก ไม่ปรารภความ
เพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรม
ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมุ่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างริกษเหล่านั้น แม้ชน
ผู้เกิดมาภายหลังนั้น ก็เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าใน
การก้าวลง ทอดฺระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ดุริการิกษ
ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความ
เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น
เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย ริกษในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอัน
เรียนกันมาดี ด้วยบทและพยัญชนะอันตั้งไว้ดี เมื่อรรณแห่งบทและพยัญชนะ
ที่ตั้งไว้ดี ย่อมมีนัยดีไปด้วย ดุริการิกษทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็น
ไป เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสฺยแห่ง
พระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมอันทำให้เป็น
ผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน รับคำพราสอนโดยเคารพ ดุริการิกษทั้งหลาย นี่เป็น
ธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความ
ไม่เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษเหล่าใดเป็นพหุสฺต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมคฺติกา ริกษเหล่านั้นบอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อริกษ
เหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมไม่ขาดมุลเดิม ยังมีที่พึ่งอาศัย ดุริการิกษ
ทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน
เพื่อความไม่เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ริกษทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้ไม่มักมาก
ไม่ประพฤติย่อหย่อน ทอดฺระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความ
เพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรม
ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมุ่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างริกษเหล่านั้น
แม้หมุ่ชนผู้เกิดมาภายหลังเหล่านั้น ก็เป็นผู้ไม่มักมาก ไม่ประพฤติย่อหย่อน
ทอดฺระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรม
ที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง
ดุริการิกษทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความ
ไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ดุริการิกษทั้งหลาย
ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความ ไม่พินเพื่อน
เพื่อความไม่เสื่อมสฺยแห่งพระสัทธรรม ฯ

จบอินทริยวรรคที่ ๑

ปฏิปทาวรรคที่ ๒

[๑๖๑] ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ทุกขาปฏิปทา ทนฺธวคฺคิยา ปฏิตัลลปากทังรู้ได้ช้า ๑ ทุกขาปฏิปทา ขิปปา-
* ภิญญา ปฏิตัลลปากทังรู้ได้เร็ว ๑ สฺขาปฏิปทา ทนฺธวคฺคิยา ปฏิติสสะวค
ทังรู้ได้ช้า ๑ สฺขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิติสสะวคทังรู้ได้เร็ว ๑ ดุริการิกษ-

*ทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๒] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ๑ ทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นคนมีราคะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมบรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะได้ช้า เพราะอินทรีย์ ๕ เหล่านี้อ่อน ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นผู้มีราคะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติไม่เป็นคนมีราคะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีโมหะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมได้บรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติชิปปาภิณฑาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นผู้มีราคะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่ราคะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโทสะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โทสะเนื่องๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโมหะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โศกสนั่นเกิดแต่โมหะเนื่องๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะได้ฉับพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสุขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๓] ดุริยภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ๑ ทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ๑ สุขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ๑ ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าเป็นของปฏิกูล มีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่าไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง อนึ่ง มรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในกายใน เธอเข้าไปอาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอได้บรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณฑา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม . . . แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอได้บรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิบัติชิปปาภิณฑา ฯ

ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิบัติทันทธาภิณฑาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มิวตกวิจารณ์ มีปิตี และสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปิตีและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ เป็นผู้มฤคเบาขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปิตี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
สิ้นไป บรรลุตตยิฆณที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ใดนิมานนี้เป็นผู้มี
อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข ดังนี้ บรรลุตตตถณอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข
เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติ
บริสุทธิ์อยู่ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา
hiri โอตัมปะ วิริยะ ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ
ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอบรรลุลक्षणพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า
เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขปฏิบัติทา-
*ทันธาภิญา *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็สุขปฏิบัติทาชิปาภิญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ สังคจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมณาน ฯลฯ บรรลุตตยิฆณ ฯลฯ บรรลุ
ตตยิฆณ ฯลฯ บรรลุตตตถณ ฯลฯ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ
๕ ประการนี้ คือ สัทธา hiri โอตัมปะ วิริยะ ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้
คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอยอมได้บรรล
ุณพิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า
ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขปฏิบัติทาชิปาภิญา ดุริยกิจทั้งหลาย
ปฏิบัติทา ๔ ประการนี้แล *

[๑๖๔] ดุริยกิจทั้งหลาย ปฏิบัติทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติขมใจ ๑ การปฏิบัติ
ระงับ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เขาตา ย่อมดาตอบ เขาซึ่งโกรธ ย่อมซึ่งโกรธตอบ เขาทุ้มเถียง ย่อม
ทุ้มเถียงตอบ นี้เรียกว่าการปฏิบัติไม่อดทน *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เขาตา ไม่ดาตอบ เขาซึ่งโกรธ ไม่ซึ่งโกรธตอบ เขาทุ้มเถียง ไม่ทุ้มเถียงตอบ
นี้เรียกว่าการปฏิบัติอดทน *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติขมใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อ
สාරวมจักขุณทรีย์ที่เมื่อไม่สාරวมแล้ว จะพึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล
คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษากุศลจักขุณทรีย์ ย่อมถึงความสාරวม
ในจักขุณทรีย์ พึงเสี่ยงด้วยหุ . . . คมกลืนด้วยจุมก . . . ล้มรสด้วยลิ้น . . .
ถูกต้องโงฐฐัพพะด้วยกาย . . . รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิมิต
ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสාරวมมโนณทรีย์ที่เมื่อไม่สාරวมแล้ว จะพึง
เป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อม
รักษามโนณทรีย์ ย่อมถึงความสාරวมในมโนณทรีย์ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า
การปฏิบัติขมใจ *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ระงับไป
กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่ง
พยาบาทวิตก . . . วิหิงสาวิตก . . . ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งธรรม
อันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไป กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี
ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ ดุริยกิจทั้งหลาย ปฏิบัติทา ๔
ประการนี้แล *

[๑๖๕] ดุริยกิจทั้งหลาย ปฏิบัติทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติขมใจ ๑ การปฏิบัติ
ระงับ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้ไม่อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระบาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม
แดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคาย ร้ายแรง เป็นผู้ไม่
อดทนต่อทุกข์เวทนาทางกายอันเกิดขึ้นแล้ว กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่าชื่นใจ
ไม่น่าพอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่า การปฏิบัติ
ไม่อดทน *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน ฯลฯ ดุริยกิจทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติ
อดทน *

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็การปฏิบัติขมใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เห็นรูปด้วยจักขุ . . . พึงเสี่ยงด้วยหุ . . . สูดกลืนด้วยจุมก . . . ล้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องโงฐฐัพพะ
ด้วยกาย . . . รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดย
อนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสාරวมมโนณทรีย์ที่เมื่อไม่สාරวมแล้ว จะพึงเป็นเหตุ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิขณาและโหมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษา
มนินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ดุริการิกษทั้งหลาย นี้เรียกว่า
การปฏิบัติขมใจ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นโจน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้ระงับไป กระทำ
ให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งพยาบาทวิตก
... วิหิงสชาติก ... ธรรมอันเป็นบาปอกุศล ที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไป
กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ดุริการิกษทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ
ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๖] ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นโจน
คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณญา ๑ ทุกขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา ๑ สุขาปฏิบัติท-

* ทันทธาภิณญา ๑ สุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย ในปฏิบัติ
๔ ประการนี้ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณญา บัณฑิตกล่าวว่า เลวโดยส่วนทั้งสอง
ทีเดียว คือ กล่าววาลาเลวแม่ด้วยการปฏิบัติลำบาก กล่าววาลาเลวแม่ด้วยการรู้ช้า
ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่าเลวโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ทุกขา-

* ปฏิปทาติปปาภิณญา บัณฑิตกล่าวว่าเลวเพราะปฏิบัติลำบาก สุขาปฏิบัติทันท
ธาภิณญา บัณฑิตกล่าวว่าเลวเพราะรู้ได้ช้า สุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา บัณฑิตกล่าว
ว่าประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ กล่าววาลาประณีตแม่ด้วยการปฏิบัติสะดวก
กล่าววาลาประณีตแม่ด้วยการรู้ได้เร็ว ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่า
ประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ดุริการิกษทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้
ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดุริการิกษผู้มีอายุโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔
ประการนี้ ๔ ประการเป็นโจน คือ ทุกขาปฏิบัติทันทธาภิณญา ๑ ทุกขาปฏิบัติ
ทาทิปปาภิณญา ๑ สุขาปฏิบัติทันทธาภิณญา ๑ สุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา ๑ ดุริ
การิกษผู้มีอายุ ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของท่าน
หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิบัติ
ข้อไหน ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ดุริการิกษผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิปทา ๔
ประการนี้ ฯลฯ บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ
ทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยทุกขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา ฯ

[๑๖๘] ครั้นนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร
ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดุริ
การิกษผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ... ดุริการิกษผู้มีอายุ บรรดา
ปฏิบัติ ๔ ประการนี้ จิตของท่านหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่น
ด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิบัติข้อไหน ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดุริการิกษผู้มี
อายุโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ... ดุริการิกษผู้มีอายุ บรรดาปฏิบัติ
๔ ประการนี้ จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน
เพราะอาศัยสุขาปฏิบัติทาทิปปาภิณญา ฯ

[๑๖๙] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
๔ จำพวกเป็นโจน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสังฆาปริณิพพายี
จะปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบันทีเดียว บางคนเมื่อกายแตก
จึงเป็นสังฆาปริณิพพายี บางคนเป็นอสังฆาปริณิพพายี จะปรินิพพานด้วย
ไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบัน บางคนเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังฆา
ปริณิพพายี ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสังฆาปริณิพพายีในปัจจุบันอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าปฏิกุ
ล มีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่าไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังฆาทั้งปวงว่าไม่เที่ยง
และมรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในภายใน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระ-

* เสขะ ๕ ประการนี้อยู่ คือ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ ปัญญา ทั้งอินทรีย์
๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์
ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอย่อมเป็นสังฆาปริณิพพายีในปัจจุบันทีเดียว เพราะ
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลเป็นสังฆาปริณิพพายี
ในปัจจุบันอย่างนั้นแล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสังฆาปริณิพพายีอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม ฯลฯ อินทรีย์ ๕ ประการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
คือ สัทธินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ . . . ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตก
จึงเป็นอสสังขารปรินิพพาน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดุริยทุกขทั้งหลาย
บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นอสสังขารปรินิพพานอย่างนี้แล ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นอสสังขารปรินิพพานในปัจจุบันอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน
ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตตถฌาน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระ-

*เสขะ ๕ ประการนี้ คือ ศรัทธา . . . ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ
สัทธินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอเป็นอสสังขาร
ปรินิพพานในปัจจุบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดุริยทุกขทั้งหลาย
บุคคลเป็นอสสังขารปรินิพพานในปัจจุบันอย่างนี้แล ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นอสสังขารปรินิพพานอย่างไร
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน
ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตตถฌาน ฯลฯ แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้
คือ สัทธินทรีย์ . . . ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตก
จึงเป็นอสสังขารปรินิพพาน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดุริยทุกขทั้งหลาย
บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นอสสังขารปรินิพพาน อย่างนี้แล ดุริยทุกขทั้งหลาย
บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมือง-

*โกสัมพี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนทเฝ้าภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโสภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนทแล้ว ท่านพระอานนทได้กล่าวว่า ดุริยอาวุโส
ทั้งหลาย บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรล
อรหัตในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ โดยประการที่พึงประสงค์ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง
ในบรรดามรรค ๔ ประการนี้ มรรค ๔ เป็นโณ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เจริญวิปัสสนามีสมณะเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอเจริญวิปัสสนามีสมณะเป็นเบื้องหน้า
มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ ย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ
เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชนทั้งหลายได้ อนุสัยย่อม-

*สิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญสมณะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอ
เจริญสมณะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ
ย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น
ย่อมละสังโยชนทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญสมณะและวิปัสสนาคบคู่กันไป เมื่อเธอ
เจริญสมณะและวิปัสสนาคบคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละ
สังโยชนทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ใจของภิกษุปราศจากอุทธัจจะในธรรม สมัยนั้น จิตนั้น
ย่อมตั้งมั่น สงบ ณ ภายใน เป็นจิตเกิดดวงเดียว ตั้งมั่นอยู่ มรรคย่อมเกิดขึ้นแก่เธอ
เธอย่อมเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำ
ให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชนทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ดุริยอาวุโส
ทั้งหลาย บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรลอรหัต
ในสำนักของเรา ด้วยมรรค ๔ ประการนี้ โดยประการที่พึงประสงค์ หรืออย่างใด
อย่างหนึ่ง บรรดามรรค ๔ ประการนี้ ฯ

จบปฏิบัติทวารรคที่ ๒

สัญญาเจตนียวารรคที่ ๓

[๑๓๑] ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อกายมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น
เพราะกายสัญญาเจตนา ๑- เป็นเหตุ หรือเมื่อวาจา มีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น
เพราะวาจสัญญาเจตนา ๒- เป็นเหตุ หรือเมื่อใจมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะ
มโนสัญญาเจตนา ๓- เป็นเหตุ อีกอย่างหนึ่ง เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย บุคคลย่อม
ปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งกายสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน
เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น หรือบุคคลรู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร
อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคลย่อมปรุงแต่งวจสังขารอันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งวจสังขาร
ของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

รู้สึกตัวย่อมปรุปรุแต่งจิสฺสขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือ
บุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุปรุแต่งจิสฺสขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง
บุคคลย่อมปรุปรุแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง
หรือบุคคลอื่นย่อมปรุปรุแต่งมโนสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน
เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคลรู้สึกตัวย่อมปรุปรุแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัย
ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัวย่อมปรุปรุแต่งมโนสังขารอันเป็น
ปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชชาติดตามไปแล้วใน
ธรรมเหล่านี้ แต่เพราะอวิชชานั้นแลดับโดยสාරอกไม่เหลือ ภายอันเป็นปัจจัย
ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ย่อมไม่มี วาจา . . . ใจ . . . เขต . . . วัตถุ

. . . อายุตนะ . . . อธิกรณอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น

ย่อมไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนเป็นไป ไม่ใช่สัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นไป

๑. ความจงใจทางกาย ๒. ความจงใจทางวาจา ๓. ความจงใจทางใจ
ก็มี ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นไป ไม่ใช่สัญญาเจตนาของตนเป็นไป
ก็มี ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนด้วย สัญญาเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปก็มี
ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนก็มี ไม่ใช่สัญญาเจตนาของผู้อื่นก็มีใช่เป็นไปก็มี ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ทูลถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยยอนี้ ข้าพระองค์ทราบชัด
เนื้อความโดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดาความได้อัตภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัตภาพ
ที่สัญญาเจตนาของตนเป็นไป มีใช่สัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นไปนี้ คือ การจัด
จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญญาเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัตภาพ
ที่สัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นไป มีใช่สัญญาเจตนาของตนเป็นไปนี้ คือ การจัด
จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพ
ที่สัญญาเจตนาของตนด้วย สัญญาเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปนี้ คือ การจัดจาก
กายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญญาเจตนาของตนและสัญญาเจตนาผู้อื่นเป็นเหตุ
ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนเป็นไปก็มีใช่ สัญญาเจตนาของผู้อื่นเป็นไปก็มีใช่
จะพึงเห็นเหตุดาทั้งหลายด้วยอัตภาพนั้นเป็นไฉน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร พึงเห็นเหตุดาทั้งหลายผู้เข้าถึงแนวสัญญานาสัญญาตนะ
ด้วยอัตภาพนั้น ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้
สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จิตจากกายนั้นแล้วเป็นอาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่าง
นี้ อนึ่ง อะไรเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จิตจากกายนั้น
แล้วเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน
ไม่ได้ แต่เขาบรรลแนวสัญญานาสัญญาตนะในปัจจุบัน บุคคลนั้นชอบใจ ยินดี
และถึงความปลื้มใจด้วยแนวสัญญานาสัญญาตนะนั้น ยับยังอยู่ในแนวสัญญานา-

* นาสัญญาตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคั่นในแนวสัญญานาสัญญาตนะนั้น ไม่เสื่อม
เมื่อทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นแนวสัญญานา-

* สัญญาตนภพ เขาจัดจากชั้นนั้นแล้วย่อมเป็นอนาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่าง
นี้ ดูกรสารีบุตร อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชนได้แล้ว
เขาบรรลแนวสัญญานาสัญญาตนะ ในปัจจุบัน บุคคลนั้นชอบใจ ยินดี และถึง
ความปลื้มใจ ด้วยแนวสัญญานาสัญญาตนะนั้น ยับยังในแนวสัญญานา-

* สัญญาตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคั่นในแนวสัญญานาสัญญาตนะนั้น ไม่เสื่อม
เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นแนวสัญญานา-

* นาสัญญาตนภพ เขาจัดจากชั้นนั้นแล้ว ย่อมเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็น
เป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลก
นี้ จิตจากกายนั้นแล้วเป็นอาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ อนึ่ง นี่เป็นเหตุ
เป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จิตจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามี
ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

[๑๗๒] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร
อาวุโสภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตร
ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน ก็ได้กระทำให้แจ้ง
อรรถปฏิสัมมิตาโดยเป็นส่วนตัว โดยจำแนก เราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง
เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่งอรรถปฏิสัมมิตานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแล
พึงมีความสงสัยหรือความเคลือบแคลง ผู้นั้นพึงถามเรา เราพึงพยากรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
พระศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงฉลาดด้วยดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะ
หน้าของเราทั้งหลาย เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน กระทำให้แจ้งธรรมปฏิสัมภิทา
... นิรุติปฏิสัมภิทา ... ปฏิภาณปฏิสัมภิทา โดยเป็นส่วน โดยจำแนก
เราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่ง
ปฏิภาณปฏิสัมภิทานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแลพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง
ผู้นั้น พึงถามเรา เราพึงพยากรณ์ พระศาสดาของเราทั้งหลายทรงฉลาดด้วยดี
ในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย ฯ

[๑๓๓] ครั้นนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึง
ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส
เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ อะไร อันมียูหรือ ท่าน
พระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูด้วย ไม่มีมียูด้วยหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูกิมีไซ้ ไม่มีมียูกิมีไซ้หรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่ากล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอก
ไม่เหลือ อะไร อันมียูหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่าง
นั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่ากล่าวอย่างนั้น ผม
ถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ อะไร
อันมียูด้วย ไม่มีมียูด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น
ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ อะไร
อันมียูกิมีไซ้ ไม่มีมียูกิมีไซ้หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่าง
นั้น ดูกรอาวุโส ก็เนื้อความแห่งคำตามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ฯ

สา. ดูกรอาวุโส เมื่อกกล่าวว่า เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอก
ไม่เหลือ อะไร อันมียูหรือ ... ไม่มีมียูหรือ ... มียูด้วย ไม่มีมียูด้วย
หรือ ... มียูกิมีไซ้ ไม่มีมียูกิมีไซ้หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เน้นซ้ำให้เน้นซ้ำ
ผัสสาตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปัญจธรรมก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ปัญจ
ธรรมยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสาตนะ ๖ ก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ดูกรอาวุโส
เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ ปัญจธรรมก็ดับ
สงบระงับ ฯ

[๑๓๔] ครั้นนั้นแล ท่านพระอนนทะเข้าไปหาท่านพระมหาโกฏฐิตะถึงที่
อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโกฏฐิตะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน
ไปแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะ
ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ อะไร
อยู่หรือ ท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูหรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูด้วย ไม่มีมียูด้วยหรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูกิมีไซ้ ไม่มีมียูกิมีไซ้หรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ผมถามว่า เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ
อะไร อันมียูหรือ ท่านกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า
ดูกรอาวุโส เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ อะไร อัน
หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส
เพราะผัสสาตนะ ๖ ดับสนิทโดยสอรอกไม่เหลือ อะไร อันมียูด้วย

อยู่ด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรอาวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า อาวโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ อะไรๆ อันมีอยู่ก็มีไซ้ ไม่มีอยู่ก็มีไซ้หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรอาวโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ดุรอาวโส ก็เนื้อความแห่งคำตามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ๖

ม. อาวโส เมื่อกล่าวว่า เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอก ไม่เหลือ อะไรๆ อันมีอยู่หรือ . . . ไม่มีอยู่หรือ . . . มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ . . . มีอยู่ก็มีไซ้ ไม่มีอยู่ก็มีไซ้หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เนิ่นช้าให้เนิ่นช้า ผัสสายตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปัญจธรรมก็ดำเนินไปเพียงนั้น ปัญจธรรมยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสายตนะ ๖ ก็ดำเนินไปเพียงนั้น ดุรอาวโส เพราะ ผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสාරอกไม่เหลือ ปัญจธรรมก็ดับสนิท สงบระงับ ๖

[๑๓๕] ครั้นนั้นแล ท่านพระอุปวานเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดุรอาวโส บุคคล กระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชาหรือหนอ ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ๖

อ. ดุรอาวโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจระณะหรือ ๖

สา. ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ๖

อ. ดุรอาวโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชาและจระณะหรือ ๖

สา. ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ๖

อ. ดุรอาวโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์อื่นจากวิชาและจระณะหรือ ๖

สา. ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ๖

อ. ผมถามว่า ดุรอาวโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ ด้วยวิชาหรือ ท่านกล่าวว่า ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ผมถามว่า ดุรอาวโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจระณะหรือ . . . ด้วยวิชาและจระณะหรือ . . . อื่นจากวิชาและจระณะหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดุรอาวโส ไม่ใช่ออย่างนั้น ดุรอาวโส ก็บุคคล กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้อย่างไรเล่า ๖

สา. ดุรอาวโส ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาแล้ว ไชร์ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดได้ด้วยจระณะแล้ว ไชร์ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาและจระณะ ไชร์ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้นอกจากวิชาและจระณะ ไชร์ ปุถุชนก็จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะปุถุชนเว้นจากวิชาและจระณะ ดุรอาวโส บุคคลผู้มีจระณะวิบัติย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง บุคคลผู้มีจระณะสมบูรณ์จึงรู้จึงเห็นตามความเป็นจริง ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ๖

[๑๓๖] ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธาเมื่อปรารภนาโดยชอบ พึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเถิด ดุรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรา ดุรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบ พึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระเขมาภิกษุณี และพระอุบลวรรณาภิกษุณีเถิด ดุรภิกษุทั้งหลาย เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณีนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ดุรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบ พึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด ดุรภิกษุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งอุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา ดุรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อปรารภนาโดยชอบ พึงปรารภนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นนางชชุตราอุบาสิกา และนางเวฬุกัณฐิกินันทมารดาเถิด ดุรภิกษุทั้งหลาย นางชชุตราอุบาสิกา และนางเวฬุกัณฐิกินันทมารดาเป็นตราชู เป็นประมาณของอุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ๖

[๑๓๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดุรราหุล ปฐวีธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี ปฐวีธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าปฐวีธาตุเท่านั้น พึงเห็นปฐวีธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเหือนหายในปฐวีธาตุ ย่อมคลายกำหนดในปฐวีธาตุ ดุรราหุล อาไปธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อาไปธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าอาไปธาตุเท่านั้น พึง

เห็นอาโปธาตุนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของตน เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในอาโปธาตุ ย่อมคลายกำหนดในอาโปธาตุ ดุจราหู เทโชธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี เทโชธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าเตโชธาตุเท่านั้น ฟังเห็นเตโชธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในเตโชธาตุ ย่อมคลายกำหนดในเตโชธาตุ ดุจราหู วาโยธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี วาโยธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าวาโยธาตุเท่านั้น ฟังเห็นวาโยธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในวาโยธาตุ ย่อมคลายกำหนดในวาโยธาตุ ดุจราหู เพราะเหตุที่ภิกษุพิจารณาเห็นว่ามิใช่ตัวตน ไม่เนื่องในตน ในธาตุ ๔ นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดตัณหาได้แล้ว รื้อถอนสังโยชน์เสียได้ กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้วเพราะละมานะได้โดยชอบ ฯ

[๑๓๘] ดุจภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็น โฉน ดุจภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมนสิการสักกายนิโรธ (ความดับสักกายะ คือ วิญญูอันเป็นไปในภูมิ ๓) เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือเปื้อนยางเหนียวจับกิ่งไม้ มือของเขานั้นพึงจับติดกิ่ง ไม้อยู่ แม้ฉนใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉนั้นเหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือหมดจذبกิ่งไม้ มือของเขานั้นไม่พึงจับติดอยู่ที่กิ่ง ไม้ แม้ฉนใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉนั้นเหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโต-

*วิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา บ่อน้ำใหญ่คับได้หลายปี คนพึงปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นเสีย และเปิดทางไหลออกไว้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้ บ่อน้ำใหญ่นั้นก็ไม่พึงหวังที่จะมีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉนใด ภิกษุบรรลุเจโต-

*วิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เธอย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นพึงหวังได้การทำลายอวิชชา บ่อน้ำ-

*ใหญ่คับได้หลายปี คนพึงเปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นไว้ และเปิดทางไหลออกเสีย ทั้งฝนก็ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้ บ่อน้ำใหญ่นั้นก็พึงหวังที่จะมีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉนใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ภิกษุนั้นย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา ดุจภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดุจธวาลุ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

*สาริปตร อะโรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่
ปรินิพพานในปัจจุบัน ท่านพระสาริปตรตอบว่า ดูกุราวุโสอานนท์ สัตว์
ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นีหานิภาคิยสัญญา (สัญญา
ฝ่ายเสื่อม) นีฐิติภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายดำรงอยู่) นีวิเสสภาคิยสัญญา
(สัญญาฝ่ายวิเศษ) นีนีพเพรภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายชำระกิเลส) ดูกุราวุโส
อานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพาน
ในปัจจุบัน ฯ

อา. ดูกุราวุโสสาริปตร ก็อะไรเล่าเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

สา. ดูกุราวุโสอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมทราบชัดตามความ
เป็นจริงว่า นีหานิภาคิยสัญญา นีฐิติภาคิยสัญญา นีวิเสสภาคิยสัญญา
นีนีพเพรภาคิยสัญญา ดูกุราวุโสอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์
บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

[๑๔๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ใกล้
โกณฑกร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุรภิกษุ
ทั้งหลาย เราจักแสดงมหาประเทศ ๔ นี้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เรา
จักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย กัมมาประเทศ ๔ เป็นโณ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าว
อย่างนี้ว่า ดูกุราวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้
มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น
ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร
พึงสอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย
บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้
ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มิใช่คำของพระผู้มีพระภาคอรหันต-

*สัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ ภิกษุนี้นับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงฟังคำนี้เสียทีเดียว
อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกุราวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา
ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำ-

*สั่งสอนของพระศาสดา ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึง
คัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี
แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร
สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันได้ในพระสูตร
สอบสวนกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้
มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และภิกษุนี้นับมาดีแล้ว ดูกุรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๑ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า สงมฺยในอาวาสชื่อโน้น
พร้อมทั้งพระเถระพร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะ
หน้าสงมฺยนั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา
ดูกุรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น
ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบ
สวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและ
พยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้ในพระวินัย
ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่มิใช่คำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัม-

*พุทธเจ้าแน่แท้ และสงมฺยนั้นนับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงฟังคำนี้เสียทีเดียว อนึ่ง
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า สงมฺยในอาวาสชื่อโน้น พร้อมทั้งพระเถระ
พร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงมฺยนั้นว่า
นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกุรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบท
และพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย
ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น
เทียบเคียงกันได้ในพระสูตร สอบสวนกันได้ในพระวินัย ข้อนี้พึงลงสันนิษฐาน
ได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และสงมฺยนั้นนับมา
ดีแล้ว ดูกุรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๒ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นพระเถระมาก
ด้วยกันอยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหูสูตร ชำนาญในนิกาย ๑- ทรงธรรม ทรงวินัย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมา รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้น . . . ข้าพเจ้าได้
สดับมา รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำ
สั่งสอนของพระศาสดา ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย ไม่พึงยินดี ไม่พึงคิดคำน
ถาคกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึง
เทียบเคียงในพระสูตร สอดสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร
สอดสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ ในพระสูตร
@๑. นิกาย ๕ คือ ทิมนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย
สอดสวนกันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้
มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระเหล่านั้นรับ
มาดีแล้ว ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๓ เธอทั้งหลายพึงทรง
จำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระรูปหนึ่ง
อยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหุสูตร ชำนาญในนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรง
มาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้น . . . ข้าพเจ้าได้
สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็น
คำสั่งสอนของพระศาสดา ดุริยภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย ไม่พึงยินดี ไม่พึง
คิดคำนถาคกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี
แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร สอดสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงใน
พระสูตร สอดสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ ใน
พระสูตร สอดสวนกันได้ ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี่เป็นคำ
ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระ
รูปนั้นรับมาดีแล้ว ดุริยภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาประเทศข้อที่ ๔ เธอทั้งหลาย
พึงทรงจำไว้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย มหาประเทศ ๔ นี้แล ฯ

จบสังยุตตนีวารรคที่ ๓

โยธาชีววรรคที่ ๔

[๑๘๑] ดุริยภิกษุทั้งหลาย นักรบประกอบด้วยองค์ ๔ จึงเป็นผู้ควรแก่
พระราชา เป็นผู้ควรที่พระราชาชื้อสอย ย่อมถึงซึ่งการนับว่าเป็นอังกาพยพของ
พระราชชาติเดียว องค์ ๔ เป็นโฉน คือ นักรบในโลกนี้เป็นผู้ฉลาด ๑ เป็นผู้ยิง
ได้ไกล ๑ เป็นผู้ยิงได้เร็ว ๑ ทำลายข้าศึกหมู่มากได้ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย
นักรบประกอบด้วยองค์ ๔ เหล่านี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่พระราชา เป็นผู้ควรที่
พระราชาชื้อสอย ย่อมถึงซึ่งการนับว่าเป็นอังกาพยพของพระราชชาติเดียว ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกันแล ย่อม
เป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำ
อัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นโฉน คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในฐานะ ๑ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑ เป็นผู้ยิงได้เร็ว ๑
ทำลายข้าศึกหมู่มากได้ ๑ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะอย่างไ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล ฯลฯ สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย
ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
เป็นผู้ยิงได้ไกลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน
เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งไกลและใกล้
รูปทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง . . . สัญญาอย่างใด
อย่างหนึ่ง . . . สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง . . . วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น
อดีต อนาคตและปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลว
หรือประณีต ทั้งไกลและใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวตน
ของเรา ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ยิงได้ไกลอย่างนี้แล ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความ
เป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ปฏิบัติให้ถึงความดับ
ทุกข์ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วอย่างนี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภ
ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่มากได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทำลายกอง
อริชชาใหญ่เสียได้ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่มากได้อย่าง
นี้แล ดุริยภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควร
ของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

[๑๘๒] ดุรกริษทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือผู้ใดผู้หนึ่งในโลก ที่จะรับรองธรรม ๔ ประการได้ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือไม่มีใครๆ . . . ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา อย่าแก่ ไม่มีใครๆ . . . ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา อย่าเจ็บไข้ ไม่มีใครๆ . . . ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา อย่าตาย อนึ่ง ไม่มีใครๆ . . . ที่จะรับรองว่า วิบากแห่งกรรมอันลามก เศร้าหมอง ให้เกิดในภพใหม่ มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชราและมรณะต่อไป อย่างบังเกิด ดุรกริษทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือผู้หนึ่งผู้ใดในโลก ที่จะรับรองธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสสการพราหมณ์ผู้เป็น มหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามี วาทะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวสิ่งที่ตนเห็นว่า เราเห็นอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้น ไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวสิ่งที่ตนได้ฟังมาว่า เราได้ฟังมาอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้น ไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวสิ่งที่ตนทราบ (ทางจุมก ลิ้น กาย) ว่า เราทราบอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้น ไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งยอมกล่าวสิ่งที่ตนรู้แจ้ง (ทางใจ) ว่า เรารู้แจ้งอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรพราหมณ์ เราไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว ดุรพราหมณ์ แท้จริง เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด ออกสละ-
* ธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าว แต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด ออกสละธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็นปานนั้นว่า ควรกล่าว ดุรพราหมณ์ เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้ ฟังมาอันใด . . . สิ่งที่ได้ทราบอันใด . . . สิ่งที่อยู่แจ้งมาอันใด ออกสละธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น . . . สิ่งที่ได้ทราบมาเห็น ปานนั้น . . . สิ่งที่อยู่แจ้งเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าว แต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้ฟัง มาอันใด . . . สิ่งที่ได้ทราบมาอันใด . . . สิ่งที่อยู่แจ้งอันใด ออกสละธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น . . . สิ่งที่ได้ทราบมาเห็น ปานนั้น . . . สิ่งที่อยู่แจ้งเห็นปานนั้นว่า ควรกล่าว ครั้นนั้นแล วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก อาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๘๔] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ชื่อชานโสณิเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึง กันไปแล้ว นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีที่รู้อย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตาย เป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรพราหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ ดุรพราหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตาย เป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไฉน บุคคลบางคน ในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนีก้อย่างใดอย่างหนึ่ง ถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนีก้อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตก อย่างนี้ว่า กามอันเป็นที่รักจักจะเราไปเสียละหนอ และเราก็จะต้องละกามอัน เป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทบอคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ดุรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อม กลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความ กำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจาก ความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ในกาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไป ละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก . . . ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง ดุรผู้เจริญ คติของคนไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศล ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัว ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีประมาณเท่าใด เราละไปแล้วย่อมไปสู่คตินั้น เขาย่อมเศร้าโศก . . . ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรามีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมเศร้าโศก . . . ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

ดุกรพราหมณ์ บุคคลมีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย เป็นโณน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามทั้งหลายอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จักละกามอันเป็นที่รักไป เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่รำไร ไม่ทุบอคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดุกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็น-
* ธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกาย มีโรคหนกอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักนี้ไป เขาย่อมไม่เศร้าโศก . . . ดุกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้กระทำความบาป ไม่ได้ทำกรรมที่หยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำกรรมอันเป็นบาป ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ คติของบุคคลผู้ไม่ได้ทำบาปไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง ทำกรรมดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้เพียงใด เราละไปแล้วจักไปสู่คตินั้น เขาย่อมไม่เศร้าโศก . . . ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนั้นแล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ไม่มี ความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลง ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ทุบอคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดุกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ดุกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

พราหมณ์ชานุโสณีได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

* พระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ สมัยนั้นแล ปริพาชกผู้มีชื่อเสียงมากด้วยกัน คือ ปริพาชกชื่ออันนภาระ ชื่อวระ ชื่อสกลุทายี และปริพาชกผู้มีชื่อเสียงเหล่านี้ อาศัยอยู่ในปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปิณี ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เฝ้าในเวลาเย็น แล้วเสด็จเข้าไปทางปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปิณี สมัยนั้นแล ปริพาชกอัญญเดียรฉิยเหล่านั้น กำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า สัจจะของพราหมณ์แม้ยงนี้ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาปริพาชกเหล่านั้น ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ และท่านทั้งหลายกำลังนั่งสนทนอะไรกันค้างอยู่ ปริพาชกเหล่านั้น กราบทูลว่า พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายกำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า สัจจะของพราหมณ์ แม้ยงนี้ ฯ

พ. ดูกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้ อันเรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ๔ ประการเป็นโฉน คือ พราหมณ์บางคนในโลกนี้ กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งปวงไม่ควรฆ่า เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอกับเขา เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขายังสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเอื้อนค่อนเคราะห์เหล่าสัตว์นั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า กามทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ . . . อนึ่ง เขายังสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบือนนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับกามทั้งหลายนั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า ภพทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ . . .

อนึ่ง เขายังสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบือนนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับภพทั้งหลายนั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า เราย่อมไม่มีในอะไร เราย่อมไม่มีในความเป็นอะไร ของใครๆ อนึ่ง ใครๆ ย่อมไม่มีในอะไร ของใครๆ ย่อมไม่มีในความเป็นอะไร ของเรา เมื่อเขากล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอกับเขา เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขายังสัจจะในความปฏิบัติ นั้นแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำเนินปฏิบัติหาความกังวลมิได้ทีเดียว ดูกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้แล อันเรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ฯ

[๑๘๖] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลอำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตีละ ตีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอจริง ปริจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลอำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว ดังนี้หรือ ฯ

ภิก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ โลกอันจิตแลนำไป อันจิตชักมา และบุคคลย่อมลอำนาจของจิตที่บังเกิดขึ้นแล้ว ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลเป็น-

* พหุสุต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหุสุต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหุสุต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

พ. ตีละ ตีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอจริง ปริจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
บุคคลเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้หรือ ฯ

ภิกษุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรภิกษุ เราแสดงธรรมเป็นอันมาก คือ สุตตะ . . . เวทลละ ถ้า
แม้ภิกษุรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรมแห่งคาถา ๔ บาทแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรมไซ้ ก็ควรเรียกว่า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

ภิกษุนั้นขึ้นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้สดับ
มีปัญญาข้าแรกกิเลส ผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล
บุคคลจึงเป็นผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลส ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง
ปรีจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า
บุคคลผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลส ผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลส ดังนี้หรือ ฯ

ภิกษุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สดับว่า นี่ทุกข์ และเห็นแจ้ง
แห่งตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี่ทุกข์สมุทัย และ
ได้เห็นแจ้งแห่งตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี่ทุกข์
นิโรธ และเห็นแจ้งแห่งตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า
นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา และเห็นแจ้งแห่งตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วย
ปัญญา ดูกุรภิกษุ บุคคลเป็นผู้สดับมีปัญญาข้าแรกกิเลสอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุนั้นขึ้นชมอนโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า
แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้น ไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้เป็น-
*บัณฑิตมีปัญญามาก ผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล
บุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอ
ดีจริง ปรีจฉาของเธอเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า
บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้หรือ ฯ

ภิกษุ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุรภิกษุ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามากในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่
คิดเพื่อเบียดเบียนตน ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียน
ตนและผู้อื่น เมื่อคิด ย่อมคิดเพื่อเกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ตน
และผู้อื่น และเกื้อกูลแก่โลกทั้งหมดทีเดียว ดูกุรภิกษุ บุคคลเป็นบัณฑิต
มีปัญญามากอย่างนี้แล ฯ

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน-

*กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสการพราหมณ์มหา
อำมาตย์ของแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ-

*พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
อัสตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษด้วยกันได้หรือหนอว่า ท่านผู้นี้เป็นอัสตบรุษ พระผู้มี
พระภาคตรัสตอบว่า ดูกุรพราหมณ์ ข้อที่อัสตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษด้วยกันว่า ท่าน
ผู้นี้เป็นอัสตบรุษ ดังนี้ ไม่ใชฐานะ ไม่ใชโอกาสที่จะเป็นได้เลย ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อัสตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษได้หรือหนอว่า
ท่านผู้นี้เป็นสัตบรุษ ฯ

พ. ดูกุรพราหมณ์ แม้ข้อที่อัสตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นส-

*ตบรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใชฐานะ ไม่ใชโอกาสที่จะเป็นได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สัตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษด้วยกันได้หรือหนอแล้ว
ท่านผู้นี้เป็นสัตบรุษ ฯ

พ. ดูกุรพราหมณ์ ข้อที่สัตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็น
สัตบรุษ ดังนี้ เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สัตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษได้หรือหนอว่า ท่าน
ผู้นี้เป็นอัสตบรุษ

พ. ดูกุรพราหมณ์ แม้ข้อที่สัตบรุษจะพึงรู้สัตบรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นอัสตบรุษ
ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสตบรุษ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าแต่พระ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

โคตมผู้เจริญ ข้อที่พระโคตมตรัส ชอบแล้วว่า ข้อที่อัสติบรุษจะพึงรู้สัสติบรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็นอัสติบรุษ ดังนี้ ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ ข้อที่อัสติบรุษจะพึงรู้สัสติบรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นสัสติบรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ ข้อที่สัสติบรุษจะพึงรู้สัสติบรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็นสัสติบรุษ ดังนี้ เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ และข้อที่สัสติบรุษ จะพึงรู้สัสติบรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นอัสติบรุษ ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมัยหนึ่งในบริษัทของโตเทยยพราหมณ์ พวกบริษัทกล่าวติเตียนผู้อื่นว่า พระเจ้าเอเพียยะ ผู้ทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร เป็นพาล ทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่ง เห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวัต ทรงลูกรับ ทรงกระทำอัญชลีกรรม และสามิจกรรม ในสมณรามบุตร แม้ข้าราชการบริพารของพระเจ้าเอเพียยะเหล่านี้ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุดกะ นารินากิ คินธัพพะ และอัครเวสสะ ผู้เลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร ก็เป็นพาล และกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวัต ลูกรับ อัญชลีกรรม และสามิจกรรม ในสมณรามบุตร ส่วนโตเทยยพราหมณ์—

* แะน่านบริษัทเหล่านั้นโดยนัยนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระเจ้าเอเพียยะเป็นบัณฑิต ทรงสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง พวกบริวารรับว่า เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ โตเทยยพราหมณ์ กล่าวต่อไปว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เพราะเหตุที่สมณรามบุตรเป็นผู้ฉลาดกว่า พระเจ้าเอเพียยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่า ฉะนั้น พระเจ้าเอเพียยะจึงทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวัต ทรงลูกรับ ทรงทำอัญชลีกรรม และสามิจกรรม ในสมณรามบุตร ท่านผู้เจริญทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ข้าราชการบริพารของพระเจ้าเอเพียยะ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุดกะ นารินากิ คินธัพพะ อัครเวสสะ เป็นผู้ฉลาดสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง พวกบริวารรับว่าเป็นอย่างนั้นท่านผู้เจริญ โตเทยยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่า เพราะเหตุที่สมณรามบุตร เป็นบัณฑิตยิ่งกว่าข้าราชการบริพารผู้เป็นบัณฑิตของพระเจ้าเอเพียยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง ฉะนั้น พวกข้าราชการบริพารของพระเจ้าเอเพียยะ จึงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวัต ลูกรับ อัญชลีกรรม และสามิจกรรม ในสมณรามบุตร ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว ข้อที่พระโคตมผู้เจริญตรัสนั้นชอบแล้ว . . . ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บัดนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายขอทูลลาไป ข้าพระองค์ทั้งหลายมีกิจมาก มีกรณีะมาก ฯ

พ. ดุรพราหมณ์ ท่านจงรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้นแล วัสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธ ขึ้นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุจากอาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล อุปกมันตีกาบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวติเตียนผู้อื่น ผู้นั้นทั้งหมดย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรอุปกะ ถ้าบุคคล กล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าวติเตียนผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียนไซ้ ดุรอุปกะ ท่านนั้นแหละกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน ฯ

อุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลพึงจับปลาที่พอมุดขึ้นเท่านั้นด้วยแหใหญ่ แม้ฉนใด ข้าพระองค์ก็ฉนนั้นเหมือนกัน พอเอ๋ยขึ้นเท่านั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงจับด้วยบ่วงคือวาทะอันใหญ่ ฯ

พ. ดุรอุปกะ เราบัญญัติแล้วว่า นี่เป็นอกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมชาติของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นอกุศลแม้เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เราบัญญัติว่า อกุศลนี้แน่นอน ควละเสีย บท พยัญชนะ ธรรมชาติของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ อกุศลนี้ควรละเสีย อนึ่ง เราบัญญัติไว้แล้วว่า นี่เป็นกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมชาติของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ของตถาคตในข้อนี้ หาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นกุศลแม่เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เรา
บัญญัติว่า กุศลนี้ในแลควรวาเพญฺญ บพ พญฺญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตใน
ข้อนี้ หาประมาณมิได้ว่า กุศลนี้ควรวาเพญฺญแม่เพราะเหตุนี้ ฯ

ลำดับนั้นแล อุปกัมมทีกาบุตรขึ้นชมอนโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาค
ลจากจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน
มครพระนามว่าชาตศัตรูเวเทหิบุตร ครั้นแล้วได้กราบทูลการสนทนาปราศรัยกับ
พระผู้มีพระภาคทั้งหมดนั้น แก่พระเจ้าแผ่นดินมครพระนามว่าชาตศัตรูเวเทหิบุตร
เมื่ออุปกัมมทีกาบุตรกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมครพระนามว่าชาตศัตรู
เวเทหิบุตรทรงกริ้ว ไม่ทรงพอพระทัย ได้ตรัสกะอุปกัมมทีกาบุตรว่า เจ้าเด็ก
ลูกชวานาเกื่อนีอวดดี ปากกล้า บังอาจ จักสำคัญพระผู้มีพระภาคอรหันต-

* สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่าควรรุกราน เจ้าอุปกะจงหลีกไป จงพิณาศ จัน
อย่าได้เห็นเจ้าเลย ฯ

[๑๔๙] ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายก็มี
ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักษุก็มี ที่ควรกระทำให้
แจ้งด้วยปัญญาก็มี ดุริการิกษทั้งหลาย กิธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายเป็นไฉน
ดุริการิกษทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ควรกระทำให้แจ้งด้วยกาย กิธรรมที่ควรกระทำให้
แจ้งด้วยสติเป็นไฉน ปุพเพนิวาสควรกระทำให้แจ้งด้วยสติ กิธรรมที่ควรกระทำ
ให้แจ้งด้วยจักษุเป็นไฉน การจติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้ง
ด้วยจักษุ กิธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาเป็นไฉน ความสิ้นอาสวะ
ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญา ดุริการิกษทั้งหลาย กิธรรมที่ควรกระทำ
ให้แจ้ง ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บพพารามปราสาท
ของมิดการมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาค
แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งในวันอุโบสถ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ทรงตรวจดูภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้หนึ่งเจียบแล้ว ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดุริการิกษ
ทั้งหลาย ภริษัชนีเจียบ ปราศจากเสียงสนทนา บริสุทธิ ตั้งอยู่ในสภาวะ ดุริการิกษ
ทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัชนีเจียบ บริษัชนีเจียบ บริษัชนีเจียบ
ในโลก ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัชนีเจียบ บริษัชนีเจียบ บริษัชนีเจียบ
ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัชนี
ก็เป็นเช่นนั้น แม้ของน้อยที่เขาให้ในบริษัชนีเจียบ ย่อมเป็นของมาก ของมากที่เขา
ให้ในบริษัชนีเจียบ ย่อมเป็นของมากยิ่งกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัชนี
ก็เป็นเช่นนั้น การไปเพื่อจะดูบริษัชนีเจียบ แม้จะนับด้วยโยชน์ ถึงจะต้องเอาเสมียง
ทางไปก็ควรภิกษุสงฆ์นี้ ก็เป็นเช่นนั้น ภิกษุสงฆ์นี้เห็นปานนั้น คือ ในภิกษุสงฆ์นี้
ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรพรมก็มี ภิกษุ
ทั้งหลายที่ถึงขั้นอนุญชาก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเพียรริษะก็มี ดุริการิกษทั้งหลาย
ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม ฯลฯ
บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรล
จตุตถฌาน ฯลฯ ดุริการิกษทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าถึงความเพียร
ดุริการิกษทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียรพรม ภิกษุในธรรมวินัยนี้
มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็
เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัว
สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล ถึงความเป็น
ใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วย
กรุณา . . . มีใจประกอบด้วยเมตตา . . . มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่
ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง
เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วย
ด้วยอุเบกขานั่นไพศาล ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี
ความเบียดเบียนอยู่ ดุริการิกษทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเพียรพรม
ดุริการิกษทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่า ถึงขั้นอนุญชา ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เพราะลวงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับสิ้นปฏิขันธ์สัญญา เพราะไม่
มนสิการถึงนันทตสัญญา บรรลู่อกาสาณญายตนฌาน ด้วยบริกรรมว่าอากาศ
ไม่มีที่สุด เพราะลวงอกาสาณญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลู่วิญญานัญญ-

* จายตนฌาน ด้วยบริกรรมว่าวิญญานไม่มีที่สุด เพราะลวงวิญญานัญญายตนะ
โดยประการทั้งปวง บรรลู่อกาญญายตนฌาน ด้วยบริกรรมว่า อะไรๆ ไม่มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตูกกนิบาต
เพราะล่วงอาภิชญาญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวาสัญญานาสัญญายตนะ-
* ฉาน ดุริยิกะทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงชั้นอนุโยชา ดุริยิกะทั้งหลาย
ก็อย่างใดภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความ
จริงว่า เนกขัมม เนกขัมมัตถ์ เนกขัมมโรธ เนกขัมมโรธคามินีปฏิปทา
ดุริยิกะทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ฯ
จบโยธาวรรคที่ ๔

มหาวรรคที่ ๕

[๑๔๑] ดุริยิกะทั้งหลาย อาณิสส ๔ ประการแห่งธรรมทั้งหลาย
ที่บุคคลพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ อันบุคคล
พึงหวังได้ อาณิสส ๔ ประการเป็นไฉน ดุริยิกะทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . เวทลละ ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุ
นั้นพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ เธอมีสติ หลงลืม
เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิยายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลาย
ย่อมปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขในภพนั้น สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่สัตว์นั้นย่อมเป็นผู้
บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะทั้งหลาย นี่เป็นอาณิสสประการที่ ๑ แห่ง
ธรรมทั้งหลายที่บุคคลพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ
อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . เวทลละ
ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุนั้นพึงเนื่องๆ คล่องปากชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดี
ด้วยทฐิ เธอมีสติหลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิยายหมู่ใดหมู่หนึ่ง
บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอ ผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แต่
ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญแห่งจิต แสดงธรรมแก่เทพบริษัท เธอมีความ
ปริวิตกอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี่คือ
ธรรมวินัยนั้น สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมบรรลุลกณะ เร็วพลัน
ดุริยิกะทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงกลอง เขาเดินทางไกล พึงได้ยินเสียง
กลอง เขาไม่พึงมีความสงสัย หรือเคลือบแคลงว่า เสียงกลองหรือไม่ใช่หนอ
ที่แท้เขาพึงถึงความตกลงใจว่า เสียงกลองทีเดียว ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทิ
เหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะ
ทั้งหลาย นี่เป็นอาณิสสประการที่ ๒ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุพึงเนื่องๆ
คล่องปาก ชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . บทแห่งธรรม
ทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิกษุผู้มีฤทธิ์
ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็ไม่ได้แสดงธรรม ในเทพบริษัท แต่เทพบุตรย่อม
แสดงธรรมในเทพบริษัท เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพฤติ
พรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี่คือธรรมวินัยนั้นเอง สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์
นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงสังข์
เขาเดินทางไกล พึงได้ฟังเสียงสังข์เข้า เขาไม่พึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง
ว่า เสียงสังข์หรือไม่ใช่หนอ ที่แท้เขาพึงถึงความตกลงใจว่า เสียงสังข์ ฉันทิ
ภิกษุก็ฉันทิเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้
บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะทั้งหลาย นี่เป็นอาณิสสประการที่ ๓ แห่ง
ธรรมทั้งหลายที่ภิกษุพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ
อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ . . . บทแห่งธรรม
ทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แม้ภิกษุผู้มีฤทธิ์
ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็มิได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แม้เทพบุตรก็ไม่ได้แสดง
ธรรมในเทพบริษัท แต่เทพบุตรผู้เกิดก่อนเดือนเทพบุตรผู้เกิดทีหลังว่า ท่านผู้
นฤททุกษ์ย่อมระลึกได้หรือว่า เราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในกาลก่อน เธอกล่าว
อย่างนี้ว่า เราระลึกได้ท่านผู้นฤททุกษ์ เราระลึกได้ท่านผู้นฤททุกษ์ สติบังเกิดขึ้นซ้ำ
แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะทั้งหลาย สหายสองคน
เล่นผ่นด้วยกัน เขามาพบกัน บางครั้งบางครั้ง ในที่บางแห่ง สหายคนหนึ่ง
พึงกล่าวกะสหายคนนั้นอย่างนี้ว่า สหาย ท่านระลึกกรรมแม่นี้ได้หรือ เขาพึง
กล่าวอย่างนี้ว่า เราระลึกได้ เราระลึกได้ ฉันทิ ภิกษุก็ฉันทิ เหมือนกัน
ย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุลกณะ เร็วพลัน ดุริยิกะทั้งหลาย
นี่เป็นอาณิสสประการที่ ๔ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุพึงเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ
เหนงตลอดด้วยดีด้วยทฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ดุริยิกะทั้งหลาย อาณิสส ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ประการนี้ แห่ธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังแล้วเงื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แห่ตลอด
ด้วยดีด้วยวิธี อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

[๑๙๒] ดุริยกิจทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้พึงรู้ด้วยฐานะ ๔
ฐานะ ๔ เป็นไฉน ดุริยกิจทั้งหลาย คือพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และคือ
นั้นพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่มนสิการอยู่หาไม่รู้
คนมีปัญญารู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ และ
ความสะอาดนั้นพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่
มนสิการหาไม่รู้ คนมีปัญญารู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ กำลังใจพึงรู้ได้ใน
อันตราย และกำลังใจนั้นแล พึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการ
จะรู้ ไม่มนสิการหาไม่รู้ คนมีปัญญารู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ปัญญา
พึงรู้ได้ด้วยการสนทนาและปัญญานั้นแลพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการ
จึงจะรู้ ไม่มนสิการหาไม่รู้ คนมีปัญญารู้ คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า คือพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน . . .
คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลก
นี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มักทำศีลให้ขาด มักทำให้ทะลุ
มักทำให้ต่าง มักทำให้พร้อย ตลอดกาลนานแล ไม่กระทำติดต่อกัน ไม่ประพฤติด
ติดต่อกันในศีลทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นคนทุศีล หาใช่เป็นคนมีศีลไม่ อนึ่ง บุคคล
ในโลกนี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มีปกติไม่ทำศีลให้
ขาด ไม่ทำให้ทะลุ ไม่ทำให้ต่าง ไม่ทำให้พร้อย ตลอดกาลนาน มีปกติทำติด
ต่อกัน ประพฤติติดต่อกันในศีลทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นผู้มีศีล หาใช่เป็นผู้ทุศีล ดุริย
กิจทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า คือพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน . . . คนมีปัญญ
าทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ . . .
คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลกนี้
สนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างหนึ่ง พูดกัน
สองต่อสองเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันสามคนเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันหลายคนเป็นอย่างหนึ่ง
ท่านผู้นี้พูดคำหลังผัดแผกไปจากคำก่อน ท่านผู้นี้มีถ้อยคำไม่บริสุทธิ์ ท่านผู้นี้หา
มีถ้อยคำบริสุทธิ์ไม่ อนึ่ง บุคคลในโลกนี้ เมื่อสนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า
ท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างไร พูดกันสองคน สามคน หลายคน ก็อย่างนั้น
ท่านผู้นี้พูดคำหลังไม่ผัดแผกจากคำก่อน มีถ้อยคำบริสุทธิ์ ท่านผู้นี้หาไม่มีถ้อยคำ
ไม่บริสุทธิ์ไม่ ดุริยกิจทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ . . .
คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย . . . คนมี
ปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนในโลก
นี้ กระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อม
เพราะโรค ย่อมไม่พิจารณาอย่างนี้ว่า โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้อรรถภาพ
เป็นอย่างนั้น ในโลกสันนิวาสนั้นเป็นแล้ว ในการได้อรรถภาพตามที่เป็น
แล้ว โลกธรรม ๘ คือ ลภ ๑ ความเสื่อมลภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑
นิินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ ย่อมหมั่นเวียนไปตามโลก และโลก
ย่อมหมั่นเวียนไปตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบ
ความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค ย่อมเศร้าโศก ลำบาก
ใจ ร่ำไร ทบอคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ กระทบ
ความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค
ย่อมพิจารณาอย่างนี้ว่า โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้อรรถภาพเป็น
อย่างนั้น ในโลกสันนิวาสนั้นเป็นแล้ว ในการได้อรรถภาพตามที่เป็นแล้ว โลก
ธรรม ๘ คือ ลภ ๑ ความเสื่อมลภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑
นิินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ หมั่นเวียน ไปตามโลก และโลกย่อม
หมั่นเวียนตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบ
ความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค ย่อมไม่เศร้าโศก ไม่
ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทบอคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดุริยกิจทั้งหลาย
คำที่เรากล่าวว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย . . . คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้
นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา . . .
คนมีปัญญาทรมหาไม่รู้ ดังนี้ นี่เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนใน
โลกนี้ สนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหาร
ของท่านผู้นี้เพียงไร และการถามปัญหาของท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้ปัญญาทรม

ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านผู้นี้ไม่อ้างบทความอันลึกซึ้งอันสงบ ประณีต ที่สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียดย อันบัณฑิตพึงรู้ได้ อนึ่ง ท่านผู้นี้กล่าวธรรมอันใด ท่านผู้นี้ไม่สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นได้ โดยย่อหรือโดยพิสดาร ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ดุริการิกะทั้งหลาย บุรุษผู้มีจิตขุ่นอยู่ที่ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาเล็กๆ ผุดอยู่ เขาพึงทราบได้ว่า กิริยาผุดของปลานั้นเป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นเพียงไหน และมีความเร็วเพียงไร ปลาตัวนี้เล็ก ไม่ใช่ปลาตัวใหญ่ ดังนี้ ฉะนั้น บุคคลเมื่อสนทนากับบุคคลก็ฉะนั้นเหมือนกัน ย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ดังนี้ ส่วนบุคคลในโลกนี้ สนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหารของท่านผู้นี้เพียงไร การถามปัญหาของท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้มีปัญญา ท่านผู้นี้ไม่ใช่ทรมปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะท่านผู้นี้ย่อมอ้างบทความอันลึกซึ้ง สงบ ประณีต สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียดย อันบัณฑิตพึงรู้ได้ และท่านผู้นี้ย่อมกล่าวธรรมอันใด ท่านผู้นี้เป็นผู้สามารถเพื่อจะบอก เพื่อแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้น ทั้งโดยย่อหรือพิสดารได้ ท่านผู้นี้เป็นผู้มีปัญญา ท่านผู้นี้หาใช่เป็นผู้มีปัญญาทรมไม่ ดังนี้ ดุริการิกะทั้งหลาย บุรุษผู้มีจิตขุ่นอยู่ที่ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาตัวใหญ่กำลังผุด เขาพึงรู้อย่างนี้ว่า กิริยาผุดของปลานั้นเป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นได้เพียงไหน มีความเร็วเพียงไร ปลาตัวนี้ใหญ่ หาใช่ปลาตัวเล็กไม่ ดังนี้ ฉะนั้น บุคคลสนทนากับบุคคลก็ฉะนั้นเหมือนกัน ย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญา หาใช่เป็นผู้มีปัญญาทรมไม่ ดังนี้ ดุริการิกะทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา . . . คนมีปัญญาทรมหาไรไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ดุริการิกะทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แล อันบุคคลพึงรู้ได้ด้วยฐานะ ๔ นี้ ฯ

[๑๙๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสาปา มหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมทรงมีมาया ย่อมทรงรู้มาयाเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถีย์ให้มานับถือ พวกเขาเหล่านั้นพากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทรงมีมาया ย่อมทรงรู้มาयाเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถีย์ให้มานับถือ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเหล่านั้นเป็นอันกล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแลหรือ ไม่ได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่เป็นจริง ย่อมพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และการคล้อยตาม วาทะอันชอบแก่เหตุใดๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะอันควรติเตียนแลหรือแท้จริง ข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเลย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุริการิกะ ท่านจงมาเถิด ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา อย่าได้ถือโดยสืบต่อกันมา อย่าได้ถือโดยตื่นข่าว อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ถือโดยนึกเอาเอง อย่าได้ถือโดยคาดคะเนอย่าได้ถือโดยตรึกตามอาการ อย่าได้ถือโดยชอบใจว่า ถูกกับลัทธิของตน อย่าได้ถือโดยเชื่อว่าสมณะเป็นครูของเรา ดุริการิกะ เมื่อใดท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้อันวิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมีโทษประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงละเสียเถิด ดุริการิกะ ท่านจะพึงสำคัญความความข้อนั้นเป็นไฉน ความโลภเมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมีโทษประโยชน์ ฯ

ภิก. เพื่อมีโทษประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุริการิกะ ก็บุคคลผู้โลภมาก ถูกความโลภครอบงำย่ำยีจิต ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พดเท็จก็ได้ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อมีโทษประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภิก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุริการิกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โทสะ . . . โมหะ . . . การแข็งดี เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมีโทษประโยชน์ ฯ

ภิก. เพื่อมีโทษประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุริการิกะ บุคคลผู้แข็งดี ถูกความแข็งดีครอบงำย่ำยีจิต ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พดเท็จก็ได้ ชักชวนผู้อื่นเพื่อความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
อย่างนั้นก็ได้ ขอนี้ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภิก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

ภิก. เป็นอกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มิโทษหรือไม่มีโทษ

ภิก. มิโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนดีเตยหรือวิญญูชนสรรเสริญ ฯ

ภิก. วิญญูชนดีเตย พระเจ้าข้า ฯ

พ. บุคคลสมาทนให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อ
ทุกข์หรือมิใช่ หรือว่าท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเหล่านี้บุคคลสมาทนให้บริบูรณ์แล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้
พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ เราได้กล่าวคำใดกะท่านว่า ท่านทั้งหลายอย่าถือโดย
ฟังตามกันมา . . . เมื่อใด ท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล . . . ท่าน
ทั้งหลายควรละเสียเถิด ดังนี้ คำนั้นเรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ดุรภิกษุทึบะ ท่าน
ทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา . . . เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่า
ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรม
เหล่านี้บุคคลสมาทนให้บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้น
ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด ดุรภิกษุทึบะ ท่านจะสำคัญความข้อ
นั้นเป็นไฉน ความไม่โลภเมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภิก. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ กับคฤหัสถ์ไม่โลภนี้ ไม่ถูกความโลภครอบงำย่ำยีจิต
ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนั้น ขอนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน
หรือ ฯ

ภิก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธ . . .
ความไม่หลง . . . ความไม่แข่งดี เกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล ฯ

ภิก. เพื่อประโยชน์เกื้อกูล พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ กับคฤหัสถ์ไม่แข่งดีนี้ ไม่ถูกความแข่งดีครอบงำย่ำยีจิต
ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็น
อย่างนั้น ขอนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภิก. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศล หรือเป็นอกุศล ฯ

ภิก. เป็นกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มิโทษหรือหาโทษมิได้ ฯ

ภิก. หาโทษมิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนดีเตยหรือสรรเสริญ ฯ

ภิก. วิญญูชนสรรเสริญ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทนให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขหรือมิใช่ หรือว่าท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภิก. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทนให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทึบะ เราได้กล่าวคำใดกะท่านว่า ท่านทั้งหลายจงมาเถิด
ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือฟังตามกันมา . . . ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด
ดังนี้ คำนั้นเรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ดุรภิกษุทึบะ คนเหล่านี้เป็นคนสงบ เป็น
สัตบุรุษคนเหล่านั้นย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมา จงปราบ
ปรามความโลภเสียเถิด เมื่อปราบปรามความโลภได้ จักไม่กระทำการอันเกิด
แต่ความโลภด้วยกายวาจาใจ จงปราบปรามความโกรธเสียเถิด เมื่อท่านปราบปราม
ความโกรธได้ จักไม่กระทำการอันเกิดแต่ความโกรธด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบ
ปรามความหลงเสียเถิด เมื่อปราบปรามความหลงได้ จักไม่กระทำการอันเกิด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตูกกนิบาต
แต่ความหลงด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบปรามความแข่งดีเสียเถิด เมื่อปราบปราม
ความแข่งดีได้ จักไม่กระทำการหมิ่นแค้นแต่ความแข่งดีด้วยกาย วาจา ใจ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุทั้งหลายจึงได้กราบทูลพระผู้มี-

* พระภาควา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอ
พระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่นี้
นี้เป็นต้นไป ฯ

พ. ดุรภิกษุทียะ ก็เราได้กล่าวชักชวนท่านอย่างนี้ว่า ดุรภิกษุทียะ
ขอท่านจงมาเป็นสาวกของเราเถิด เราจักเป็นศาสดาของท่าน ดังนี้หรือ ฯ

ภิก. มิใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดุรภิกษุทียะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวตู่เราผู้มีปรกติกล่าวอย่างนี้
มีปรกติบอกอย่างนี้ ด้วยคำอันไม่แน่นอน เป็นคำเปล่า คำเท็จ คำไม่จริง ว่า
พระสมณโคตมมีมาया รู้จักมาयाเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉัตรให้มา
นับถือ ฯ

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาयाเครื่องกลับใจนี้ดีนัก งามนัก ถ้าญาติ
สาโลหิตอันเป็นที่รักของข้าพระองค์ ฟังกลับใจมาด้วยมาयाเป็นเครื่องกลับใจชนิด
นี้ ชื่อนั้นจะฟังเป็น ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่บรรดาญาติสาโลหิตอัน
เป็นที่รักของข้าพระองค์ ตลอดกาลนาน ถ้าแม่ภริยาทั้งปวงจะฟังกลับใจมาด้วย
มาयाเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ชื่อนั้นก็จะฟังเป็น ไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ภริยา
ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าพราหมณ์ทั้งปวง . . . แพศย์ . . . ศูทรทั้งปวงจะฟังกลับ
ใจมาด้วยมาयाเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ชื่อนั้นก็จะฟังเป็น ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เพื่อสุข แก่ศูทรแม่ทั้งปวงตลอดกาลนาน ฯ

ดุรภิกษุทียะ คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นอย่างนั้นๆ ถ้าแม่ภริยาทั้งปวงฟัง
ทรงกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ชื่อนั้นก็จะฟังเป็น ไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่ภริยาทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม่พราหมณ์ . . .
แพศย์ . . . ศูทรฟังกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ชื่อนั้นก็ฟัง
เป็น ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่ศูทรทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม่โลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ ฟังกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ชื่อนั้นก็ฟังเป็น ไป
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่
หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตลอดกาลนาน ดุรภิกษุทียะ
ถ้าแม่พวกมหาศาลเหล่านี้ จะฟังกลับใจมาด้วยมาयाเครื่องกลับใจนี้ เพื่อละอกุศล
ธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ชื่อนั้นก็จะฟังเป็น ไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข
แก่พวกมหาศาลเหล่านี้ตลอดกาลนาน ถ้ามหาศาลเหล่านี้ฟังตั้งใจ จะป่วยกล่าว
ไปไยถึงผู้ที่เป็นมนุษย์เล่า ฯ

[๑๙๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ทีนคัมภีร์ของพวกโกฬิษยะ ชื่อสาปละ
ในแคว้นโกฬิษยะ ครั้นนั้นแล โกฬิษยะบุตรชาวคัมภีร์มากด้วยกัน เข้าไปหา
ท่านพระอานนทถึงที่อยู่ อุทฺธมาแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ท่านพระอานนทได้กล่าวกะโกฬิษยะบุตรชาวคัมภีร์นิคมว่า ดุรพยัคคฆิยะทั้งหลาย
องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้ พระผู้มีพระภาคผู้รู้
ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความ
หมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญ
แห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุฉะฎฐธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน องค์ ๔
ประการเป็น โฉน คือ องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือ ศีล ๑
จิต ๑ ทิฐิ ๑ ริมุตติ ๑ ดุรพยัคคฆิยะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร
เพื่อความบริสุทธิ์ คือ ศีลเป็น โฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกศีลปาริสุทธิ ความพอใจ ความ
พยายาม ความอดสละ ความขะมักเขม้น ความไม่ทอดทิ้ง สติและสัมปชัญญะ
ในศีลปาริสุทธิเห็นว่า เราจักยังศีลปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยัง ไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์
จักใช้ปัญญาประคับประคองศีลปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์
เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ ศีลปาริสุทธิ ฯ

ดุรพยัคคฆิยะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตต-

* ปาริสุทธิเป็น โฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สวดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน . . .
ทุติยฌาน . . . ตติยฌาน . . . จตตฌานอยู่ นี้เรียกว่าจิตตปาริสุทธิ ความพอใจ . . .
สติและสัมปชัญญะในจิตตปาริสุทธิเห็นว่า เราจักยังจิตตปาริสุทธิเห็นปานนั้นอัน
ยัง ไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประคับประคองจิตตปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้
ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตตปาริสุทธิ ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย กiongค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียร คือ ทิฏฐิ-

* ปาริสฺสทธิเป็นโณ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า น้ทุกข น้ทุกขสมุทัย น้ทุกขนิโรธ น้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา น้เรียกว่าทิฏฐิปาริสฺสทธิ ความพอใจ . . . สติและสัมปชัญญะในทิฏฐิปาริสฺสทธินั้นว่า เราจักยังทิฏฐิปาริสฺสทธิ เห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประดับประคองทิฏฐิปาริสฺสทธิ อันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ น้เรียกว่าองค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียร คือ ทิฏฐิ ปาริสฺสทธิ ฯ

ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย กiongค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติ-

* ปาริสฺสทธิเป็นโณ อริยสาวกนั้นแล เป็นผู้ประกอบด้วยองค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียร คือ สิลปาริสฺสทธิ . . . จิตตปาริสฺสทธิ . . . ทิฏฐิปาริสฺสทธิแล้ว ย่อมคลายจิตในธรรม เป็นที่ต้งแห่งความกำหนัด ย่อมเปลื้องในธรรมที่ควรเปลื้อง ครั้นแล้วย่อมถูกต้อง สัมมามารูติ น้เรียกว่าวิมุตติปาริสฺสทธิ ความพอใจ . . . สติและสัมปชัญญะในวิมุตติ ปาริสฺสทธินั้นว่า เราจักยังวิมุตติปาริสฺสทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประดับประคองวิมุตติปาริสฺสทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ น้เรียกว่า องค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติปาริสฺสทธิ ดูกรพญาคัมภีระทั้งหลาย องค้เป็นที่ต้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อ ความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและร้ไรร เพื่อความดับสูญ แห่งทุกข์และโสมนัส เพื่อบรรลุนิยามธรรม เพื่อกะทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ฯ

[๑๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิโครธาราม เมือง กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้นนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่าวิปปะ เป็นสาวกของ นิครนถ์ เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงอภิวัตแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวว่า ดูกรวิปปะ บุคคลในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวม ด้วยใจ เขาฆ่าตัวนี้ กลับไปฆ่าตัวอื่น เพราะอริชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่าน เห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาไปตามบุคคลในสัมปราย-

* ภพ หรือไม่ วิปปะศากยราชตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น บุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายอันเป็น ปัจจัยแห่งทุกข์เวทนา พึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพอันมีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุ ท่านพระมหาโมคคัลลานะสนทนากับวิปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ ค้างอยู่เพียง นี้เท่านั้น ครั้นนั้นแล เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือน เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่ปลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่าน พระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะ บัดนี้ เธอทั้งหลายประชุมสนทนากัน ด้วยเรื่องอะไร และเธอทั้งหลายพูดอะไรค้กันไว้ในระหว่าง ท่านพระมหา-

* โมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์ได้กล่าวกะวิปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวิปปะ บุคคลใน โลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวมด้วยใจ เพราะอริชชา ดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์-

* เวทนาไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว วิปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ ได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น บุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพ อันมี บาปกรรมนั้นเป็นเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สนทนากับวิปปะศากยราช สาวกของนิครนถ์ค้างอยู่เพียงนี้แล ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคก็เสด็จมาถึง ครั้น นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับวิปปะศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวิปปะ ถ้าท่านจะพึงยินยอมข้อที่ควรยินยอม และคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อเรา และท่าน ไม่รู้ความแห่งภายิตของเรารู้ใด ท่านพึงซักถามในข้อนั้นยิ่งขึ้นไปว่า ข้อเนื้ออย่างไร ความแห่งภายิตข้อเนื้ออย่างไร ดังนี้ไซ้ เราพึงสนทนากันในเรื่องนี้ได้ วิปปะศากย-

* ราชกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักยินยอมข้อที่ควรยินยอมและ จักคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อพระผู้มีพระภาค อนึ่ง ข้าพระองค์ไม่มีความแห่ง ภายิตของพระผู้มีพระภาคข้อใด ข้าพระองค์จักซักถามพระผู้มีพระภาคในข้อนั้นยิ่ง ขึ้นไปว่า ข้อเนื้ออย่างไร ความแห่งภายิตข้อเนื้ออย่างไร ขอเราจงสนทนากันในเรื่อง นี้เถิด พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวิปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นโณ อาสวะเหล่าใดก่อ ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางกายเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจาก การกระทำทางกายแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผิดชอบต่อกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิบัติพาเผากิเลสให้พินาศ ผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรยอมเข้ามา วิทยุชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวิปัส ท่านยอมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวิปัส ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-

*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางวาจาเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจากการกระทำทางวาจาแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผิดชอบต่อกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิบัติพาเผากิเลสให้พินาศ . . . วิทยุชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวิปัส ท่านยอมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวิปัส ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-

*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางใจเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจากการกระทำทางใจแล้ว อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผิดชอบต่อกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิบัติพาเผากิเลสให้พินาศ . . . วิทยุชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวิปัส ท่านยอมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวิปัส ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อ-

*ทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะอริชาเป็นปัจจัย เพราะอริชาดับไป อริชาเกิดขึ้น อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เหล่านั้นย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผิดชอบต่อกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่เป็นปฏิบัติพาเผากิเลสให้พินาศ . . . วิทยุชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวิปัส ท่านยอมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวิปัส เมื่อภิกษุมิจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมบรรลธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ พึงเสี่ยงด้วยหู . . . สูดกลิ่นด้วยจมูก . . . ลิ้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องโง่รู้พพะด้วยกาย . . . รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไป เวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลินในโลกนี้ จักเป็นของเย็น ดูกรวิปัส เภาปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้อันหนึ่ง ครั้นนั้น บุรุษพึงถือจอบและตะกร้ามา เขาตัดต้นไม้นั้นที่โคน ครั้นแล้ว ขุดค้ำเอารากขึ้น โดยที่สดแม่เท่าต้นแฝกก็ไม่ให้เหลือ เขาตัดผ่าต้นไม้นั้นให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กระทำให้เป็นซีกๆ แล้วผึ่งลมและแดด ครั้นผึ่งลมและแดดแห้งแล้วเผาไฟ กระทำให้เป็นขี้เถ้า โปรยในที่มิลมพัดจัดหรือลอยในกระแสน้ำอันเขียวในแม่น้ำ เมื่อเป็นเช่นนั้น เภาที่ปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้นั้น มีรากขาดสูญ ประจวบตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา แม่นั่นใด ดูกรวิปัส ฉะนั้นเหมือนกันแล เมื่อภิกษุมิจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมได้บรรลธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ พึงเสี่ยงด้วยหู . . . สูดกลิ่นด้วยจมูก . . . ลิ้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้องโง่รู้พพะด้วยกาย . . . รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ติใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ-

*สัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไป เวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลินในโลกนี้ จักเป็นของเย็น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วิปัสตถายราชสาวกของนิครนถ์ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษต้องการกำไร เลี้ยงลูกมาไว้ชาย (ถ้าลูกมาตายหมด) เขาพึงขาดทุน ข้ายังต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้นไป แม่นั่นใด ข้าพระองค์หวังกำไรเข้าคอบหานิครนถ์ผู้โง่ ต้องขาดทุน ทั้งต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้นไป ก็ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์จักโปรยความเลื่อมใสในพวกนิครนถ์ผู้โง่เขลาเสีย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ในที่ลมพัดจัด หรือลอยเสียในแม่น้ำ อันมีกระแสเชี่ยว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้ง
นัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่
คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่า
คนผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระ-

*ธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์
ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๙๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาร ตาลาปามหาวัน
ใกล้นครเวสาลี ครั้นนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่าสาฬหะและอภัย เสด็จเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าสาฬหะลิจฉวีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติการรื้อถอนโอชะ เพราะเหตุ ๒ อย่าง
คือ เพราะเหตุสี่วิสุทธิ ๑ เพราะเหตุเกลียดตบะ ๑ ส่วนในธรรมวินัยนี้
พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกุสาฬหะ เรากล่าวสี่วิสุทธิแล้ว เป็น
องค์แห่งสมณธรรมอย่างหนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด มีวาทะยกย่องการเกลียดตบะ
ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ควร
เพื่อจะรื้อถอนโอชะออกได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติดังกาย
ไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติดังวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติดังใจไม่บริสุทธิ์
มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ควรเพื่อยุณท์คณะ เพื่อความตรัสรู้
ชั้นเยี่ยม ดูกุสาฬหะ เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ พึงถือฝั่งอันคมเข้า
ไปสุปัฯ เขาพบต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่นำรังเกียจ เขา
พึงตัดที่โคน ตัดที่ปลาย รีดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถากด้วยมีด แล้วเกลา
ด้วยมีด ขัดลงพอเป็นรอย ขัดด้วยลูกหินแล้วปล่อยลงแม่น้ำ ดูกุสาฬหะ ท่าน
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรข้ามแม่น้ำนั้นได้หรือไม่ ฯ

ส. ข้อนั้นเป็นไม่ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลานในภายนอก
ไม่เรียบร้อยในภายใน บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ไม่รังจะต้องจม และบุรุษนั้น
จักถึงความพินาศ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุสาฬหะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาทะ
ยกย่องการเกลียดตบะ ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะ
สมณพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ควรเพื่อรื้อถอนโอชะออก อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด
มีความประพฤติดังกายไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติดังวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความ
ประพฤติดังใจไม่บริสุทธิ์ มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ควรเพื่อยุณท์คณะ
เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ส่วนสมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่เป็นผู้มี
วาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการ
เกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอชะออกได้ อนึ่ง สมณ-

*พราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติดังกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติดังวาจาบริสุทธิ์
มีความประพฤติดังใจบริสุทธิ์ มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อยุณท์คณะ
เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ ถือเอา
ฝั่งอันคมเข้าไปสุปัฯ เขาเห็นต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่นำ
รังเกียจ เขาพึงตัดมันที่โคน แล้วตัดปลาย รีดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถาก
ด้วยมีด เกลาด้วยมีด ขัดแต่งด้วยสัว ทำภายในให้เรียบร้อย ขุดเป็นร่อง แล้ว
ขัดด้วยลูกหิน กระทำให้เป็นเรือ ติดกรรเชียงและหางเสือ แล้วปล่อยลงแม่น้ำ
ดูกุสาฬหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรข้ามแม่น้ำได้หรือไม่ ฯ

ส. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลาคือในภายใน
นอก เรียบร้อยในภายใน ทำเป็นเรือ ติดกรรเชียงและหางเสือ บุรุษนั้นพึงหวัง
ข้อนี้ได้ว่า เรือจักไม่จม บุรุษจักถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกุสาฬหะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่มี
วาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการ
เกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอชะออกได้ อนึ่ง สมณ-

*พราหมณ์เหล่าใด มีความประพฤติดังกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติดังวาจาบริสุทธิ์
มีความประพฤติดังใจบริสุทธิ์ มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อยุณท์คณะ
เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ ถือเอา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ดุรสาพพะ เปรียบเหมือนนักรบ ถึงแม้
จะรู้กระบวนยุทธ์เป็นอันมาก ถึงกระนั้น เขาจะได้ชื่อว่าเป็นนักรบคู่ควรแก่
พระราชพา เป็นผู้ควรที่พระราชพาใช้สอย ย่อมถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชพา
ทีเดียว ก็ด้วยสถาน ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑
ยิงได้ไว ๑ ทำลายข้าศึกหมู่มากได้ ๑ ดุรสาพพะ นักรบผู้ยิงได้ไกล แม้ฉันท
อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิก็ฉันทนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิ ย่อมเห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต
ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกล
หรือใกล้ รูปทั้งหมดนี้ ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็น
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง . . สัญญา
อย่างใดอย่างหนึ่ง . . สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง . . วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็น
อดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ
ประณีต ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนี้ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตน
ของเรา ดังนี้ ดุรสาพพะ นักรบผู้ยิงได้ไวฉันทนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิก็ฉันทนั้น
อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่
ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดุรสาพพะ นักรบผู้ทำลายข้าศึกหมู่มาก
ได้ ฉันทนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิก็ฉันทนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิย่อมทำลาย
กองอวิชชาอันใหญ่เสียได้ ฯ

[๑๙๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พระนาง-
*มัลลิกาเทวีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวัตแล้ว
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู ยากจนขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก
และสูงศักดิ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคาม
บางคนในโลกนี้ มีรูปร่าง น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณ
อันงามยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติ และต่ำศักดิ์ ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูปร่าง น่าดู
น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์
มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง จุนเจียว
กระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่
พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ยวดยาน ระเบียบ ของหอม
เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แกสหมณะหรือพราหมณ์
และเป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และ
การบูชาของผู้อื่น เกิดกัณตัตตรอน ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้นจติจากอติภาพ
นั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม
รูปชั่ว ไม่น่าดู ทั้งเป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ฯ

ดุรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไป
ด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง จุนเจียว กระฟัดกระเฟียด
กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏ
แต่เขาเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม เครื่อง
ลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แกสหมณะหรือพราหมณ์
และ ไม่เป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้
และบูชาของผู้อื่น ไม่เกิดกัณตัตตรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้น
จติจากอติภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มี
ผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก
และสูงศักดิ์ ฯ

ดุรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ
ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่จุนเจียว ไม่-

* กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและ
ความไม่พอใจให้ปรากฏ แต่เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน
ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ

แก่สมณะ หรือพราหมณ์ และเป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และการบูชาของผู้อื่น เกียดกัน ตัดรอน ผูกความริษยา ถ้ามาตคามนั้นจุดจากอัฐภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง นาดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม ยิ่งนัก แต่เป็นคนเขี้ยวใจ ยากจน ชัดสนและต่ำศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัด กระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ท້อยอาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ และถ้ามาตคามนั้นจุดจากอัฐภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง นาดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตคามบางคนในโลกนี้มีผิวพรรณทราม รูปร่าง นาดู ทั้งเป็นคนเขี้ยวใจ ยากจนชัดสนและต่ำศักดิ์ อหนึ่ง นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตคามบางคนในโลกนี้มีผิวพรรณทราม รูปร่าง นาดู แต่เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก และสูงศักดิ์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตคามบางคนในโลกนี้มีรูปร่าง นาดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก แต่เป็นคนเขี้ยวใจ ยากจน ชัดสนและต่ำศักดิ์ อหนึ่ง นี่เป็นเหตุเป็นปัจจัยมาตคามให้บางคนในโลกนี้มีรูปร่าง นาดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิกาเทวีได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติอื่นชรอยหม่อมฉันจะเป็นผู้ มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง ฉุนเฉียว กระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความ ไม่พอใจให้ปรากฏ ในบัดนี้ หม่อมฉันจึงมีผิวพรรณทราม รูปร่าง นาดู แต่ในชาติอื่น หม่อมฉันคงได้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ท້อยอาศัย และประทีปโคมไฟ บัดนี้ หม่อมฉันจึงเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ในชาติอื่น หม่อมฉัน คงจะไม่มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และ การบูชาของผู้อื่น ไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ในบัดนี้ หม่อมฉัน จึงมีศักดิ์สูง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็นางกษัตริย์บ้าง นางพราหมณ์บ้าง นาง-

* คฤหบดีบ้าง มีอยู่ในราชสกุลนี้ หม่อมฉันได้ดำรงความเป็นใหญ่ยิ่งกว่าหญิง เหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่นั้นไป หม่อมฉันจักไม่โกรธ ไม่มาก ไปด้วยความคับแค้นใจ ถึงถูกว่ากล่าวมากก็จักไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัด-

* กระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความ ไม่พอใจให้ปรากฏ จักให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ท້อยอาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณพราหมณ์ จักไม่มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และบูชา ของผู้อื่น จักไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นอุบาสิกา ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็น โฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บางคนเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตน อันประเสริฐ อยู่ในปัจจันตเทียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อย่างไร บุคคลชื่อว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น ชีเปลือย ไร้มารยาท เลียมมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ก็ไม่หยุด ไม่ยินดีภิกษาที่เขานำมาเฉพาะ ไม่ยินดีภิกษาที่เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดี
การเชิญ ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาจากปากหม้อข้าว ไม่รับภิกษา
ที่คนยืนคร่อมธรณีประตูให้ ไม่รับภิกษาที่คนยืนคร่อมท่อนไม้ให้ ไม่รับภิกษาที่
คนยืนคร่อมสากให้ ไม่รับภิกษาของคนสองคนผู้กำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของ
หญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้กำลังให้ลูกดูดนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้
คลอเคลียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันไว้ ไม่รับภิกษาในที่ซึ่งสุนัขได้รับเลี้ยงดู
ไม่รับภิกษาในที่ที่มีแมลงวัน ตัดต่อมเป็นกลุ่ม ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มสุรา
ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มยาตอง เขารับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เขียวยาอัตภาพด้วยข้าว
คำเดียวบ้าง รับภิกษาที่เรือนสองหลัง เขียวยาอัตภาพด้วยข้าวสองคำบ้าง
รับภิกษาที่เรือน ๓ หลัง เขียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๓ คำบ้าง เขียวยาอัตภาพ
ด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง ๒ ใบบ้าง ๓ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้
วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบความขวนขวายในการบริโภคภัต
ที่เรียนมาตั้งตั้งแต่ต้นเช่นนี้บ้าง ซิเปลี่ยนั้น เป็นผู้มีผัดทองเป็นภิกษาบ้าง
มีข้าวฟ่างเป็นภิกษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภิกษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภิกษาบ้าง มียาง
เป็นภิกษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภิกษาบ้าง มีรำเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภิกษาบ้าง
มีกายนเป็นภิกษาบ้าง มีหญ้าเป็นภิกษาบ้าง มีไค้มัยเป็นภิกษาบ้าง มีเหง้าและ
ผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หล่นเขียวยาอัตภาพ ซิเปลี่ยนั้นทรงผ้าปาน
บ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนึ่งเสื่อบ้าง
หนึ่งเสื่อทั้งเล็บบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง
ผ้ากัมพลทำด้วยผมนคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปิกนกเค้าบ้าง
เป็นผู้ถอนผมและหนวด ประกอบด้วยความขวนขวายในการถอนผมและหนวดบ้าง
เป็นผู้ย่น คือ หามอาสนะบ้าง เป็นผู้กระโหยง ประกอบด้วยความขวนขวายในการ
กระโหยงบ้าง เป็นผู้นอนบนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำ
วันละ ๓ ครั้ง คือ ประกอบด้วยความขวนขวายในการลงน้ำบ้าง เขาเป็นผู้ประกอบ
ความขวนขวายในการทำกายให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อนมืออย่างต่างๆ เห็นปานนี้อยู่
ด้วยประการฉะนี้ ดูรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้
เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน ฯ

ดูรภิกษุทั้งหลาย ก้อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
ฆ่าแพะ ฆ่าสกร เป็นนายพรานนก เป็นนายพรานเนื้อ เป็นผู้หยาบฆ่า เป็นคน
ฆ่าปลา เป็นโจร เป็นผู้ฆ่าโจร เป็นนักโทษ หรือเป็นผู้ทำกรรมอันหยาบฆ่า
ชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตาม ดูรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่น
ให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูรภิกษุทั้งหลาย ก้อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน
ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน
ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นพระราชามหากษัตริย์ได้มูรธาภิเษก หรือว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล บุคคลนั้น
ให้สร้างสัณฐาคารใหม่ทางทิศตะวันออกแห่งพระนคร แล้วปลงผมและหนวด
หนึ่งหนึ่งสัณฐาคารให้ สัณฐาคารด้วยเนยและน้ำมัน เกลาหลังด้วยเชวมฤค เข้าไปสู่
สัณฐาคารพร้อมด้วยมเหสีและพราหมณ์โปรหิต บุคคลนั้นสำเร็จการนอนบนพื้น
อันปราศจากการปลาด ไล่ด้วยมูลโคสด นำนมไค้ม้อยในนมเต้าหนึ่งของแม่โค
ลูกอ่อนตัวหนึ่ง พระราชาย่อมยังพระชนมชีพให้เป็นไปด้วยน่านมเต้าหนึ่ง น่านมไค้
ม้อยในนมเต้าที่ ๒ พระมเหสีย่อมยังพระชนมชีพให้เป็นไปด้วยน่านมเต้าหนึ่ง น่านมไค้
ม้อยในนมเต้าที่ ๓ พราหมณ์โปรหิตย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน่านมเต้าหนึ่ง
น่านมไค้ม้อยในนมเต้าที่ ๔ ย่อมบูชาไฟด้วยน่านมเต้าหนึ่ง ลูกโคย่อมยังอัตภาพ
ให้เป็นไปด้วยน่านมที่เหลือ พระราชานันตรัสอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงฆ่าโคเท่านี้
เพื่อบูชาัยญ จงฆ่าลูกโคผู้เท่านี้เพื่อบูชาัยญ จงฆ่าลูกโคเมียเท่านี้เพื่อบูชาัยญ
จงฆ่าแพะเท่านี้เพื่อบูชาัยญ จงฆ่าแกะเท่านี้เพื่อบูชาัยญ จงตัดต้นไม้เท่านี้เพื่อ
ทำหลัก จงเกี่ยวหญ้าคาเท่านี้เพื่อบังและลาด แม้ชนเหล่าใดที่เป็นทาสกัติ
เป็นคนรับใช้กัติ เป็นคนงานกัติ ของพระราชานั้น แม้ชนเหล่านั้นสะดุ้งต่ออาญา
สะดุ้งต่อภัย มีหนั้นเองด้วยน้ำตาร้องไห้ทำการงานอยู่ ดูรภิกษุทั้งหลาย
อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวาย
ในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความ
ขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูรภิกษุทั้งหลาย ก้อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ไม่
ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว ตับ เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบันเทียว ดุริยภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระตถาคตพระองค์นั้นทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดีหรือบุตรแห่งคฤหบดี หรือบุคคลผู้เกิดในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น เขาฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคต เขาประกอบด้วยการได้ซึ่งศรัทธานั้น ย่อมเห็นตระหนักรู้ชัดตั้งนี้ว่า ฆราวาสคัณเฑาะ เป็นทางมาแห่งอริยบรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด หนุ่งหม่ผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิตเถิด สมัยต่อมา เขาจะกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องอาภรณ์น้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด หนุ่งหม่ผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเขาบวชแล้วอย่างนี้ ถึงความเป็นผู้มีสิกขาและสาชีพ เสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย ละปาณาติบาต จตวันจากปาณาติบาต วางอาชญา วางสาตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่เสมอ ละอทินนาทาน จตวันจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่เขาให้ จานางแต่ของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่เสมอ ละกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละมสสาวาท จตวันจากมสสาวาท พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้างกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้ว ไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้างกัน สมานคนที่แตกร้างกันแล้ว บ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าวแต่คำที่ปราศจากโทษ เสนาะโสมนัส ขวนให้รัก จีบใจ สุภาพ คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ ละคำเพื่อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพื่อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรพูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร เธอเว้นขาดจากการพรากรพิชิตามและภุคตาม ฉันทนเดียว เว้นการฉันทนในราตรี จตจากการฉันทนในเวลารีกาล เว้นขาดจากการพื่อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาดจากการทัดทรง ประดับและตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญชาติดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้าและพา เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน เว้นขาดจากการประกอบหัตถกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อขาย เว้นขาดจากการฉ้อโกงด้วยตาชั่ง โกงด้วยของปลอมและโกงด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวงและการตลบตะแลง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้นและการโขก เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง นกมีปีกจะบินไปทางทิศภาคใดๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเป็นภาระบินไป ฉันทน ภิภษกัฉันทนนั้นแล เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง เธอเป็นผู้ประกอบด้วยศีลชั้นอันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือินมิตร ไม่ถือินพญชณะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุณทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌา และโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษาจักขุณทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุณทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู . . . ดมกลิ่นด้วยจมูก . . . ลิ้มรสด้วยลิ้น . . . ถูกต้อง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
โผฏฐัพพะด้วยกาย . . . รุ่งแจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว ไม่ถือนิมิตร ไม่ถือ
อนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสัรรวมมโนนทรีย์ ที่เมื่อไม่สัรรวมแล้ว จะเป็นเหตุ
ให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโสมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษา
มโนนทรีย์ ถึงความสัรรวมในมโนนทรีย์ เธอประกอบด้วยอินทรีย์สังวรอันเป็น
อริยะ เช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันบริสุทธิ์ไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน เธอย่อม
ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการแล
ในการเหลียว ย่อมทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ย่อมทำความ
รู้สึกตัวในการทรงสังขาริ บาตรและจีวร ย่อมทำความรู้สึกตัวในการฉัน การดื่ม
การเคี้ยว การลิม ย่อมทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความ
รู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น ความนิ่ง เธอประกอบ
ด้วยศีลชั้นอื่น อินทรีย์สังวร และสติสัมปชัญญะ อันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมเสพ-

* เสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก
ที่แจ้ง ลอมฟาง เรือกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง
ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความโลภในโลก มีใจปราศจากความโลภอยู่ ย่อม
ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความโลภ ละความประทุษร้าย คือพยาบาท ไม่คิด
พยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือ พยาบาท ละถิ่นมัทธวะแล้ว มีความกำหนด
หมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติ มีสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมัทธวะ
ละอุทธัจจกุกกักจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายใน ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกักจะ ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความ
สงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา เธอละนิวรณ์
เหล่านี้อันเป็นอุปกิเลสของใจ เป็นเครื่องทำปัญญาให้ทุพพลแล้ว สัจจจากาม
ขลข บรรลุจตุตถฌาน ภิกษุเช่นนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มี
กิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิตอ่อน ควเรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว
อย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้
เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง
ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติ
บ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง
ตลอดวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น
เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น
เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้ว
ได้ไปเกิดในภพโน้น แมในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มี
ผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุ
เพียงเท่านั้น ครั้นจติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติ
ก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุเช่นนั้น
เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิต
อ่อน ควเรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้จิต
และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้
ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิฉลาทิฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิฉลาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทคติ วินิบาต
นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียน
พระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป
เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์กำลังจติ กำลังอุปบัติ เลว
ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์
ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้
ภิกษุเช่นนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส
เป็นจิตอ่อน ควเรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไป
เพื่ออสาวยขณญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกข-

* นิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี่เหตุให้เกิดอาสวะ นี่ความ
ดับอาสวะ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อม
หลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภवासวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้น
แล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบ
แล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลถือว่าเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ชวนช่วยในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความ
ชวนช่วยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และบุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน
ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว เป็นผู้ดับ เย็นใจ เสวยสุข มีตน
อันประเสริฐ อยู่ในปัจจุบัน ดุริยทุกขทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
อยู่ในโลก ฯ

[๑๙๙] ดุริยทุกขทั้งหลาย เราจักแสดงค้นหาเช่นดังชาย ท่องเที่ยวไป
แผ่ขานไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้
ซึ่งงุ่นง่านเหมือนกลมด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเป็นเหมือนหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วง
พ้นอบาย ทุกติ วินิบาต และสงสารไปได้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นถูกรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็ค้นหาเช่นดังชาย ท่องเที่ยวไป แผ่ขานไป เกาะเกี่ยวอยู่
ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งงุ่นง่านเหมือนกลมด้ายอัน
ยุ่งเหยิง ขอดเป็นปม เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้น
อบาย ทุกติ วินิบาต และสงสารไปได้ นั่นเป็นโณ ดุริยทุกขทั้งหลาย ค้นหา
วิจิริต ๑๘ ประการนี้ อาศัยชั้นธัมมัญญกภายใน ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการนี้
อาศัยชั้นธัมมัญญกภายนอก ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการอันอาศัยชั้นธัมมัญญกภายใน
เป็นโณ ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามี ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็น
อย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราไม่เป็นอยู่ เราพึงเป็นอย่างนี้
เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้โณเราพึงเป็น แม้โณเราพึงเป็น
อย่างนี้ แม้โณเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้โณเราพึงเป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เรา
จักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่างอื่น ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการ
นี้ อาศัยชั้นธัมมัญญกภายใน ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการอันอาศัยชั้นธัมมัญญกภายนอก
เป็นโณ ดุริยทุกขทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามีด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ ก็ย่อม
มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้
เราเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราเป็นอยู่ด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วย
ชั้นธัมมัญญกนี้ เราพึงเป็นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัมมัญญกนี้
เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ แม้โณ
เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ แม้โณเราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้
แม้โณเราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ แม้โณเราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธ-
ัมมัญญกนี้ เราจักเป็นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราจัก
เป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัมมัญญกนี้ ค้นหาวิจิริต
๑๘ ประการนี้ อาศัยชั้นธัมมัญญกภายนอก ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นธัมมัญญก
ภายใน ค้นหาวิจิริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นธัมมัญญกภายนอก ด้วยประการฉะนี้
รวมเรียกว่า ค้นหาวิจิริตเห็นปานนี้ ที่เป็นอดีต ๓๖ อนาคต ๓๖ เป็นปัจจุบัน
๓๖ รวมเป็นค้นหาวิจิริต ๑๐๘ ด้วยประการฉะนี้ ดุริยทุกขทั้งหลาย ค้นหา
นั้นแล เช่นดังชาย ท่องเที่ยวไป แผ่ขานไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ
เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งงุ่นง่านเหมือนด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปม
เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุกติ วินิบาต
และสงสารไปได้ ฯ

[๒๐๐] ดุริยทุกขทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้ย่อมเกิด ๔ ประการ
เป็นโณ คือ ความรักย่อมเกิดเพราะความรัก ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก ๑
ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ ดุริยทุกขทั้งหลาย
ก็ความรักย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลกนี้เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่
น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพติดต่อบุคคลที่รักนั้น ด้วยอาการที่น่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพติดต่อบุคคล
ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่
น่าพอใจ เขาย่อมเกิดความรักในคนเหล่านั้น ดุริยทุกขทั้งหลาย ความรัก
ย่อมเกิดเพราะความรักอย่างนี้แล ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลก
นี้เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของบุคคล คนอื่นมาประพติดต่อบุคคลนั้น
ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิด
อย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพติดต่อบุคคลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเรา
ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ เขาย่อมเกิดโทสะในคน
เหล่านั้น ดุริยทุกขทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก อย่างนี้แล ฯ

ดุริยทุกขทั้งหลาย ก็ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลก
นี้ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพติด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอื่นไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้น
ย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพุดต่อบุคคลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่า
ใคร ไม่น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอื่นไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ
เขาย่อมเกิดความรักใคร่ในคนเหล่านั้น ดุริการิกษทั้งหลาย ความรักย่อมเกิดเพราะ
โทสะอย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลกนี้
ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพุด
ต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอื่นน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมี
ความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพุดต่อบุคคลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่า
พอใจของเรา ด้วยอาการอื่นน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมเกิดโทสะ
ในบุคคลเหล่านั้น ดุริการิกษทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างนี้แล ดุริ-

* ริกษทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิด ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย สมัยใด ริกษสงัดจากกาม ฯลฯ เข้าปฐมฌานอยู่
สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น แม้โทสะที่เกิด
เพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่
ริกษนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น ดุริการิกษทั้งหลาย
สมัยใด ริกษเข้าทุติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตตฌาน สมัยนั้น แม้
ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น แม้โทสะที่บังเกิดเพราะความ
รัก ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ริกษนั้น
ดุริการิกษทั้งหลาย สมัยใด ริกษกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก เป็นธรรมชาติอันริกษนั้นละ
ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วนทำให้ไมให้มี ไม่เกิดขึ้น
ต่อไปเป็นธรรมดา แม้โทสะที่เกิดเพราะความรัก . . . แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ . . .
แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ เป็นธรรมชาติอันริกษนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว
ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไมให้มี ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ริกษนี้
เราเรียกว่า ไม่ยึดถือ ไม่โต้ตอบ ไม่บังหวนคว้น ไม่ลุกโหลง ไม่ถูกไฟไหม้ ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็ริกษเชื่อว่ายึดถืออย่างไร ริกษในธรรมวินัยนี้ย่อมเห็น
รูปโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา
โดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีเวทนา เห็นเวทนาในตน หรือเห็นตนในเวทนา ย่อม
เห็นสัญญาโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสัญญา เห็นสัญญาในตน หรือเห็นตน
ในสัญญา ย่อมเห็นสังขารทั้งหลาย โดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสังขาร เห็น
สังขารในตน หรือเห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน เห็น
ตนว่ามีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ริกษเชื่อว่ายึดถือ
อย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็ริกษเชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างไร ริกษในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็น
ตนในรูป ไม่เห็นเวทนา . . . ไม่เห็นสัญญา . . . ไม่เห็นสังขาร . . . ไม่เห็นวิญญาณ
โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็น
ตนในวิญญาณ ริกษเชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ริกษเชื่อว่าย่อมโต้ตอบอย่างไร ริกษในธรรมวินัยนี้
ย่อมดำต่อตอบผู้ดำตน ย่อมโกรธตอบผู้โกรธตน ย่อมโต้เถียงตอบผู้โต้เถียงตน
ริกษเชื่อว่าย่อมโต้ตอบอย่างนี้แล

ดุริการิกษทั้งหลาย ริกษเชื่อว่าย่อมไม่โต้ตอบอย่างไร ริกษในธรรมวินัยนี้
ย่อมไม่ดำต่อตอบผู้ดำตน ย่อมไม่โกรธตอบผู้โกรธตน ย่อมไม่โต้เถียงตอบผู้
โต้เถียงตน ริกษเชื่อว่าไม่โต้ตอบอย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็ริกษย่อมบังหวนคว้นอย่างไร เมื่อมีความถือว่า
เราเป็นอย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราเป็นอยู่ เราไม่เป็นอยู่
เราพึงเป็น เราพึงเป็นอย่างนี้ เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้โณ
เราพึงเป็น แม้โณเราพึงเป็นอย่างนี้ แม้โณเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้โณเราพึง
เป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เราจักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่าง
อื่น ริกษเชื่อว่าย่อมบังหวนคว้นอย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็ริกษย่อมไม่บังหวนคว้นอย่างไร ดุริการิกษทั้งหลาย
เมื่อไม่มีความถือว่า เรามีอยู่ ก็ย่อมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ . . . เราจัก
เป็นอย่างอื่น ริกษเชื่อว่าย่อมไม่บังหวนคว้นอย่างนี้แล ฯ

ดุริการิกษทั้งหลาย ก็ริกษลุกโหลงอย่างไร ดุริการิกษทั้งหลาย เมื่อมี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ความถือว่า เรามีชั้นธัญญกนี้ ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัญญก
นี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัญญกนี้ เราเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัญญกนี้ เราเป็น
อยู่ด้วยชั้นธัญญกนี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วยชั้นธัญญกนี้ เราพึงเป็นชั้นธัญญกนี้
เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัญญกนี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัญญกนี้ แม้โจน
เราพึงเป็นด้วยชั้นธัญญกนี้ แม้โจนเราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัญญกนี้ แม้โจน
เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นธัญญกนี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นธัญญกนี้ เราจัก
เป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัญญกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหลกโพล่งอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่หลกโพล่งอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มี
ความถือว่า เรามีด้วยชั้นธัญญกนี้ ก็ย่อมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วย
ชั้นธัญญกนี้ . . . เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยชั้นธัญญกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ย่อมไม่หลกโพล่งอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังละ
อัสสัมมานะ ตัดรากขาด ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ไหม้ ไม่ให้เกิด
อีกต่อไปเป็นธรรมดา ไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่ถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เป็นผู้ละอัสสัมมานะ ได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้
ไม่ไหม้ ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่ถูกไฟไหม้
อย่างนี้แล ฯ

จบมหารวรรคที่ ๕
จบจตุตถปิณฑาสก

~~~~~
วรรคที่ไม่สงเคราะห์เป็นปิณฑาสก

สัปปริสวรรคที่ ๑

[๒๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยังกว่า
อัสปบุรุษ สัปปบุรุษ และสัปปบุรุษที่ยังกว่าสัปปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาค
แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัปปบุรุษ
เป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
พูดเท็จ ตีมน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า
อัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัปปบุรุษที่ยังกว่าอัสปบุรุษเป็นโจน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นคนฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย
ลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์อีกด้วย ประพฤติผิดใน
กามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิดในกามอีกด้วย พูดเท็จด้วย
ตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จอีกด้วย ตีมน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
ฐานแห่งความประมาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตีมน้ำเมาคือสุราและ
เมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษยิ่งกว่า
อัสปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัปปบุรุษเป็นโจน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งด
เว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการตีมน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่ง
ความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัปปบุรุษผู้ยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นโจน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์อีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งด
เว้นจากการลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง
และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการ
พูดเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จอีกด้วย เป็นผู้งดเว้น
จากการตีมน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการตีมน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความ
ประมาทอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปปบุรุษที่ยังกว่าสัปปบุรุษ ฯ

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยังกว่า
อัสปบุรุษ สัปปบุรุษ และสัปปบุรุษที่ยังกว่าสัปปบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิ้อสัปปบุรุษเป็นโจน
บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีโอตตปปะมิตตะน้อย เป็นคนเกียจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต

คร้าน มีสติหลงลืม มีปัญญาราม บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้ไม่มีศรัทธา และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีศรัทธาอีกด้วย ตนเองไม่มีหิริ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีหิริอีกด้วย ตนเองเป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีโอตตปปะอีกด้วย ตนเองมีสตะน้อย และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสตะน้อยอีกด้วย ตนเองเป็นผู้เกียจคร้าน และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้เกียจคร้านอีกด้วย ตนเองมีสติหลงลืม และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสติหลงลืมอีกด้วย ตนเองมีปัญญาราม และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีปัญญารามอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต ปราศจากความเพียร มีสติ มีปัญญา บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อมด้วยศรัทธาอีกด้วย เป็นผู้ที่มีหิริด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีหิริอีกด้วย เป็นผู้ที่มีโอตตปปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีโอตตปปะอีกด้วย เป็นผู้ที่มีสตะตั้งมั่นด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมีสตะตั้งมั่นอีกด้วย เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อมด้วยปัญญาอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ ฯ

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปปบุรุษ อสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปบุรุษ สัปปบุรุษ และสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมักฆ่าสัตว์ มักลักทรัพย์ มักประพฤติดีกในกาม มักพูดเท็จ มักพูดคำส่อเสียด มักพูดคำหยาบ มักพูดคำเพื่อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย เป็นผู้มักลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้มักประพฤติดีกในกามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติดีกในกามอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำส่อเสียดอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำหยาบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำหยาบอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำเพื่อเจ้อด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำเพื่อเจ้ออีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร งดเว้นจากมสฺสาท งดเว้นจากปิสุณวาจา งดเว้นจากมรฺสวาจา งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาตอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทานด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากอทินนาทานอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากมสฺสาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากมสฺสาทอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากปิสุณวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปิสุณวาจาอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากมรฺสวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากมรฺสวาจาอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ ฯ

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปปบุรุษ อสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปบุรุษ สัปปบุรุษ และสัปปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสัปปบุรุษเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯ เป็นคนมักโลภ มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษทั้งหลาย กอ็สัปปบรหฺมาที่ยิ่งกว่าอัสัปปบรหฺมาเป็น โฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯ เป็นคนมักโลภด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมักโลภอีกด้วย เป็นผู้มัวจิตพยายาพด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยายาพอีกด้วย เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอัสัปปบรหฺมาที่ยิ่งกว่าอัสัปปบรหฺมา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปปรุษที่ยิ่งกว่าสัปปรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ เป็นผิงตเว่นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ตเว่นจากปาณา-

[๒๐๕] ดุริยภิกขุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยิ่งกว่า
อัสปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดุริยภิกขุทั้งหลาย กิ้อสัปบุรุษเป็น โฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด มีวาจาผิด มีการงานผิด มีอาชีพผิด มี
ความพยายามผิด ตั้งสติผิด ตั้งใจมั่นผิด ดุริยภิกขุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า
อัสปบุรุษ ฯ

ดูรภิกขทั้งหลาย ก็สัปปรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ มีวาจาชอบ มีกามารมณ์ชอบ มีอาชีพชอบ มีความพยายามชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจมั่นชอบ ดูรภิกขทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปปรุษ ฯ

[๒๐๖] ดุริยภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสปบุรุษ อัสปบุรุษที่ยิ่งกว่า
อัสปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดุริยภิกษุทั้งหลาย ก็อัสปบุรุษเป็นไฉน บกคฺลบางคฺนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิด เป็นผู้มีความพินผิด ดุริยภิกษุ
ทั้งหลาย บกคฺลนี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษ ฯ

ดกรภิกษทั้งหลาย ก็สัปประเป็นไฉน บคคบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคตตรนิกาย จตูกกนิบาต
ตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้
เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม ฯ

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคล
ผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และ
บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความรู้ผิด มีความพินผิด ดูกรภิกษุ-
*ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอัน
ลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และ
ชักชวนผู้อื่นในความพินผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพินผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่น
ในความพินผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก
ที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคน
ในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความรู้ชอบ มีความพินชอบ บุคคล
นี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม
เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีความเห็นชอบ และชักชวน
ผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความรู้ชอบ และชักชวนผู้อื่น
ในความรู้ชอบอีกด้วย ตนเองเป็นผู้มีความพินชอบ และชักชวนผู้อื่นในความ
พินชอบอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรม
อันงาม ฯ

จบสัปปริสวารคที่ ๑

โศกนวารคที่ ๒

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประทุษร้ายบริษัท ๔ จำพวกนี้
๔ จำพวกเป็น โฉน คือ ภิกษุผู้ศีล มีธรรมอันลามกชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท
ภิกษุณีผู้ศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสกผู้ศีล มีธรรม
อันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสิกาผู้ศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่า
ประทุษร้ายบริษัท ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้ประทุษร้าย
บริษัท ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็น โฉน
คือ ภิกษุผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ภิกษุณีผู้มีศีล มีธรรม
อันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม อุบาสกผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัท
ให้งาม อุบาสิกาผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็น โฉน คือ กายทุจริต ๑
วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มัจฉาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชื้อมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์
ธรรม ๔ ประการเป็น โฉน คือ กายสุจริต ๑ วจิสฺสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ สัมมา-

*ทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือน
ถูกเชื้อมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็น โฉน คือ กายทุจริต ๑
วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก
ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชื้อมา
ประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็น โฉน คือ กายสุจริต ๑ วจิสฺสุจริต ๑
มโนสุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกเชื้อมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็น โฉน คือ เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑
ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุตเทิอ ๑ ฯลฯ เป็นผู้ตเว้นจากการ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ชาลัตว์ ๑ จดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ จดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑
จดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯ

[๒๑๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ เจริจาผิด ๑ ทำการงาน
ผิด ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจริจาชอบ ๑ ทำการงาน
ชอบ ๑ ฯ

[๒๑๖] ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัวซีพผิด ๑
พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ดุริการิกษทั้งหลาย
บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชื้อมาประติษฐานไว้ในสวรรค์
ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มัวซีพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึก
ชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
นี้แล เหมือนถูกเชื้อมาประติษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่
ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่เห็น ๑
เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้
ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่
ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๙] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑
ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ฯ

[๒๒๐] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ เป็นคนเกียจคร้าน ๑
มีปัญญาราม ๑ ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ เป็นผู้ปรารถนา
ความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ฯ

จบโคกนวรรคที่ ๒

ทจรีตวรรคที่ ๓

[๒๒๑] ดุริการิกษทั้งหลาย วจีทจรีต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ
คำเท็จ ๑ คำส่อเสียด ๑ คำหยาบ ๑ คำเพ้อเจ้อ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย
วจีทจรีต ๔ อย่างนี้แล ดุริการิกษทั้งหลาย วจีสุจรีต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน
คือ คำจริง ๑ คำไม่ส่อเสียด ๑ คำอ่อนหวาน ๑ คำพอประมาณ ๑ ดุริการิกษ
ทั้งหลาย วจีสุจรีต ๔ อย่างนี้ ฯ

[๒๒๒] ดุริการิกษทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสสปุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นคนมีโทษ
วิญญูชนดีเตียน และย่อมประสพกรรมมีโทษเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ ดุริการิกษ
ทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็น
อัสสปุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นคนมีโทษ วิญญูชนดีเตียน
และย่อมประสพกรรมมีโทษเป็นอันมาก ดุริการิกษทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ฉลาด เป็นสัปปุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด
ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ดีเตียน และย่อมได้ประสพบุญเป็น
อันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจรีต ๑ วจีสุจรีต ๑ มโนสุจรีต ๑
สัมมาทิฐิ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เป็นผู้ฉลาด เป็นสัปปุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ
วิญญูชนไม่ดีเตียน และย่อมได้ประสพบุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๒๓] ดุริการิกษทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสสปุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ
วิญญูชนดีเตียน และย่อมประสพกรรมมีโทษเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญู
อกตเวที ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสสปุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลายเป็นผู้มีโทษ
วิญญูชนดีเตียน และย่อมประสพกรรมมีโทษเป็นอันมาก ดุริการิกษทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตูกกนิบาต

บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นคนฉลาด เป็นสัปปบุรุษ ย่อมบริหารตน
ไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิทยุชนไม่ติเตียน และย่อมประสบ
บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วาจาสุจริต ๑
มโนสุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูทุกเวที ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย บัณฑิตผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนฉลาด เป็นสัปปบุรุษ ย่อมบริหารตน
ไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิทยุชนไม่ติเตียน และย่อมประสบ
บุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๒๔] เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑
พูดเท็จ ๑ ฯลฯ เป็นผู้ตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ตเว้นจากการลักทรัพย์ ๑
ตเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ ตเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ

[๒๒๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ ทำการงานผิด ๑ เจริญผิด ๑
 ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจริญชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ ฯลฯ

[๒๒๖] เป็นผู้มิอาจพิพัต ๑ พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑
 ฯลฯ เป็นผู้มิอาจพิพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ฯลฯ

[๒๒๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่ง
ที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าว
สิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่เห็น ๑ เป็นผู้
มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑
เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ

[๒๒๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่ง
ที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่ง
ที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่ง
ที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ

[๒๒๙] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตปปะ ๑
 ฯลฯ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตปปะ ๑ ฯลฯ

[๒๓๐] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ทุศีล ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญา
 ทรม ๑ ฯลฯ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ ปรากรความเพียร ๑ มีปัญญา ๑
 ดุริยกิจทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ฉลาด
 เป็นสัปปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษ
 วิทยุชนไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๓๑] ดุริยกิจทั้งหลาย กวี ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ
 จินตกร ๑ สุตกร ๑ อรรถกร ๑ ปฏิภาณกร ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย
 กวี ๔ จำพวกนี้แล ฯ

จบพุทธวรรคที่ ๓

กรรมวรรคที่ ๔

[๒๓๒] ดุริยกิจทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย
 ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำ
 มีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี
 กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ดุริยกิจ
 ทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว
 ประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๓] ดุริยกิจทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย
 ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำ
 มีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี
 กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
 ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งวาจาสังขารอันมีความ
 เบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันมีความเบียดเบียน ครั้นแล้วย่อมเข้าถึง
 โลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันมีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้า
 ถึงโลกที่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อม
 ได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนสัตว์
 นรค นี่เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
 ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร . . . วาจา . . . มโนสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ครั้น
 แล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันไม่มีความเบียดเบียนย่อม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่ไม่มีความ
เบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข
โดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนเทพชั้นสุกทินะ เราเรียกว่ากรรมขามวิบาก
ขาว ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคล
บางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ่งแต่งกายสังขาร . . . วีสังขาร . . . มโนสังขารอันมีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะอันมีความเบียดเบียนบ้าง
ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน
บ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความ
เบียดเบียนบ้างถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทั้งทุกขระคนกัน เปรียบเหมือนมนุษย์ เทพ
บางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
ทั้งดำทั้งขาว ๆ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาวย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำในบรรดากรรม
เหล่านั้นกิตติ เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวกิตติ เจตนาใดเพื่อละกรรม
ทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวกิตติ เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำ
ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล
เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๔] ครั้นนั้นแล พรหมณเชื้อสิขาโมคคัลลานะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มี-

* พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอ
ให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มี-

* พระภาควา ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ หลายวันมาแล้ว โสณกายนมาณพไปหา
ข้าพระองค์ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า พระสมณโคตมย่อมทรงบัญญัติการไม่กระทำ
กรรมทั้งปวง ก็แลเมื่อบัญญัติการไม่กระทำกรรมทั้งปวง ชื่อว่ากล่าวความขาดสูญ
แห่งโลก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ โลกนี้มีกรรมเป็นสภาพ ดำรงอยู่ด้วยการ
ก่อกรรมมิใช่หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพรหมณ เราไม่รู้สิกว่าได้เห็น
โสณกายนมาณพเลย ที่ไหนจะได้ปราศรัยเห็นปานนี้กันเล่า ดูกรพรหมณ
กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ
๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี
กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว
ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรพรหมณ กิรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อม
ปรุ่งแต่งกายสังขาร . . . วีสังขาร . . . มโนสังขารอันมีความเบียดเบียน . . . เขาอัน
ผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน
เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เหมือนสัตว์นรก เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรพรหมณ กิรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
ปรุ่งแต่งกายสังขาร . . . วีสังขาร . . . มโนสังขาร อันไม่มีความเบียดเบียน . . .
เขาอันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความ
เบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทพสุกทินะ เราเรียกว่า
กรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรพรหมณ กิรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคล
บางคนในโลกนี้ ปรุ่งแต่งกายสังขาร . . . วีสังขาร . . . มโนสังขารอันมีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง . . . เขาอันผัสสะอันมีความเบียดเบียน
บ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทุกขระคนกันเหมือน
มนุษย์ เทพบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว
มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรพรหมณ กิรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นกรรม เป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำมีวิบากดำในบรรดากรรม
เหล่านั้นกิตติ . . . เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นกรรม ดูกรพรหมณ กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
กรรมขามมีวิบากขาก็มี กรรมทั้งด้าทั้งขามมีวิบากทั้งด้าทั้งขาก็มี กรรมไม่ด้า
ไม่ขามมีวิบากไม่ด้าไม่ขาม ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมด้ามีวิบากด้าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้
ย่อมปรุ่งแต่งกายสังขาร อันมีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมด้ามี-
*วิบากด้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมขามมีวิบากขามเป็นไฉน บุคคลบางคนใน
โลกนี้ ย่อมปรุ่งแต่งกายสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรม-
*ขามมีวิบากขาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมทั้งด้าทั้งขาม มีวิบากทั้งด้าทั้งขามเป็นไฉน
บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ่งแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มี
ความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งด้าทั้งขาม มีวิบากทั้งด้าทั้งขาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิกรรมไม่ด้าไม่ขาม มีวิบากไม่ด้าไม่ขาม ย่อมเป็นไป
เพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริย-

* สัมโพชฌงค์ ปิตีสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาริสัมโพชฌงค์
อุเบกขาสัมโพชฌงค์ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ด้าไม่ขาม มีวิบากไม่ด้าไม่ขาม ย่อม
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำ
ให้แจ้งด้วยปัญญานันเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อม
เกิดในนรก เหมือนถูกนำมาถึงลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอัน
มีโทษ ๑ วาจิกรรมอันมีโทษ ๑ มโนกรรมอันมีโทษ ๑ ทิฐิอันมีโทษ ๑ บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาถึงลง ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือน
เชิฏฐมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีโทษ ๑
วาจิกรรมอันไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ๑ ทิฐิอันไม่มีโทษ ๑ บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิฏฐมาประดิษ-
*ฐานไว้ ฯ

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาถึงลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรม
อันมีความเบียดเบียน ๑ วาจิกรรมอันมีความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันมีความ
เบียดเบียน ๑ ทิฐิอันมีความเบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
นี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาถึงลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบ
ด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิฏฐมาประดิษฐานไว้ ธรรม
๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ วาจิกรรมอันไม่มี
ความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ ทิฐิอันไม่มีความ
เบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์
เหมือนเชิฏฐมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะมีในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๒
มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๓ มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้
ลัทธิอื่นวางจากสมณะทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจงบันลือสืหนาทโดยชอบอย่างนี้เกิด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓
เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า
นี้สมณะ (ที่๑) ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๒ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ และเพราะระคะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามี
มาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้นแล้วกระทำที่สุดทุกข์ได้ นี้สมณะที่ ๒ ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๓ เป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์
๔ สิ้นไปเป็นอุปปาตกะ (เป็นพระอนาคามี) จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่
กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา นี้สมณะที่ ๓ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๔
เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหา
อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญานันเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ นี้สมณะที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะ (ที่๑) มีในธรรมวินัยนี้เท่านั้น
สมณะที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่นวางจากสมณะทั้ง ๔ เธอ
ทั้งหลายจงบันลือสืหนาทโดยชอบอย่างนี้เกิด ฯ

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัปปุรุษแล้ว ฟังหวัง
ได้อานิสงส์ ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศีลที่
เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยสมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญาที่เป็นอริยะ ๑
ย่อมเจริญด้วยวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัปปุรุษแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
พืงห้วงได้อานิสงส์ ๔ ประการนี้ ๖
จบกรรมวรรคที่ ๔

อาปัตติกยวรรคที่ ๕

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสธารามใกล้เมือง
โกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
บังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า
ดูกรอานนท์ อธิกรณนั้นระบับแล้วหรือ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ อธิกรณนั้นระบับแต่ที่ไหน สัตถ์วิหาริกของท่านพระอนูรุทชื่อว่าพาหิยะ
ตั้งอยู่ในการทำลายสงฆ์ฝ่ายเดียว เมื่อพระพาหิยะตั้งอยู่อย่างนั้นแล้ว ท่านพระ
อนูรุทก็ไม่สำคัญที่จะฟังว่ากล่าวแม่สักคำเดียว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร
อานนท์ เมื่อไร อนูรุทจะจัดการชำระอธิกรณในท่ามกลางสงฆ์ อธิกรณชนิด
ใดก็ตามที่บังเกิดขึ้น เธอทั้งหลายกับสภาริบุตรและโมคคัลลานะต้องระบับอธิกรณ
ทั้งหมดนั้นมิใช่หรือ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔
ประการนี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ อำนาจประโยชน์ ๔ ประการเป็นไฉน
ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม มีความประพฤติไม่
สะอาด น่ารังเกียจ มีการงานอันปกปิด มีวิสมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ประพฤติ
พรหมจรรย์ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน ชุมด้วยกิเลส รุ่งรัง
ด้วยโทษ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่า เป็นคนทุศีล มีบาป
ธรรม . . . รุ่งรังด้วยโทษ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็น
พรรคพวกจักไม่นาสนะเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ที่ ๑
นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ๖

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันทคาคิก-

* ติฐิ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่ามีความเห็นผิด ประกอบด้วย
อันทคาคิกติฐิ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวก
จักไม่นาสนะเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๒ นี้
ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ๖

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีอาชีวะผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจจาชีพ เธอ
ย่อมปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่ามีอาชีวะผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจจาชีพ
จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวกจักไม่นาสนะเรา
ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๓ นี้ ย่อมยินดีด้วยการ
ทำลายสงฆ์ ๖

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก ปรารถนาลาภ สักการะและความยกย่อง
เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจรรู้เราว่าปรารถนาลาภ สักการะและความ
ยกย่อง จักพร้อมเพรียงกัน ไม่สักการะเคารพนับถือบูชาเรา แต่ภิกษุผู้เป็นพรรค
พวกจักสักการะเคารพนับถือบูชาเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจ
ประโยชน์ข้อที่ ๔ นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก
เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้แล ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ๖

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนราชบุรุษจับโจรผู้ประพฤติ
หยาบช้าได้แล้ว แสดงแก่พระราชา ด้วยกราบทูลว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นผู้ประพฤติ
หยาบช้าต่อพระองค์ ขอพระองค์จงทรงลงอาญาแก่เขา พระราชาจึงตรัสอย่างนี้ว่า
ท่านผู้เจริญท่านทั้งหลายจงไป จมมัดบุรุษนี้เอาแขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอัน
เหนียว โคนผมแล้วนำตระเวนไปตามถนนและตรอกด้วยบันฑะฑะวามีเสียงหยาบ
ออกทางประตูด้านใต้ แล้วจงตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร พวกราชบุรุษนั้นเอา
แขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอันเหนียวแล้วโคนผม นำตระเวนไปตามถนน
และตรอกด้วยบันฑะฑะวามีเสียงหยาบ แล้วนำออกทางประตูด้านใต้ ตัดศีรษะเสีย
ทางด้านใต้แห่งนคร ในที่นั้น มีบุรุษผู้น้อยอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านผู้เจริญ บุรุษนี้กระทำการมอันหยาบช้าน่าตียจนถึงถูกตัดศีรษะ ราชบุรุษ
ทั้งหลายจึงจับมัดแขนไพล่หลังให้มันคงด้วยเชือกอันเหนียว โคนศีรษะด้วยมัดโคน
นำตระเวนไปตามถนนและตรอก ด้วยบันฑะฑะวามีเสียงหยาบ แล้วนำออกทาง
ประตูด้านใต้ ตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร เขาไม่ควรทำการมอันหยาบช้าเห็น
ปานนั้นจนถูกตัดศีรษะเลยหนอ ดังนี้ แม่นั่นใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น
เหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่าง
นั้นไว้ในธรรม คือ ปาราชิกทั้งหลาย ข้อนั้นเป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม
คือ ปาราชิก จักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคินตามธรรม ๖

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยสากรไว้ที่คอ เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้ทำกรรมลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยสากร ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยสากร เขานุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยสากรไว้ที่คอเข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยสากร ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ดังนี้เขาไม่ควรกระทำกรรมอันเป็นบาป นาคีเตียน ควรแก่การห้อยสากร เห็นปานนั้นเลยหนอ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือสังฆาติเสสทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือสังฆาติเสสจักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคินตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อซีเก้ไว้ที่คอ เข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยห่อซีเก้ ท่านทั้งหลายพอใจจะให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยห่อซีเก้ เขานุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อซีเก้เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรแก่การห้อยห่อซีเก้ ท่านทั้งหลายพอใจจะให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำกรรมอันลามก ควรแก่การห้อยห่อซีเก้เห็นปานนั้นเลยหนอ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือปาจิตติยทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือปาจิตติยจักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคินตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมเข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ณ ที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ เขานุ่งผ้าดำ สยายผม เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำกรรมอันลามก นาคีเตียน ควรตำหนิ เห็นปานนั้น แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือปาฏิเทสนียะทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือปาฏิเทสนียะ จักไม่ต้อง ผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคินตามธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ อันมีสิกขาเป็นอันสงส มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสงสอย่างไร สิกขา คือ อภิสมาจาร เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว สิกขา คือ อภิสมาจารเราบัญญัติแล้วแก่สาวกเพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ด้วยประการใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย ย่อมสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ด้วยประการนั้นๆ

อีกประการหนึ่ง สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ด้วยประการนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสงสอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไร ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ประการทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์
โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ ธรรมทั้งหมดนั้นอันสาวกพิจารณา
ด้วยปัญญา ด้วยประการนั้นๆ ดุริยกิจทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด
อย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างไร ธรรมทั้งหลาย
เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการ
ทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ
โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ ธรรมทั้งหมดนั้นเป็นธรรมอันวิมุตติถูกต้อง
แล้ว ดุริยกิจทั้งหลาย พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างนี้แล ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างไร สติอันภิกษุ
ตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักบำเพ็ญอภิสมจาริกสิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ให้
บริบูรณ์ หรือว่า จักอนุเคราะห์อภิสมจาริกสิกขาอันบริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญา
ในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักบำเพ็ญ
สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือว่าจัก
อนุเคราะห์สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญาใน
ฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในที่เดียวว่า เราจักพิจารณาธรรม
ที่เราไม่ได้พิจารณาแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ หรือว่า จักอนุเคราะห์ธรรมที่เรา
พิจารณาแล้วได้ด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายใน
ที่เดียวว่า เราจักถูกต้องธรรมที่เราไม่ได้ถูกต้องด้วยวิมุตติ หรือว่า จักอนุเคราะห์
ธรรมที่เราถูกต้องแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง ดุริยกิจทั้งหลาย
พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างนี้แล ดุริยกิจทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า เราอยู่
ประพาศพรหมจรรย์อันมีสิกขาเป็นอันสงฆ์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น
มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

[๒๔๖] ดุริยกิจทั้งหลาย โสยา (การนอน) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่าง
เป็นโจน คือ เปตโสยา (นอนอย่างคนตาย) ๑ กามโกติโสยา (นอนอย่าง
คนบริโศคกาม) ๑ สีหโสยา (นอนอย่างราชสีห์) ๑ ตถาคตโสยา (นอนอย่าง
ตถาคต) ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ก็เปตโสยาเป็นโจน คนตายโดยมากนอนหงาย
นี้เราเรียกว่าเปตโสยา ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็กามโกติโสยาเป็นโจน คนบริโศคกามโดยมากนอน
ตะแคงข้างซ้าย นี้เราเรียกว่ากามโกติโสยา ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย สีหโสยาเป็นโจน สีมหฤคราชย่อมสำเร็จการนอน
ข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเลื่อมเท้า สอดหางเข้าในระหว่างโคนขา มั่นตืนขึ้นแล้ว
ยึดกายเบื้องหน้าแล้ว เหลียวดูกายเบื้องหลัง ถ้ามันเห็นความผิดแปลกหรือความ
ละปรกติแห่งกาย มันย่อมเสียใจด้วยเหตุนั้น ถ้ามันไม่เห็นอะไรผิดปรกติ มันย่อม
ดีใจด้วยเหตุนั้น นี้เราเรียกว่าสีหโสยา ฯ

ดุริยกิจทั้งหลาย ก็ตถาคตโสยาเป็นโจน ภิกษุในธรรมวินัยนี้
สังคจจากาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน นี้เราเรียกว่าตถาคตโสยา ดุริยกิจทั้งหลาย
โสยา (การนอน) ๔ อย่างนี้แล ฯ

[๒๔๗] ดุริยกิจทั้งหลาย อนุปารหุคค ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวก
เป็นโจน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธะ ๑
สาวกของพระตถาคต ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย อนุปารหุคค
๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๔๘] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญแห่งปัญญา ธรรม ๔ ประการเป็นโจน คือ สัมปรัสสังเสวะ การคบ
สัมปยุต ๑ สัทธรรมสนทนา ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ ทำไว้
ในใจโดยแยบคาย ๑ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑
ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่ง
ปัญญา ฯ

[๒๔๙] ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ เป็นธรรมมีอุปการะมาก
แก่มนุษย์ ธรรม ๔ ประการเป็นโจน คือ สัมปรัสสังเสวะ ๑ สัทธรรมสนทนา
๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย ธรรม ๔
ประการนี้แล เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์ ฯ

[๒๕๐] ดุริยกิจทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการนี้
๔ ประการเป็นโจน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าเห็น ๑ ความเป็นผู้
กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่า ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑
ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุริยกิจทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของ

พระอริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๑] ดุกริกษทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๒] ดุกริกษทั้งหลาย โฆหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย โฆหารอันมิใช่ของพระ-
*อริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๓] ดุกริกษทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาปัตติกยวรรคที่ ๕

อภิญาญวรรคที่ ๖

[๒๕๔] ดุกริกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงจะเสียก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้งก็มี ดุกริกษทั้งหลาย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ เป็นไฉน อุปาทานขันธ์ ๕ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงจะเสียเป็นไฉน คือ อวิชชา และภวตัณหา นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงจะเสีย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญเป็นไฉน คือ สมณะและวิปัสสนา นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้งเป็นไฉน คือ วิชา และมุตติ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้ง ดุกริกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๕] ดุกริกษทั้งหลาย อนริยปริเยสนา การแสวงหาอันไม่ประเสริฐ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีขราเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีขราเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ดุกริกษทั้งหลาย อนริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ดุกริกษทั้งหลาย อริยปริเยสนา การแสวงหาอย่างประเสริฐ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีขราเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีขราเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีขรา เป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีพยาธิ เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่ตาย เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่เศร้าหมอง เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ดุกริกษทั้งหลาย อริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๖] ดุกริกษทั้งหลาย สังคหัตถ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ เจริญถ้อยคำน่ารัก ๑ อรรถจริยา ประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา ความมีตนเสมอ ๑ ดุกริกษทั้งหลาย สังคหัตถ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระมาลunkyบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มี-
*พระภาคโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วพึงหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว อยู่เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดุกรมาลunkyบุตร ที่นี้เรารู้จักกล่าวกะพวกภิกษุหนุ่ม

อย่างไรเล่า ในเมื่อท่านเป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ขอโอวาทของตถาคตโดยย่อ พระมาลวงกยบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสวคตโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อ แม่โจน ข้าพระองค์พึงเป็นทายาทแห่งภษิตของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกุมมาลวงกยบุตร เหตุเกิดตันทหา ซึ่งเป็นที่ที่ตันทหาเมื่อเกิด ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็น โจน ดูกุมมาลวงกยบุตร ตันทหาเมื่อเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิวรเป็นเหตุ ๑ เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ๑ เพราะความเป็นและความเป็นไปอย่างนั้น อย่างนี้เป็นเหตุ ๑ ดูกุมมาลวงกยบุตร เหตุเกิดตันทหาซึ่งเป็นที่ที่ตันทหา เมื่อเกิดย่อมเกิดแก่ภิกษุ ๔ ประการนี้แล เมื่อใดแล ภิกษุละตันทหาได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจตุตถาลยอดตัวน ให้ถึงความไม่มีไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ตัดตันทหาได้เด็ดขาด รื้อสิ่งโยชนได้แล้ว ได้กระทำที่สุดทุกข์ได้แล้ว เพราะละมานะโดยชอบ ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลวงกยบุตร อันพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลวงกยบุตรเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ได้กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย ได้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แลท่านพระมาลวงกยบุตรเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

[๒๕๔] ดูกุริยกษทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโลกทรพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ หรือสถานใดสถานหนึ่ง บรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็น โจน คือ ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ไม่ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษหุสลิให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโลกทรพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ดูกุริยกษทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโลกทรพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็น โจน คือ แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มีศีลให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโลกทรพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ฯ

[๒๕๕] ดูกุริยกษทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ เป็น โจน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็น โจน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคิล ฯลฯ สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ปราศจากความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้มั่งคิล มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ฯ

ดูกุริยกษทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธ-

*คามินีปฏิปทา ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ฯ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรกติได้จิ้วร บินทบาท เสนาสนะและเกสัชบริหารอันเป็น
ปัจจัยแก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชพาหนะ ประกอบด้วย
ตัวของค ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชพาหนะ ควรเป็นม้าทรง ถึงการ
นับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของ
พระราชพาหนะในโลกนี้ เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑
สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนย
ตัวเจริญของพระราชพาหนะ ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชพาหนะ
ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ จินนนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์
ด้วยเชาวน์ ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียศ ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้
มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วย
กำลังอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรม
วินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ
ทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์
ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรกติได้จิ้วร บินทบาท เสนาสนะและเกสัชบริหารอันเป็นปัจจัย
แก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ
เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน
คือ กำลังคือความเพียร ๑ กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ไม่ควรเสพเสนาสนะสังคตอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
เป็นผู้มีปัญญาวุฒิ เพราะกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และเป็นผู้
โง่เขลาบ้าน้ำลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ไม่ควรเสพเสนาสนะ-

*สังคตอันตั้งอยู่ในราวป่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ควรเสพเสนาสนะสังคตอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ
เป็นผู้มีปัญญา เพราะเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก อวิหิงสาวิตก และเป็นผู้ไม่
โง่เขลาไม่บ้าน้ำลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ควรเสพ-

*เสนาสนะสังคตอันตั้งอยู่ในราวป่า ฯ

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสสปุรุษ ประกอบด้วย
ด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้ประกอบด้วย
ด้วยโทษ วิทยุชนดิเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม
๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันมิใช่ ๑ วาจกรรมอันมิใช่ ๑
มโนกรรมอันมิใช่ ๑ ทิฐิอันมิใช่ ๑ คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสสปุรุษ
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย
เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิทยุชนดิเตียน และย่อมประสพกรรมมิใช่บุญเป็น
อันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปปุรุษ ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่ประกอบด้วยโทษ
วิทยุชนดิเตียน และย่อมได้ประสพบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน
คือ กายกรรมอันไม่มิใช่ ๑ วาจกรรมอันไม่มิใช่ ๑ มโนกรรมอันไม่มิใช่ ๑
ทิฐิอันไม่มิใช่ ๑ บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปปุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มิใช่ วิทยุชนดิเตียน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
และย่อมประสมบุญเป็นอันมาก ดังนี้แล ฯ
จบอภิญญาวรรคที่ ๖

กรรมปถววรรคที่ ๗

[๒๖๔] ดูกิริยาทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไหน คือ ตนเอง
เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑
กล่าวสรรเสริญคุณการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกิริยาทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔
ประการเป็นไหน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้
งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญ
คุณการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๕] ดูกิริยาทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไหน คือ ตนเอง
เป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการลักทรัพย์ ๑
กล่าวสรรเสริญคุณการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกิริยาทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔
ประการเป็นไหน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่น
ให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ กล่าว
สรรเสริญคุณการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๖] ตนเองเป็นผู้ประพฤติดินกาม ๑ ชักชวนผู้อื่นในการ
ประพฤติดินกาม ๑ พอใจในการประพฤติดินกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณ
การประพฤติดินกาม ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติดินกาม ๑
ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติดินกาม ๑ พอใจในการงดเว้นจาก
การประพฤติดินกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการประพฤติดิน
กาม ๑ ฯลฯ

[๒๖๗] ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จ ๑ พอใจ
ในการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้น
จากการพูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ พอใจใน
การงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯ

[๒๖๘] ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดส่อเสียด ๑
พอใจในการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯ
ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูด
ส่อเสียด ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณ
การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๖๙] ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดคำหยาบ ๑
พอใจในการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณในการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯ
ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูด
คำหยาบ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการ
งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๗๐] ตนเองเป็นผู้พูดคำเพ้อเจ้อ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเพ้อเจ้อ ๑
พอใจในการพูดเพ้อเจ้อ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑
พอใจในการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการ
พูดเพ้อเจ้อ ๑ ฯลฯ

[๒๗๑] ตนเองเป็นผู้มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความ
โลภ ๑ พอใจในความโลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความโลภ ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้ไม่มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่โลภ ๑ พอใจในความ
ไม่โลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความไม่โลภ ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๗๒] ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความพยาบาท ๑
พอใจในความพยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความพยาบาท ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาท ๑ พอใจในความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ สุตตันตปิฎกที่ ๑๓ อังคุตตรนิกาย จตกกนิบาต
ไม่พยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความ ไม่พยาบาท ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๓๓] ตนเองเป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑
พอใจในความเห็นผิด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นผิด ๑ ฯลฯ ตนเอง
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พพอใจในความ
เห็นชอบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นชอบ ๑ ดุริการิกษทั้งหลาย บุคคล
ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชื้อมา
ประดิษฐานไว้ ฯ

จบกรรมปถวรรคที่ ๗

พระสูตรที่ไม่นับเป็นปณณาสก

[๒๓๔] ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ เพื่อความ
รู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา . . . ๑ ย่อม
พิจารณาเห็นจิตในจิต . . . ๑ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร
มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ธรรม ๔
ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ
เพื่อรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราภวความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้อกุศลบาปธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ . . . เพื่อละอกุศลบาปธรรมที่เกิด
ขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม
ปราภวความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่พินเพื่อน
เพื่อความมียิง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศล
ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ดุริการิกษ-
* ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน
ดุริการิกษทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย
ฉันทสมาธิ และปรานสังขาร ๑ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ . . . ๑
จิตตสมาธิ . . . ๑ วิมังสาสมาธิและปรานสังขาร ๑ ธรรม ๔ ประการนี้
ควรเจริญเพื่อความรู้ยิ่งราคะ ดุริการิกษทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ
เพื่อกำหนดรู้ราคะ ฯลฯ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อความสิ้นไปรอบ
เพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสละ
เพื่อสละคืน ซึ่งราคะ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้
เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืน ซึ่งโทสะ โมหะ โกรธ อุปนาหะ มกขะ
ปฬาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเรญยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อตมมานะ
มทะ ปมาทะ ฯ

จบจตกกนิบาต ฯ